

Documents d'aco

Joan Ramon Marín

Els llibres bíblics dels profetes

Acció
Catòlica
Obrera

23

Pla de Formació-11

Números publicats en aquesta col·lecció

- 01 **L'autenticitat militant** - Teodor Suau
- 02 **Jesucrist fa possibles l'home i la dona nous i els impulsa a l'evangelització** - Xosé A. Miguélez
- 03 **L'estudi d'evangeli** - Florenci Costa
- 04 **La revisió de vida** - Josep Soler Llopart
- 05 **L'evangelització** - Julio Lois
- 06 **Ser responsable a l'ACO** - Comissió de Formació
- 07 **Acollir la persona en la seva dignitat de filla de Déu**- Oriol Xirinachs i grups de revisió de vida de l'ACO
- 08 **Llegir els evangelis avui** - Agustí Borrell
- 09 **Ser militant avui** - Diversos autors
- 10 **50 anys: l'experiència actual de l'ACO** - Divuit testimonis
- 11 **El retrat del moviment. Reflexions arran de l'enquesta realitzada als militants de ACO**
- 12 **Ser consiliari o consiliària a l'ACO** - Comissió de consiliaris
- 13 **Viuen en Déu. Record dels nostres difunts** - Diversos autors
- 14 **L'evangeli de Marc. El camí del deixeble de Jesús** - Josep M. Soteras
- 15 **En què creiem?** - Josep Lligadas
- 16 **Els infants: obrir portes i preparar camins** - Jaume Gubert
- 17 **La política, per al bé de tothom** - Diversos autors
- 18 **Fer revisió de vida a l'ACO** - Oriol Garreta
- 19 **Militància sociopolítica i espiritualitat** - Jesús Renau
- 20 **Notes sobre la crisi econòmica** - Josep M. Bricall
- 21 **Pau, l'apòstol de Jesucrist** - Jordi Latorre
- 22 **L'opció pels pobres** - Florenci Costa i vuit testimonis
- 23 **Els llibres bíblics dels profetes** - Joan Ramon Marín

Joan Ramon Marín

*Els llibres bíblics
dels profetes*

Documents d'ACO núm. 23
Primera edició: 2011

Rivadeneira, 6, 8a. planta 08002 Barcelona
Tel. 93 412 48 88 - Fax 93 318 81 87
c/e: aco@treballadors.org
<http://www.treballadors.org/aco>
Imprimeix: Multitext, S.L.

SUMARI

Presentació	5
Llibres bíblics que apareixen en aquest estudi	7
Profetes.....	7
Altres llibres (Antic Testament).....	8
Altres Llibres (Nou Testament).....	8
Pròleg	9
Primera part	11
I. Introducció	13
1. Quins llibres profètics?.....	13
2. L'arrel de la figura del profeta.....	14
3. La vocació i la crisi del profeta.....	15
II. Com fa de profeta el profeta?	19
1. El profeta es comunica.....	19
2. La comunicació del profeta queda escrita.....	20
3. Amb quin estil literari s'escriuen els llibres profètics.....	21
III. La història	26
1. El regne del Nord (Israel).....	26
2. El regne del Sud (Judà).....	28
3. Deportació i retorn de l'exili.....	30

4. La restauració i els nous temps.....	31
Segona part	35
I. Els profetes del segle VIII aC	37
1. Amós	37
2. Osees	39
3. Miquees	43
4. Isaïes (cc. 1-39)	46
II. Els profetes del segle VII aC	54
1. Sofonies	54
2. Nahum	56
3. Habacuc	57
4. Jeremies	60
III. Els profetes del segle VI aC	68
1. Ezequiel	68
2. Isaïes (cc. 40-55)	75
3. La història deuteronomista	84
4. Ageu	91
5. Zacaries (cc. 1-8)	94
6. Isaïes (cc. 56-66)	98
IV. Els profetes del segle V aC	103
1. Abdies	103
2. Malaquies	105
3. Joel	109
4. Jonàs	112
V. Els profetes del segle IV aC	116
1. Zacaries (cc. 9-14)	116
Epíleg	119
Preguntes per a la reflexió personal o, millor, en l'equip	123

PRESENTACIÓ

Aquest Document número 23 dels *Documents d'ACO* que teniu a les mans, neix a partir de la prioritat d'aquest curs "Lliures i profetes en una societat plural".

Ens ha semblat convenient poder oferir un material de formació sobre una part molt desconeguda de la Bíblia. Per a molts de nosaltres, cristians, l'Antic Testament és en general poc o gens conegut.

Es important que coneguem la història i la experiència de fe d'un poble, el poble de Déu, que ha arribat a nosaltres a través de molts homes i dones, entre ells, els profetes, que s'han implicat en el projecte de Déu per a aquest poble.

En primer lloc, és bo que ens interessem, que coneguem aquesta part de la nostra història com a poble de Déu. I en segon lloc, que ens deixem interpel·lar per l'experiència de fe que ens relaten els llibres dels profetes. Creiem que també avui a nosaltres, militants cristians del segle XXI, els profetes ens poden aportar elements de reflexió per poder viure i comprometre'ns en el moment actual, tant a nivell sociopolític, com eclesial.

Al final d'aquest document trobareu un breu qüestionari, per ajudar-nos, tant a nivell individual com de grup, a fer un treball-re-

flexió sobre aquest tema, i a descobrir dins nostre el profeta que estem cridats a ser, el profeta que portem dintre.

En Joan-Ramon Marín ens ofereix aquest valuós material amb l'objectiu d'acostar-nos als profetes. De ben segur ens farà descobrir aspectes que no coneixem. En Joan Ramon és prevere de la diòcesi de Sant Feliu de Llobregat, biblista recentment doctorat, i actualment consiliari general de la JOC Nacional de Catalunya i Balears. També és consiliari del MIJAC i de l'ACO, i li agraïm ben sincerament la seva aportació.

LLIBRES BÍBLICS QUE APAREIXEN EN AQUEST ESTUDI

documents

(per ordre alfabètic)

PROFETES

Ab	Abdies
Ag	Ageu
Am	Amós
Ez	Ezequiel
Ha	Habacuc
Is	Isaïes
Jl	Joel
Jo	Jonàs
Jr	Jeremies
Mi	Miquees
Ml	Malaquies
Na	Nahum
Os	Osees
Za	Zacaries

ALTRES LLIBRES (ANTIC TESTAMENT)

Coh	Cohelet (Eclesiastès)
2Cr	Segon llibre de les Cròniques
Dt	Deuteronomi
Esd	Esdres
Ex	Èxode
Gn	Gènesi
Js	Josuè
Jt	Jutges
1Mac	Primer llibre dels Macabeus
Nm	Nombres
1Re	Primer llibre dels Reis
2Re	Segon llibre dels Reis
1Sa	Primer llibre de Samuel
2Sa	Segon llibre de Samuel
Sl	Salms
Sv	Saviesa
Sir	Jesús fill de Sira (Eclesiàstic)

ALTRES LLIBRES (NOU TESTAMENT)

Ac	Fets dels Apòstols
Ap	Apocalipsi
1Co	Primera Carta als Corintis
Jn	Evangeli de Joan
Lc	Evangeli de Lluc
Mc	Evangeli de Marc
Mt	Evangeli de Mateu
1Pe	Primera Carta de Pere
Rm	Carta als Romans

PRÒLEG

En el profeta Jeremies tenim aquesta afirmació: *Ja quedaran sacerdots que instrueixin, savis que aconsellin, profetes que parlin en nom de Déu.* (Jr 18,18)

Al profeta, doncs, li correspon de «parlar en nom de Déu». Tothom entén què vol dir “ser persones de paraula”: ser compromesos, honestos, entregats, eficaços, coherents... Val a dir que el primer en ser “persona de paraula” és Déu. Això es diu en llenguatge bíblic “ser fidel”. A més, cal afegir-hi una altra característica: a la Bíblia la fidelitat arrenca sempre de l’amor i expressa amor. El profeta és la persona de la paraula amorosa, fins i tot quan aquesta paraula expressa crítica o denúncia. La gràcia de la paraula és que serveix per establir diàleg. Tornem-hi: diàleg amorós. En llenguatge bíblic es diu “salvació”. Perquè un se salva quan entra en relació amb els altres i amb l’Altre. Amb els companys i amb el Senyor. Amb tots alhora.

En aquest llibret hi trobareu un recorregut pels profetes de la Bíblia. Per ser més exactes: hi trobareu un recorregut pels profetes de l’Antic Testament. Hi ha dues parts:

1. La primera part conté informacions generals sobre els profetes. Informacions que expliquen quins llibres de l’Antic Testament es

consideren profètics, quina mena de personatges eren els profetes, com es van escriure els llibres profètics, quina història van viure els profetes....

2. La segona part fa una presentació llibre per llibre, seguint l'ordre cronològic que accepten la majoria d'entesos. L'ordre cronològic situa cada llibre, d'una manera molt general, en el seu context. Així es veu què suggeria als profetes cada realitat històrica, quines preguntes es feien a partir d'ella, què hi veien, quines qüestions havien de respondre, des de quina concepció de Déu ho feien. Tots aquests elements van configurant l'exposició del missatge de cada llibre profètic. Us podeu prendre aquesta segona part com una lectura guiada dels profetes. Es pot utilitzar seguida o de manera esporàdica, quan us interessi un profeta determinat. S'hi han copiat molt textos bíblics per tenir-ne la lectura molt a mà.

L'interès pels Profetes és un interès militant. Molts cops hem dit que probablement força gent que coneixem, que viu amb nosaltres, no llegirà mai els evangelis. Però, hem afegit tot seguit, que si veuen i comparteixen la nostra vida (i si aquesta vida és evangèlica) aleshores l'evangeli els arribarà igualment. No escrit ni llegit. Els arribarà viscut. Tot són camins perquè la Paraula de vida parli a la gent del nostre temps, del nostre medi. Tots són camins perquè la vida de tots parli i digui quelcom interessant, útil, vital, al nostre món, al nostre medi. Els moviments d'Acció Catòlica, en tant que moviments evangelitzadors i transformadors, són moviments "profètics". A ningú se li escapa que quan l'Església deixa de ser "profètica" hi surt perdent ella i hi surt perdent el món que li toca servir.

Primera part

I. INTRODUCCIÓ

1. QUINS LLIBRES PROFÈTICS?

Semblaria una pregunta banal, però... quan parlem de «llibres profètics», què volem dir? Mireu l'índex de qualsevol Bíblia que sigui una mica moderna. Fixeu-vos en els llibres de l'Antic Testament. Els llibres estan agrupats en tres blocs: Llei (Pentateuc), Profetes, Escrits. En el bloc dels *Profetes* no fa estrany trobar-hi llibres com el d'Isaïes o el de Jeremies... Però què hi fan, entre els llibres profètics, obres com la de Josuè, Jutges, 1-2Samuel i 1-2Reis? Seria molt llarg d'explicar, però per resumir-ho es pot dir: aquests llibres "narren" la història del poble d'Israel des del moment en que arriba (se suposa que provinent d'Egipte) a la terra de Canaan (segle XII aC) fins que els babilonis el fan desaparèixer del mapa polític internacional (segle VI aC). La qüestió important és que el judaisme oficial va acollir la "narració" de pràcticament tota la "història d'Israel a Canaan" com una gran "profecia". Una *història profètica*.

Per tant, la idea de profecia en la Bíblia és més ampla del que normalment pensem. Són *profetes* les persones, cert. Però també ho és la *història*. Hi ha moments històrics que són profètics, que anuncien

i construeixen ja un món nou. I segurament s'hauria de dir, per extensió, que fins i tot les institucions (socials i religioses) poden ser profètiques. O almenys haurien de ser-ho!

2. L'ARREL DE LA FIGURA DEL PROFETA

Hi ha profetes en totes les religions. Tindran manifestacions diferents i noms diferents en cadascuna. Però pràcticament totes les religions parteixen del convenciment que els seus déus poden i volen comunicar-se amb la gent. Uns personatges específics es preocupen de que aquesta comunicació arribi a bon port. A això s'hi afegeix el fet que un aspecte important de les religions consisteix en fer llum sobre el futur personal i col·lectiu. L'antic poble d'Israel coneix l'existència en els pobles veïns de diferents mediadors religiosos: sacerdots i endevins dels filisteus (1Sa 6,2); mags, endevins i astròlegs entre els babilonis (Is 44,25; 47,13; Ez 21,26), i entre els egipcis (Is 19,3); profetes entre els cananeus (1Re 18,19), a Moab (Nm 23-24), etc.

L'antic Israel testimonia de l'existència de personatges d'aquest tipus en ell mateix. Abunden episodis on apareix «l'àngel del Senyor/Déu» comunicant un missatge, indicant el que cal fer en el present o fent conèixer el futur; igualment l'àngel del Senyor pot actuar protegint o castigant (p. ex. Gn 16,7-12; 21,17-18; 22,11-18; Ex 23,20-23; Nm 22,23-35; Jt 2,1-5; 6,11-24; 13,3-6; 1Re 19,5-7; 2Re 1,3-4). En molts pobles antics, les tècniques endevinatòries corresponien majoritàriament als «sacerdots». Segurament també a Israel passava així, especialment pel que fa a consultes de caire militar (p. ex. Jt 1,1-2; 18,5-6; 20,27-28; 1Sa 14-36-37.41). Un altre personatge que facilita la relació amb la divinitat és l'«home de Déu», títol aplicat a personatges coneguts com Moisès (p. ex. Dt 33,1; Sl 90,1), Samuel (p. ex. 1Sa 9,6-10), Elies (p. ex. 1Re 17,24); Eliseu (p. ex. 2Re 4,16), David (p. ex. 2Cr 8,14) i altres.

Però l'intermediari per excel·lència entre Déu i el poble és el «profeta». La figura del profeta ha evolucionat al llarg del temps en la Bíblia. Es diu en 1Sa 9,9: «Antigament, a Israel, quan algú anava a consultar Déu, deia: "Anem al vident". Als qui avui anomenem profetes, abans els deien vidents». Un terme associat a aquest de «vident» és

el de «*visionari*». Aquests termes apunten a una funció de tipus carismàtic representada en el fenomen de les visions. Que d'alguna manera o altra vidents i visionaris es relacionen amb els profetes queda clar en 2Re 17,13; Is 30,10; Am 7,12; Mi 3,5-7. En èpoques antigues el més habitual era trobar «*agrupacions de profetes*», caracteritzades normalment per exercir la seva missió amb fenòmens d'èxtasi col·lectiu (p. ex. 1Sa 10,5; 1Re 22,10). També hi havia colles seguidores d'algun profeta. Als seus membres se'ls anomenava «*fills de profetes*». Ho veiem en el profeta Eliseu (2Re 2,7; 4,1.38). Tots aquests constitueixen el *profetisme primitiu* en Israel. Darrere d'ell ve el *profetisme clàssic*, els profetes als quals s'atribueixen alguns dels llibres bíblics.

La paraula “profeta” en hebreu (la llengua de l'Antic Testament) es diu «nabí». Probablement prové d'una llengua mesopotàmica on el verb «nabu» significa *cridar*. El substantiu profeta-nabí es podria entendre, aleshores, de dues maneres: «aquell que crida» (el profeta és el qui parla en públic i anuncia la paraula del Senyor) o bé, «aquell que és cridat» (el profeta és el qui ha rebut la paraula del Senyor i la missió de proclamar-la). Els dos sentits de la paraula «profeta» haurien d'anar junts sense excloure'n cap: el profeta és «un cridat que crida».

Els profetes, doncs, formen part de la categoria de “personatges religiosos” que asseguren la comunicació entre la divinitat i la humanitat. Algunes expressions religioses subratllen el camí “de baix a dalt” en aquesta comunicació: els humans fem tot el que està al nostre abast per abastar el món diví. Ara bé, els profetes acostumen a trastocar aquest esquema. Els profetes fan passar d'una paraula buscada per la gent a una paraula enviada per Déu; fan passar de la inquietud davant els enigmes de la vida al descobriment de la missió en la vida; fan passar de la recerca de seguretat personal al xoc amb una responsabilitat; fan passar de l'interès personal a la responsabilitat davant els altres.

3. LA VOCACIÓ I LA CRISI DEL PROFETA

Hem dit que el profeta és un “cridat que crida”. La idea de “cridat” queda explícita en alguns casos, a través de la vocació. La

vocació suposa pel profeta una experiència de Déu que marca la seva existència. El profeta Amós respon al sacerdot d'un temple cananeu que li prohibeix de parlar més (Am 7,14-15):

Jo no era pas profeta ni formava part de cap comunitat de profetes. Era ramader i em dedicava a recollir figues de sicòmor, però el Senyor em va prendre de darrere els ramats i em va dir: "Vés a profetitzar al meu poble d'Israel".

Normalment, la vocació dels profetes s'expressa seguint les pautes d'un esquema formal. Vegem-ne les parts principals en Is 6,1-8; Jr 1,4-10; Ez 2,1-3,11; podeu comprovar el mateix esquema per la vocació de Moisès en Ex 3,1-4,17:

A) LA PERSONA ES TROBA AMB DÉU, GENERALMENT EN CIRCUMSTÀNCIES ESPECIALS.

Isaïes té una visió, probablement en el temple. Veu el Senyor "assegut en un tron molt elevat". El mantell del seu vestit omple l'edifici. Uns àngels assisteixen el Senyor i canten: "Sant, Sant, Sant és el Senyor de l'univers, tota la terra és plena de la seva glòria." Tot l'edifici tremolava sota el so d'aquell cant.

Jeremies sent una paraula interior del Senyor que li fa saber com l'ha cridat des d'abans de néixer, des de que era en el ventre de la seva mare.

Ezequiel, com Isaïes, ha vist la glòria de Déu, i una veu potent enmig de la visió el fa posar dret i li parla.

B) LA PERSONA REP DE PART DE DÉU LA MISSIÓ D'ANAR AL POBLE I PARLAR-LI.

El Senyor destina Jeremies a ser profeta de les nacions.

Ezequiel ha d'anar a trobar el poble, el seu poble, i parlar-los.

C) LA PERSONA CRIDADA MANIFESTA ALGUN TIPUS D'OBJECCIÓ.

Isaïes reacciona considerant-se impur, juntament amb tot el poble.

Jeremies s'excusa dient que és massa jove i no sap parlar.

El Senyor mateix fa saber a Ezequiel que segurament ningú no l'escoltarà.

D) EL SENYOR DESFÀ L'OBJECCIÓ DE LA PERSONA CRIDADA I LI ASSEGURA EL SEU AJUT.

Jeremies no ha de témer si té problemes: el Senyor serà al seu costat sostenint-lo.

Ezequiel ha d'assimilar la paraula del Senyor, fer-la seva, fer-ne aliment de la seva vida, i comunicar-la malgrat no l'escoltin. No ha de tenir por.

E) ALGUN TIPUS DE SIGNE REFORÇA LA CRIDA.

Un àngel pren foc de l'altar del temple i toca la boca d'Isaïes. Se li diu que ara ja ha quedat purificat.

El Senyor toca amb la mà els llavis de Jeremies i li posa les seves paraules a la boca.

El Senyor dóna a Ezequiel, com a signe, uns papers escrits amb la seva paraula perquè se'ls mengi. Malgrat les circumstàncies puguin ser difícils, la paraula serà dolça.

F) EL SENYOR REITERA LA MISSIÓ QUE ENCOMANA A LA PERSONA CRIDADA.

El Senyor vol enviar algú al poble. Isaïes s'hi sent cridat.

Ezequiel és enviat al poble a portar-los el missatge del Senyor.

També es pot llegir el llibre de l'Èxode (Ex 3,1-4,17). És l'ocasió en que Moisès va amb el ramat per la muntanya i troba una bardissa que crema sense consumir-se. Allí el Senyor li parla i l'envia a anar a trobar el faraó per alliberar de l'opressió els israelites. Si ho llegiu atentament hi reconeixereu tots els passos de la vocació dels profetes!!! Moisès no era un profeta. Però la crida a alliberar al poble és tota una activitat profètica. Per això en Dt 34,10 trobem això: «*No hi hagué mai més a Israel cap profeta com Moisès, que conegués el Senyor i el tractés cara a cara.*»

Malgrat la força de la vocació, en el profeta Ezequiel es deixa clar que segurament el poble no escoltarà. Els profetes, doncs, passaran

els seus moments de crisi. Del profeta Samuel es diu que «tenia por d'explicar» una visió de condemna (1Sa 3,15). El profeta Elies, perseguit a causa de la seva missió, demana al Senyor que «li prengui la vida, que ja en té ben bé prou» (1Re 19,4). Jeremies és el profeta que viu la crisi amb més intensitat. El Senyor li fa veure sense embutts les maquinacions que alguns tramaran contra ell (Jr 11,18-19). Jeremies arribarà a dir fins i tot que el Senyor l'ha forçat i no té escapatòria (Jr 20,7-9). Per això acabarà maleint la vida: hagués estat preferible morir en néixer que haver d'aguantar tot el que li passa "per culpa del Senyor" (Jr 20,14-18). El profeta Jonàs s'enfurisma perquè el Senyor ha modificat la seva conducta: primer envia el profeta a condemnar els ninivites i després els perdona! Jonàs està realment enfadat i vol morir-se (Jo 4,1-4.9)

Val la pena assenyalar aquí també l'existència de *falsos profetes*. De fet, la Bíblia no té una denominació especial per aquest tipus de personatges. S'els anomena "profetes", o en algun cas, "profetes de la mentida". La traducció grega de la Bíblia ho tenia més fàcil que en llengua hebrea perquè els pot donar el nom de "pseudo-profetes". Aquests profetes acostumen a ser personatges de l'administració de la cort reial. Els reis, a més de tenir cronistes, generals, caps de palau, cancellers, etc. també comptaven amb sacerdots oficials i amb profetes oficials. La recriminació que la Bíblia fa a aquests profetes sol ser que estan principalment al servei del rei, o dels propis interessos, en lloc d'estar al servei de la paraula del Senyor (Mi 3,5; Ez 13,19). Molt cops es limiten a tranquil·litzar el poble amb paraules boniques (Jr 6,14). L'enfrontament amb els profetes autènticament i exclusivament lligats a Déu esclatava de tant en tant. Un exemple ben clar: 1Re 22, a propòsit d'una consulta del rei sobre una batalla; el profeta Micàiehu s'ha d'enfrontar a tota una colla de profetes de la cort. Altres exemples els podeu veure en Jr 14,14-18; 23,30-32.

II. COM FA DE PROFETA EL PROFETA?

1. EL PROFETA ES COMUNICA

El profeta no només «comunica la paraula de vida de Déu al poble» sinó que «es comunica» amb Déu i amb el poble. Per això la comunicació profètica no és mai una comunicació desarrelada sinó implicada. El profeta es comunica *parlant*. De viva veu. Parlant amb el Déu que li parla. Parlant al poble en una història que “parla”. Però a vegades el profeta es comunica *actuant*. Fent coses. Nombroses vegades els profetes realitzen *accions simbòliques*. Fan gestos significatius. Així il·lustren plàsticament el seu missatge. O provoquen que el poble pregunti al profeta què vol dir.

Llegiu, per exemple, el profeta Ezequiel (Ez 12,1-16). Déu demana al profeta que reculli en un farcell el que s’emportaria un fugitiu o un deportat. Ho ha de fer a la vista de tothom. Després ha de fer un forat a la paret i escapar-se de nit amb el farcell sense girar-se a mirar el lloc que el profeta ha d’abandonar. Déu mateix dóna al profeta l’explicació de l’acció simbòlica per quan la gent li pregunti què fa. El que fa el profeta és una anticipació del que acabaran patint les autoritats del poble: miraran d’escapar-se d’amagat però seran deportats amb el poc que han pogut recollir.

Segons diu el text, el profeta es converteix en *un presagi* pel poble. No la seva paraula. No el seu gest. Sinó la persona del profeta. Llegiu un altre text d'Ezequiel (Ez 24,15-24). El Senyor fa saber al profeta que morirà la seva dona. Quan això succeeixi Ezequiel no ha de plorar ni fer funerals per ella. El gest del profeta proclama que Déu és l'espòs d'un poble moribund. El Senyor no farà dol perquè el poble moriria a causa de la seva infidelitat. Llegiu igualment el profeta Osees, tot just al començament (Os 1,2). El Senyor demana al profeta que es casi amb una prostituta i tingui fills amb ella. Què vol transmetre aquest gest? Que el Senyor estima el seu poble però aquest es prostitueix abandonant-lo i anant amb altres déus com si fossin els seus amants.

Aquests tipus d'accions simbòliques presenten un problema: realment el profeta Ezequiel va deixar la seva dona sense funeral i no va plorar? Realment el profeta Osees es va casar amb una prostituta? O són simplement imatges literàries de situacions dutes a l'extrem per fer el missatge més contundent? Els estudiosos no es posen d'acord. Però sigui el que sigui, és clar que el profeta, amb tot el que viu, amb la seva vida sencera, és un missatge per al poble.

2. LA COMUNICACIÓ DEL PROFETA QUEDA ESCRITA

La comunicació del profeta arriba al poble de viva veu o amb gestos. Els profetes "parlaven". Però la qüestió és que les paraules d'alguns profetes van quedar *escrites*. És possible que els profetes escrivissin algunes de les seves paraules. El profeta Habacuc (Ha 2,2) rep aquesta petició del Senyor: «*Escriu el que jo et revelo, gravaho sobre unes taules perquè es pugui llegir sense entrebancs.*» Pel que sembla, doncs, el pas d'una "paraula dita" a una "paraula escrita" es produeix per garantir la constància del que el Senyor revela. Que ningú no pugui dir que el Senyor no ha parlat.

El procés d'escriptura de les paraules dels profetes, fins a arribar als llibres que tenim en la Bíblia, segueix un itinerari força complicat. Com acabem de veure, podria ser que els mateixos profetes haguessin escrit alguna cosa. Però els profetes no eren escriptors! Un exemple de com podrien haver anat les coses el tenim en Jeremies (Jr 36). El Senyor demana a Jeremies que prepari uns papirs i

hi escrigui tot el que li ha comunicat des de que va començar a fer de profeta. Són uns vint anys de proclamar la paraula del Senyor! Es diu que, ara per ara, les paraules que Jeremies ha dit no han aconseguit que el poble es convertís al Senyor. Potser si les tornen a mirar en un text s'aconseguirà aquesta conversió. Ja podeu imaginar, però, que al cap de vint anys, del que havia dit el profeta al que queda escrit hi haurà diferències!!! La consigna per escrit de tota la predicació de Jeremies no la fa el profeta en persona sinó un deixeble seu que va copiant el que li dicta. Aleshores ve un altre pas. La paraula escrita no ha de quedar simplement escrita. També ha de ser proclamada. Però resulta que les autoritats han prohibit l'entrada en el temple de Jerusalem a Jeremies a causa de les seves predicacions crítiques. Tenint la paraula per escrit, el deixeble del profeta pot anar al temple i proclamar-la davant de tothom. Per tant, és molt possible que la paraula transmesa en els llibres bíblics sigui, en molts casos, la paraula proclamada per deixebles dels profetes. Tornant a les peripècies de Jeremies: les autoritats escolten la lectura que fa el deixeble en públic. Li confisquen el llibre i el porten davant del rei. Se'l fa llegir i, a mesura que avança la lectura estripa el document i el crema. És a dir, que el testimoni escrit de les paraules de Jeremies ha desaparegut! El Senyor demanarà al profeta que ho torni a escriure tot i que hi afegixi noves paraules. Així mateix es deurién haver confeccionat els llibres profètics: amb edicions i reedicions vàries, corregides i augmentades.

3. AMB QUIN ESTIL LITERARI S'ESCRUIEN ELS LLIBRES PROFÈTICS

Els llibres profètics són literatura. I per tant, s'han de llegir amb els mateixos criteris amb què llegim qualsevol llibre. No llegim de la mateixa manera una poesia que una novel·la. Com no llegim igual el diari que un llibre científic. Cada gènere literari crea en el lector un ambient, una predisposició, que facilita la comprensió del text. Si algú pretengués llegir un poema com si fos un article especialitzat no entendria res i no gaudiria del text. Si algú llegeix una novel·la de ficció i s'imagina que hi trobarà la veritat històrica del que s'hi explica no entendrà el sentit de la narració i no gaudirà amb la lectura.

Els qui van compilar les paraules dels profetes en uns llibres van usar diversos gèneres literaris. Els que les circumstàncies requeri- en i els que millor expressaven el moll de l'os del missatge profè- tic. Hi ha gèneres literaris que responen a la predicació oral dels profetes. Volen transmetre la realitat d'algú que parla directament a uns interlocutors. El llenguatge és popular. Els profetes parlen amb *paràboles* o *al·legories*, se serveixen de *preguntes retòriques*. Mi- reu aquest text (Ez 17,1-9):

El Senyor em va comunicar la seva paraula. Em digué: «Fill d'home, proposa un enigma, explica una paràbola al poble d'Is- rael. Digues-los: "Això us fa saber el Senyor, Déu sobirà: Una gran àguila, d'ales amplíssimes, de plomatge espès i virolat, vingué al Líban. Trencà el cimall d'un cedre, en va esqueixar el rebrot més alt i se l'endugué a un país de mercaders, el deixà en una ciutat de comerciants. Després prengué un sarment del país d'Israel i el plantà en terra de conreu, com un plançó de salze vora un corrent d'aigua; volia fer-ne un cep ufanós, però de poca alçària, que estengués cap a l'àguila els seus sarments i mantingués sota d'ella les seves arrels. El cep tragué sarments i estenia el seu ramatge. Hi havia, però, una altra gran àguila, d'ales amplíssimes i plomatge espès. El cep girà cap a ella els seus sarments i, amb avidesa, estengué sota d'ella les arrels, es- perant que el regaria millor. ¿No en tenia prou d'estar plantat en terra de conreu i vora el corrent d'aigua, per a treure sar- ments, donar fruit i arribar a ser un cep esplèndid?" Digues: "Això pregunta el Senyor, Déu sobirà: ¿Acabarà bé, aquest cep? L'àguila primera, ¿no li arrencarà les arrels? ¿No destruirà el seu fruit? ¿No s'assecarà tot el seu fullatge? No caldrà un gran esforç ni molta gent per a arrencar-lo de soca-rel"».

També s'aprofiten "*cançons*" per a transmetre el missatge. Per exemple, Is 5,1-7:

Deixeu-me cantar una cançó en nom del meu amic. És la cançó del meu amic i de la seva vinya: El meu estimat tenia una vinya en un turó molt fèrtil. Va remoure la terra, tragué les pedres i va plantar-hi ceps triats. Al bell mig hi construï una torre de guàr- dia i va excavar-hi un cup. N'esperava bon raïm, però ha sortit agre. Doncs bé, gent de Judà i Jerusalem, feu de jutges entre jo i la meva vinya. Què més podia fer que no li hagi fet? N'esperava bon raïm; per què surt agre? Ara, doncs, us faig saber què faré amb la meva vinya: n'ensorraré la paret perquè la puguin es-

brotar; li derrocaré la tanca i que la gent la trepitgi. La convertiré en terra erma: no l'esporgaran ni la cavarán, hi creixeran espines i esbarzers. Manaré als núvols que no li donin mai més pluja. La vinya del Senyor de l'univers sou vosaltres, poble d'Israel. Vosaltres, gent de Judà, éreu la seva plantació predilecta. El Senyor n'esperava justícia, i per tot veu injustícies; volia misericòrdia, i tot són misèries.

Potser les paraules d'Ez 24,3-5.9-10 siguin el cant d'una dona mentre prepara el dinar, posant l'olla al foc.

Hi ha exemples que reprenen l'experiència dels enterraments. El seguici fúnebre es lamentava entonant "*ais*" pel difunt. El profeta ho aprofita per lamentar les causes que han dut el poble a la mort. Vegeu-ho en Ha 2,6-19:

Ai dels qui acumulen béns que no són seus i s'enriqueixen amb penyores dels altres! Fins quan obrareu així? S'alçaran de sobte els vostres creditors... Ai dels qui s'omplen la casa del producte d'estafes i posen el niu a les altures per esquivar l'urpa de l'infortuni! Heu planejat la vergonya de casa vostra: destruint tants pobles, atempteu contra la vostra vida. Cridaran les pedres de les parets, i les bigues respondran des dels sostres. Ai dels qui edificuen amb sang una ciutat i la fonamenten sobre la injustícia! ¿No és, tot això, obra del Senyor de l'univers? El treball dels pobles ha acabat al foc: les nacions s'han cansat en va. El país s'omplirà del coneixement de la glòria del Senyor, com l'aigua inunda la conca del mar. Ai dels qui fan beure als seus companys barreges fortes fins a embriagar-los per veure'ls despullats! Us heu cobert d'infàmia i no de glòria: beveu també vosaltres fins que ensenyeu el prepuci! El Senyor us passarà la copa, i la infàmia cobrirà la vostra glòria. Us caurà al damunt la violència que el Líban ha sofert: els animals que en van fugir, ara us esclafaran com a assassins i tirans de la terra, de les ciutats i dels seus habitants. De què serveix una estàtua que un escultor ha modelat? O una imatge de fosa que respon amb mentides? Com pot confiar un escultor en la seva escultura fins a fabricar-se uns ídols muts? Ai dels qui diuen a una fusta: 'Desperta't!', i a la pedra muda: 'Desvetlla't!' Què us poden respondre, aquests ídols? Van coberts d'or i de plata, però a dins no tenen cap alè de vida.

Els profetes usen també el gènere popular de les *benediccions* i les *malediccions*. En tenim un exemple en Jr 17,5-8:

Això diu el Senyor: «Maleït l'home que confia en els homes i busca qui li faci de braç dret, mentre el seu cor s'allunya del Senyor! Serà com un matoll de l'Arabà que mai no tasta la pluja; viu en un desert xardorós, en una terra salabrosa que no es pot habitar. Beneït l'home que es refia del Senyor, que posa en el Senyor la confiança! Serà com un arbre que arrela vora l'aigua, que enfonsa les arrels ran del torrent; no té por quan ve l'estiu, el seu fullatge es manté verd; no es neguiteja en anys de secada, no deixa de donar fruit.

Altres vegades el profeta se situa en l'ambient del culte, quan la gent acudeix a les grans celebracions en el temple de Jerusalem. El profeta transmet el seu missatge amb un llenguatge litúrgic, molts cops amb *himnes* al Senyor o amb *pregàries*. Per exemple en Is 12,1-6:

Et dono gràcies, Senyor! T'havies irritat contra mi, però ara t'has desdit del teu rigor i m'has consolat. Ell és el Déu que em salva. En ell confio, no m'espanto. Del Senyor em ve la força i el triomf, és ell qui m'ha salvat. Cantant de goig sortireu a buscar l'aigua de les fonts de salvació. I aquell dia direu: Enaltiu el Senyor, proclameu el seu nom, feu conèixer entre els pobles les seves gestes. Recordeu que el seu nom és excels! Canteu al Senyor, que ha fet coses glorioses; que ho publiquin per tota la terra. Poble de Sió, aclama'l ple de goig, perquè el Sant d'Israel és gran dins la teva ciutat.

En altres ocasions el profeta copia l'estil de les sales de judici. És habitual que el profeta presenti la relació entre Déu i el poble en format de *litigi*. La part demandant (Déu) vol convèncer la part demandada (el poble) del seu comportament il·legal i fer-lo canviar. Així comença la seva predicació el profeta Isaïes (Is 1,2-3.10-20):

Escolta, cel! Estigues atenta, terra! El Senyor parla: «He criat fills i els he ennoblit, però ells s'han revoltat contra mi. Un bou coneix el seu propietari, i un ase, l'estable del seu amo, però a mi, Israel no em coneix, el meu poble m'ignora.» Escolteu la paraula del Senyor, prohoms de Sodoma! Estigues atent a l'advertència del nostre Déu, poble de Gomorra! Ell us diu: «Per què m'oferiu tants sacrificis? Estic embafat d'holocaustos de xais i de greix de moltons; ja en tinc prou, de sang de vedells, de bocs i de cabrits! Quan veniu a presentar-vos davant meu amb els vostres animals, no feu més que passejar-vos pels meus atris. Qui us ha demanat tot això? No porteu més ofrenes inútils: el fum dels sacrificis, el detesto. No suportó les festes de la

lluna nova, ni els aplecs sagrats, ni el repòs del dissabte, perquè barregueu els malefics amb les solemnitats. Els vostres novilunins i celebracions em fan fàstic, són per a mi una càrrega, estic cansat d'aguantar-los. Quan alceu les mans per pregar em tapo els ulls per no veure-us; ni que allargasséssiu les oracions, jo no us escoltaria, perquè teniu les mans plenes de sang. Renteu-vos, purifiqueu-vos. Traieu de davant meu les vostres accions dolentes, deixeu de fer el mal, apreneu a fer el bé, busqueu la justícia, detureu l'opressor, defenseu l'orfe, pledegeu a favor de la viuda. Veniu després i veurem qui té raó —diu el Senyor. Els vostres pecats són com l'escarlata, però podrien ser blancs com la neu; són vermells com el carmí, però podrien ser com la llana, només que volguéssiu escoltar. Llavors menjaríeu el bo i millor de la terra. Però si no voleu i us revolteu, l'espasa us devorarà. Jo mateix, el Senyor, he parlat.»

El gènere literari més utilitzat pels profetes és el de *l'oracle*. Un oracle és un discurs. El Senyor parla («Això diu el Senyor»). Acusa el poble i li anuncia el càstig corresponent (oracles de condemna). O bé, li manifesta el seu amor incondicional («no tinguis por») i li anuncia un futur millor i transformat (oracles de salvació). Vegeu exemples de cada tipus d'oracle en 1Re 21,19-20:

«“Això et diu el Senyor: ¿Has assassinat un home i ara t'apoderes dels seus béns?” “Això et fa saber el Senyor: Al mateix lloc on els gossos han llepat la sang de Nabot lleparan també la teva!”» Acab va dir a Elies: «¿Així, doncs, m'has trobat, enemic meu?» Elies li va respondre: «T'he vingut a trobar perquè t'has llançat a fer el mal que ofèn el Senyor».

i en Is 41,8-13:

«Però a tu, Israel, servent meu, poble de Jacob que m'he escollit, descendent d'Abraham, amic meu, jo t'he pres de l'extrem de la terra, t'he cridat de les regions més llunyanes, i t'he dit: “Ets el meu servent; et vaig escollir i no t'he rebutjat.” No tinguis por, que jo sóc amb tu. No et neguitegis, que jo sóc el teu Déu. Jo et dono força i t'ajudo, et sostinc amb la meva dreta bondadosa. Tots els qui estan furiosos contra tu quedaran confosos i avergonyits. Els teus adversaris seran com no res i es perdran. Cercaràs els qui et combatien, però no els trobaràs. Seran del tot aniquilats els qui et fan la guerra. Perquè jo, el Senyor, sóc el teu Déu; et dono la mà i et dic: «No tinguis por, sóc jo qui t'ajuda!»

III. LA HISTÒRIA

Els profetes actuen dins la història. Ja hem parlat al començament d'una «història profètica».

La profecia pràcticament neix a Israel amb l'inici de la monarquia. Durant el segle XI aC. el profeta *Samuel* és instat a concedir un rei a Israel (1Sa 8). El profeta ungirà Saül com a primer rei (1Sa 10,1) i, més tard, el rei David (1Sa 16,1-13). En temps de David actua el profeta *Natan* (2Sa 7; 13), que també apareix en la successió al tron per part de Salomó (1Re 1,7-8.38-39). En el segle X aC., després de la mort de Salomó, l'any 922 aC., el regne va quedar dividit en dues petites realitats polítiques: el regne del Nord (Israel) i el regne del Sud (Judà), molt sovint en conflicte.

1. EL REGNE DEL NORD (ISRAEL)

El regne del Nord (Israel) és el que pren més consistència i força internacional durant el segle IX aC. Segons la Bíblia, el rei Acab (874-853 aC.) es casa amb Jezabel, filla del rei de Tir. Aquest rei va institucionalitzar d'alguna manera el culte al déu cananeu Baal a la ciutat de Samaria –la capital del Regne– (1Re 16,29-33). En aquesta època fa de profeta *Elies* (1Re 17-2Re 1). Elies es caracteritzarà per una defensa aferrissada del “jahvisme”, és a dir, de la fe més

ortodoxa de l'antic Israel, enfront del "baalisme" (del culte a Baal). La religió dels autòctons del país de Canaan, on habitaven els israelites, és de tipus natural. Això vol dir que els seus mites i els seus rituals segueixen el ritme de la naturalesa. Per dir-ho ràpid: a la primavera la vida creix i es fa exuberant; a l'hivern, la vida queda com somorta. Això es manifesta en els rituals, especialment en l'època de primavera i a la tardor, quan hi ha les collites principals que assegurin la supervivència de la gent. Unes bones collites significaven haver rebut la benedicció de la bondat de déu. Quan hi havia una sequera, tothom tenia la sensació de que déu els castigava. Doncs, bé, en temps del rei Acab i del profeta Elies hi va haver una sequera molt severa. El déu que s'encarrega de fer ploure al temps corresponent és precisament el déu Baal. Per tant, era fàcil apropiarse a aquest déu per no acabar morint de fam. El missatge del profeta Elies en aquestes circumstàncies serà el de fer reflexionar al poble israelita per tal que es respongui a si mateix qui el beneeix amb el do de la vida, qui vetlla perquè caigui la pluja que fecunda els camps i fa florir el blat, qui fa exuberants de fruita i hortalisses les valls, qui fa créixer el raïm en els ceps... Baal o el Senyor? Un missatge semblant haurà d'anunciar el deixeble i successor d'Elies en el profetisme: *Eliseu* (2Re 2,1-8,15).

Uns pocs anys més tard, Jehú (841-814 aC.) fa un cop d'estat en el regne del Nord-Israel. Ve una època d'una relativa tranquil·litat religiosa (Jehú intenta acabar amb el baalisme) i d'una relativa tranquil·litat política (Damasc, un regne enemic, està ocupat resistint contra l'amenaça dels assiris que l'ataquen des del nord). Aquesta situació dura fins el regnat de Jeroboam II (787-747 aC.). El segle VIII aC. veu aparèixer els primers profetes que tenen llibre bíblic (*Amós* i *Osees*). És una època que planteja un problema de manera de pensar i de manera d'actuar. La calma que es vivia va propiciar un cert creixement econòmic. Es vivia bé al regne del Nord-Israel. Així s'ho creia molta gent. Més encara, pensaven que el Senyor estava content amb ells: havien controlat el culte als déus cananeus, almenys de nom, i havien obtingut el respecte dels regnes veïns. Segons alguns, estaven fent justament el que el Senyor volia; altrament, les coses no anirien tant bé! Els profetes Amós i Osees s'encarregaran de fer veure que la realitat, tal i com la pensaven, era pura aparença. En el país abundava l'opressió i el culte

era buit. Al Senyor no li agradava gens ni mica el que veia i es disposava a trastocar la situació.

A la mort de Jeroboam II, trobem una època d'inestabilitat: cinc governants se succeeixen en deu anys, successions sempre envoltades d'intrigues i violència. La inestabilitat, continus assassinats i cops d'estat, es deu a la manca d'acord polític sobre les relacions amb la potència dominant de la zona (Assíria). Una part pensa que no hi ha forma de resistir a la gran potència i que la millor solució és la submissió d'Israel als assiris; l'altra facció prefereix resistir, confiant en les aliances amb els veïns, sobretot comptant amb la força d'Egipte. La política d'aliances proposada, amb Assíria o amb Egipte, tenia el seu preu: econòmic (calia pagar un tribut a l'aliat) i religiós (calia acceptar ritus i prescripcions religioses de l'aliat). Dins d'aquest context històric, pren relleu especial la guerra siro-efraïmita. Amb el desig de fer front a Assíria, el rei de Damasc, Resin, i Pècah, rei de Samaria, volen posar en marxa una coalició de pobles de resistència. En aquesta coalició volen implicar també a Acaz, rei de Judà. Com que Acaz es nega a participar en una guerra que considera perduda, Síria i Israel envaeixen Judà l'any 734 aC. amb la intenció de derrocar Acaz i imposar un rei favorable a la coalició. El rei de Judà es defensa i demana ajuda al rei d'Assíria. L'any 732 aC. el rei assiri Tiglat-Pilèsser III envairà Damasc i la conquerirà. L'any 722 aC. passarà el mateix amb Samaria, capital del regne del Nord-Israel (2Re 17). Bona part del poble d'Israel desapareix, per tant, en aquesta data, de l'escena política.

2. EL REGNE DEL SUD (JUDÀ)

La conquesta del regne del Nord-Israel per part dels assiris coincideix amb la predicació a Judà del profetes *Miquees* i *Isaïes*. Com dèiem, el rei Acaz de Judà havia demanat ajuda al rei d'Assíria davant l'atac de Damasc i Samaria. Aquesta intervenció assíria va suposar un preu alt per a Judà. Acaz va haver d'imposar una forta fiscalitat al poble per pagar el tribut, a més d'altres conseqüències religioses: pràctiques i cultes pagans, supersticions, modes estrangeres (2Re 16). Aquest és el panorama que va trobar el seu fill i successor Ezequies (728-699). Durant la seva joventut, en temps del rei

assiri Salmanassar, Ezequies va acceptar la dominació. Però més endavant demanarà ajuda a Egipte per revoltar-se i engegarà una reforma religiosa per purificar el culte en general i, particularment, en el temple de Jerusalem. L'any 701 aC. el rei assiri Sennaquerib envairà Judà i assetjarà Jerusalem. Durant el setge rep notícies de rebel·lions al nord i renuncia a conquerir la ciutat, imposant-li, però, el pagament d'un elevat tribut (2Re 18-20). El fet que el rei assiri no aconseguís conquerir Jerusalem va propiciar una convicció profunda, que tindrà les seves conseqüències més endavant: Jerusalem no és només la ciutat capital de Judà ni la ciutat del mític rei David; Jerusalem és la ciutat de Déu, on ell habita en el seu temple. Jerusalem no pot caure mai en mans de cap enemic perquè Déu vetlla per ella i la protegeix.

El segle VII aC. viu els últims anys de l'imperi assiri i la seva substitució per l'imperi babiloni. L'any 614 aC. caurà Assur, la capital assíria, a mans dels medes i dels caldeus. L'any 612 aC. caurà Nínive, la segona capital assíria. Els assiris van intentar resistir gràcies a l'ajuda egípcia però van ser derrotats el 605 aC. Ara sí que el nou imperi, inaugurat pel caldeu Nabopolassar passa a dominar el Pròxim Orient Antic. Serà el seu fill Nabucodonosor qui portarà l'imperi al seu màxim esplendor, establint la capital a Babilònia, al centre de Mesopotàmia. Durant aquest temps governen a Judà Manassès (699-644 aC., el rei pitjor qualificat a la Bíblia perquè va desfer tota la reforma d'Ezequies), Amon (644-640 aC.) i Josies (640-609 aC.). Segons s'explica en 2Re 22-23, en temps del rei Josies es va trobar en el temple de Jerusalem el llibre de la Llei. En llegir-lo el rei va quedar totalment trasbalsat i va iniciar una nova reforma, més aprofundida que la que s'havia fet anteriorment. Era una reforma que s'inspirava en les normes del llibre del Deuteronomi, molt encaminades a exigir una fidelitat absoluta al Senyor, l'únic Déu a qui calia adorar, en l'únic santuari que ell s'havia escollit (el temple de Jerusalem). Ara bé, aquesta segona reforma va tenir un èxit relatiu. El rei Josies va morir a mans del faraó egípciu que ajudava els assiris. A Jerusalem van fer rei un fill de Josies però el faraó el va destituir. En el seu lloc hi va posar com a rei un altre fill de Josies. El seu successor pràcticament no va tenir temps de regnar.

3. DEPORTACIÓ I RETORN DE L'EXILI

Derrotats els egipcis i els assiris, els babilonis van arribar a les portes de Jerusalem l'any 597 aC. El rei es va rendir i va ser dut a Babilònia juntament amb molta gent de la ciutat. Nabucodonosor, el rei babiloni va imposar com a rei de Judà un altre fill de Josies. Aquest nou rei, Sedecies (597-587 aC.), serà l'últim rei de Judà. Sedecies es va revoltar i en va pagar les conseqüències: Jerusalem va ser novament assetjada i, aquest cop, conquerida. Les tropes babilòniques van enderrocar les muralles de Jerusalem, van cremar les cases i van saquejar el temple (2Re 24,18-25,30). Molta població va ser deportada a Babilònia. Durant aquests anys els profetes *Sofonies*, *Nahum*, *Habacuc* i *Jeremies* hauran d'explicar el per què, les raons de fons, del desastre de Jerusalem. Com és possible que caigui la ciutat que el Senyor protegeix d'una manera especial, segons el convenciment de tothom?

Segueixen uns anys foscos. No se sap si Déu s'ha desdit sense més ni més de la promesa feta a la dinastia de David, de que governaria ininterrompudament a Judà. Potser els déus que guiaven el rei babiloni eren més poderosos que el Senyor, ja que aquest no havia sigut capaç de defensar el seu poble? Queda el dubte en molts israelites de si el Senyor encara pensa en el seu poble i li importa la seva sort. Passats cinquanta anys tot sembla canviar. L'imperi babiloni s'enfonsa sota la pressió dels perses. El rei Cir conquereix Babilònia l'any 539 aC. L'any següent (el 538 aC.) passa això que explica 2Cr 36,22-23:

L'any primer del regnat de Cir, rei de Pèrsia, el Senyor va decidir de complir el que havia anunciat per boca de Jeremies. Va moure el cor de Cir, rei de Pèrsia, a promulgar per tot el seu imperi, de viva veu i per escrit, aquest edicte: «Això fa saber Cir, rei de Pèrsia: El Senyor, Déu del cel, que ha posat a les meves mans tots els reialmes de la terra, m'ha encomanat que li edifiqui un temple a Jerusalem, al país de Judà. Tots aquells de vosaltres que pertanyen al seu poble poden tornar. I que el Senyor, el seu Déu, sigui amb ells!»

De tot plegat la Bíblia en dóna mostres en la feina duta a terme pel profeta *Ezequiel* i per un *profeta anònim* comprès actualment en el llibre d'Isaïes (cc. 40-55, i se l'anomena *Segon Isaïes*). Cal situar

en aquests anys, segurament, la publicació de la *Història Profètica* que hem esmentat al començament de tot, integrada pels llibres de Josuè, Jutges, 1-2Samuel i 1-2Reis. Entre els estudiosos se sol anomenar *Història Deuteronomista* perquè probablement arrenca dels mateixos principis que van inspirar la reforma del rei Josies. Efectivament, Cir promulga l'edecte que permet el retorn dels exiliats jueus (538 aC). Però el panorama que troba el primer grup que torna és trist: ciutats en ruïnes, camps abandonats o en mà d'altres famílies, les muralles enderrocades, el temple cremat. La predicació dels profetes Ageu, Zacaries (cc. 1-8) i un profeta anònim comprès en el llibre d'Isaïes (cc. 56-66, anomenat *Tercer Isaïes*) suggereix que entre els qui van retornar va prevaldre la desil·lusió i es van limitar a preocupar-se de les seves cases i els seus camps, oblidant la reconstrucció del temple; el passat produeix tristesa, el present és dur, però davant la temptació de l'evasió, de preocupar-se tant sols per l'immediat i el quotidià (oblidant-se del futur), aquests profetes continuen sacsejant les consciències i exhortant a l'esperança d'una restauració nacional.

4. LA RESTAURACIÓ I ELS NOUS TEMPS

Els profetes són testimonis de la comunitat que ha de dur a terme una forta restauració. Els camins concrets que va prendre aquesta restauració es comencen a visibilitzar en la tasca del governador Nehemies i del sacerdot Esdres (a meitat del segle V aC.). Esdres proclama i instaura públicament la Llei de Moisès com a manera de viure del nou poble. Als profetes ja els queda poc espai per al seu ministeri. *Abdies* i *Malaquies* mostraran una gran preocupació pel futur. Davant d'un cert perill de tancament de la comunitat reforçada per la proclamació de la Llei, els profetes *Joel*, *Jonàs* i *Zacaries* (cc. 9-14) visibilitzaran la grandesa de l'obertura de la fe a tothom.

Després d'un passat tan gloriós, amb un fruit impressionant, crida l'atenció el final de la profecia. El llibre del Siràcida, en el seu pròleg, comprèn que els textos bíblics ja estan completats i són coneguts: la Llei, els Profetes, els altres Escrits; ja formen part del patrimoni de saviesa d'Israel. Estem en el segle II aC.

S'han cercat moltes explicacions del fet de la desaparició de la profecia bíblica. Alguns insisteixen que la profecia es va anar convertint a poc a poc en apocalíptica. Altres pensen que la profecia, estretament vinculada a la monarquia des dels seus orígens, va rebre un cop mortal amb la desaparició dels reis. Altres recolzen més aviat causes de tipus social, com la manca de reconeixement social dels profetes. Probablement es tracta de múltiples causes, entre altres: (a) La canonització de la "Llei" (Pentateuc), que probablement va tenir lloc al segle V aC. Des de llavors el poble té un instrument per conèixer la voluntat de Déu, no cal dependre de la paraula profètica. (b) El creixent empobriment de la temàtica profètica. Per una banda massa centrada en un futur llunyà. Per l'altra, quan parla del present, no tracta els grans temes ni conserva el caràcter incisiu dels antics profetes. (c) L'augment de religions de salvació, de mags i endevins, que el poble acaba identificant amb els profetes. Aquesta perillosa identificació fa caure en el descrèdit al profetisme.

De totes maneres, la profecia va continuar gaudint d'un gran prestigi a Israel, però amb un matis important: es valoraven enormement els antics profetes i s'esperava, al futur, l'arribada d'un gran profeta (1Mac 4,46; 14,41), semblant a Moisès (Dt 18,18: «*Jo faré –diu el Senyor– que s'aixequi enmig dels seus germans un profeta com tu; li posaré als llavis les meves paraules i ell els dirà tot el que jo li ordenaré.*») o a Elies que tornaria (Ml 3,23: «*Abans que arribi el dia del Senyor, dia gran i temible, jo us enviaré el profeta Elies*»). Segons l'evangeli (Mt 11,13-14) Jesús identifica Joan Baptista com el profeta Elies que havia de venir. També diu l'evangeli (Mt 16,14; Mc 6,15; 8,28; Lc 9,8.19) que la gent identificava Jesús amb Elies, o amb Jeremies o algun altre profeta.

Fem un quadre de tot plegat:

Segle	Dates d'interès	Regne	Profetes
XI aC	Saül, primer rei d'Israel (1030 aC) David, rei d'Israel (1010 aC)		Samuel Natan
X aC	Divisió del regne (Israel // Judà) després de la mort del rei Salomó (922 aC)		

Segle	Dates d'interès	Regne	Profetes
IX aC	Regnat d'Acab	Israel	Elies Eliseu
VIII aC	Guerra siro-efraïmita contra Judà (734 aC)	Israel	Amós Osees
	El regne d'Israel és ocupat pels assiris (722 aC.) Reforma del rei Ezequies a Judà Setge a Jerusalem per part dels assiris (701 aC)	Judà	Isaïes (cc. 1-39) Miquees
VII aC	Reforma del rei Josies a Judà (622 aC) Cau Nínive, capital d'Assíria, a mans dels caldeus (612 aC) Derrota de la coalició assiro-egípcia (605 aC) i Nabucodonosor domina l'imperi babiloni	Judà	Sofonies Nahum Habacuc Jeremies
VI aC	Atac a Jerusalem per part dels babilonis i primera deportació (597 aC) Destrucció de Jerusalem i del temple. Segona deportació a Babilònia (587 aC) Els perses dominen els Babilonis El rei persa Cir publica un edicte de retorn a Judà pels deportats (538 aC) Reconstrucció del temple (520-515 aC)	Babilònia/ Judà	Ezequiel Isaïes (cc. 40-55) Hª Deuteronomista Ageu Zacaries (cc. 1-8) Isaïes (cc. 56-66)
V aC	Judà es refà a partir de la feina feta per Nehemies, governador, i Esdres, gran sacerdot. Proclamació pública de la Llei (+450 aC)	Judà	Abdies Malaquies Joel Jonàs
IV aC	Domini grec sobre Palestina (332 aC)	Judà	Zacaries (cc. 9-14)

Examinem ara detingudament els profetes que tenen llibre a la Bíblia, seguint l'ordre cronològic proposat.

Segona part

I. ELS PROFETES DEL SEGLE VIII AC

1. AMÓS

Legim en Am 1,1: «*Paraules d'Amós, ramader de la vila de Tècoa. Dos anys abans del terratrèmol, el Senyor li revelà aquest missatge destinat al regne d'Israel, quan Ozies era rei de Judà i Jeroboam, fill de Jehoaix, era rei d'Israel.*»

No hi ha dades que permetin situar Tècoa, la vila natal d'Amós, en el mapa. Tampoc no tenim notícies del terratrèmol que s'esmenta. En qualsevol cas, Amós fa de profeta durant els anys previs a l'enfonsament del regne d'Israel. El rei Ozies de Judà va governar del 782 aC al 740 aC. El rei Jeroboam II d'Israel va governar del 787 aC al 747 aC.

Del llibre d'Amós s'extreu que el profeta actua sobretot al voltant del santuari de Betel (una mica al nord de Jerusalem seguint la seralada muntanyosa). D'allí en va ser expulsat pel sacerdot Amasià, perquè es tractava d'un santuari reial (Am 7,10-17). Probablement en aquest moment el profeta va acabar la seva missió.

El llibre presenta uns oracles contra les nacions veïnes (Aram, Filisteu, Tir, Edom, Ammon, Moab, Judà) així com contra Israel mateix.

Després vénen unes visions i, finalment, uns oracles de salvació. La missió d'Amós consisteix substancialment en l'anunci del càstig del Senyor. Segurament nosaltres en diríem "denúncia" de les seves paraules. El profeta denuncia una situació injusta i fa veure que el Senyor ja no ho suporta més:

Escolteu aquestes paraules, dames de la muntanya de Samaria, vaques de Basan que oprimiu els febles i maltracteu els pobres, vosaltres que dieu als marits: «Porteu vi, que volem beure!» Doncs bé, el Senyor, Déu sobirà, us jura això per la seva santedat: «Vindran dies que us agafaran amb garfis i se us enduran, fins a l'última de totes, com peixos pescats amb l'ham. (Am 4,1-2)

Us ajaieu en llits de marfil, us estireu en els vostres divans, mengeu els anyells més tendres i els vedells engreixats en estables. Improviseu cants al so de l'arpa i, com David, inventeu instruments nous. Beveu el vi en grans copes i us perfumeu amb les essències més fines, però no us fa pena el desastre que amenaça les tribus de Josep. Per això vosaltres sereu els primers en les files dels deportats: així s'haurà acabat l'orgia dels vividors! (Am 6,4-7)

El càstig es farà efectiu en «el dia del Senyor.» El profeta trenca amb els esquemes habituals i sacseja les consciències. Tothom estava convençut que cada vegada que el Senyor es decideix a venir és per salvar el seu poble, els seus escollits. Amós, pren aquesta idea i la capgira totalment perquè veu que la confiança de les autoritats i del poble en el Senyor s'ha tornat una coartada per actuar impunement contra els pobres. A propòsit del «dia del Senyor» el profeta diu:

Ai dels qui anhelan el dia del Senyor! Què n'espereu, d'aquell dia? Serà un dia de fosca i no de llum. Serà com l'home que fuig d'un lleó i es troba amb un ós; es refugia a casa, repenja la mà a la paret, i el pica una serp. ¿No serà, doncs, fosca, i no pas llum, el dia del Senyor? Serà un dia de tenebres, sense gens de claror (Am 5,18-20).

Amós deuria patir una experiència difícil fent de profeta. En els cc. 7-9 s'exposen cinc visions que va tenir. En les dues primeres el profeta intercedeix davant del Senyor a favor del poble d'Israel. El Senyor amenaça de colpir Israel amb unes plagues que comprometan la seva subsistència. El profeta aconsegueix que el Senyor es

faci enrere i no executi el que havia decidit. Segons Amós, Israel és un poble massa petit per a poder sobreviure. En les dues visions següents, després que el sacerdot Amassià expulsés el profeta del santuari de Betel, Amós ja no intercedeix pel poble i el càstig es preveu imminent. Finalment, en l'última visió, es contempla l'enfonsament del santuari i la mort dels qui hi anaven, presagi de l'extinció del regne d'Israel.

Malgrat que quasi tot el llibre té aquest to catastròfic, al final, el Senyor mateix es mou per a reconstruir el poble. L'actuació del Senyor es presenta en clau de renovació. Renovació de les persones i de tot el que fan per viure:

Aquell dia, aixecaré la cabana de David, que està caient. En referaré les esquerdes, n'aixecaré les ruïnes, la reconstruiré com era abans, perquè tornin a prendre possessió d'allò que queda d'Edom i de totes les altres nacions que portaven el meu nom. Ho dic jo, el Senyor, i ho compliré. Vénen dies que es podrà llaurar poc després d'haver segat, i que podran sembrar just després de trepitjar el raïm. Les muntanyes regalaran de most, en regalimaran tots els turons. Ho dic jo, el Senyor. Renovaré la vida d'Israel, el meu poble: reconstruiran les ciutats desolades i les habitaran, plantaran vinyes i en beuran el vi, conrearan hortes i en menjaran els fruits. Els implantaré a la seva terra, i ningú no els arrencarà mai més del país que jo els havia donat.»
Ho diu el Senyor, el teu Déu (Am 9,11-15).

2. OSEES

El profeta Osees és contemporani d'Amós i segurament va continuar la seva missió. Diu Os 1,1: *«Paraula de Déu que s'esdevingué a Osees fill de Beerí en els dies de Ozies, Jotam, Acaz, Ezequies, reis de Judà; i en els dies de Jeroboam, fill de Jehoaix, rei d'Israel.»*

El llibre d'Osees no presenta una organització fàcil d'entendre. Al començament hi ha uns missatges basats en experiències més o menys autobiogràfiques; després hi ha oracles denunciant el culte buit i la política que crea injustícia; finalment, uns oracles miren al passat per anunciar la salvació que vindrà.

La part autobiogràfica proposa una imatge molt potent del que serà el missatge del profeta. Només de començar es diu això:

Comencen les paraules del Senyor a Osees. El Senyor li va dir: «Vés, pren per muller una prostituta i tingues fills d'una dona així, perquè aquest país no fa res més que prostituir-se i apartar-se de mi, el Senyor.» Osees va prendre per muller Gómer, filla de Diblaim. Ella va quedar embarassada i li va donar un fill. El Senyor va dir a Osees: «Posa-li per nom Jizreel, perquè ben aviat demanaré comptes a la dinastia de Jehú pels crims de Jizreel. Deixaré els d'Israel sense reis. Aquell dia trencaré els arcs d'Israel a la vall de Jizreel.» Gómer va quedar embarassada una altra vegada i va tenir una filla. El Senyor digué a Osees: «Posa-li Lo-Ruhamà (que vol dir "no compadida"): ja no em compadiré més dels d'Israel ni els perdonaré. Però em compadiré dels de Judà. Jo, el Senyor, el seu Déu, els salvaré, i no necessitaré ni arc ni espasa, ni combats ni cavalls ni cavallers.» Després d'haver deslletat la «No compadida», Gómer va quedar embarassada una altra vegada i va tenir un fill. El Senyor digué a Osees: «Posa-li Lo-Ammí (que vol dir "poble no-meu"): vosaltres, els d'Israel, no sereu el meu poble, i jo no seré res per a vosaltres.» (Os 1,2-9)

Aquesta experiència del profeta, fos real o literària, exemplifica perfectament què vol transmetre el profeta. Entre el Senyor i el poble hi hauria d'haver una forta relació d'amor correspost. En canvi, només hi ha infidelitat. Els fills, amb els noms representatius, apunten a la situació actual: el poble ja no compta per a Déu com a tal; el Senyor ja no se l'estima. Però la situació actual no és, ni molt menys, definitiva. És veritat que el poble ha menyspreat des de sempre l'amor que Déu li ofereix, però no es cansa mai de cridar-lo i tornar-lo a cridar. Un exemple, el tenim en la sortida d'Egipte:

Diu el Senyor: «Quan Israel era un noi me'l vaig estimar, d'Egipte vaig cridar el meu fill. Però ell és d'aquells que, com més els crides, més se t'en van: oferien sacrificis als Baals, cremaven ofrenes als ídols. Jo mateix vaig ensenyar Efraïm a caminar agafant-lo pels braços, però ells no han reconegut que jo els he guarit. Jo els atreïa cap a mi amb llaços d'afecte i amor. Feia com qui aixeca un jou del coll i deixa lliure la boca, m'acostava cap a ell i li donava menjar. No tornarà al país d'Egipte, però el rei d'Assíria el dominarà, perquè no han volgut tornar a mi. La guerra farà estralls a les seves ciutats: esbotzarà les barres de les portes i els engolirà per culpa de les seves intrigues. Els del meu poble s'aferren a la seva apostasia. Els exhorten a mirar cap al cel, però cap d'ells no es redreça. Efraïm, com t'he

de tractar? ¿T'haig d'abandonar, Israel? ¿Haig de tractar-te com Admà? ¿He de deixar-te com Seboïm? Això em trasbalsaria el cor, s'encendria la meva pietat. No cediré a la meva indignació, no tornaré a destruir Efraïm, perquè jo sóc Déu i no un home, sóc el Sant, present enmig teu: no sóc dels qui es passegen d'ací d'allà! Vindran darrere meu, i jo, el Senyor, rugiré com un lleó; rugiré, i els meus fills vindran de ponent. Vindran des d'Egipte, com ocells, com coloms des del país d'Assíria, i els faré viure a casa seva. Ho dic jo, el Senyor.» (Os 11,1-11)

Fixeu-vos com aquest text, al començament, és aprofitat per l'evan-geli de Mateu (2,15), quan els pares de Jesús han de fugir a Egipte perquè Herodes vol matar el nen. Vist el context d'Osees, s'entén que Jesús és "el fill" que quan el "Pare" el crida, ve immediata-ment.

Els israelites, quan van sortir d'Egipte van passar molts anys va-gant pel desert abans d'arribar a la "terra de llibertat" que Déu els donava. En el desert estaven contínuament temptats de tornar a Egipte. Ara el profeta Osees convida a tornar al desert però per refer els lligams d'amor amb el Senyor! Millor dit, Déu reparà els lligams:

Acuseu la vostra mare, acuseu-la, perquè ja no és la meva mu-ller ni jo, el Senyor, sóc el seu marit. Que es tregui de la cara les marques de prostituta i, dels pits, els senyals dels adulteris! (...) La deixaré com el desert, com una terra eixuta, i la faré morir de set. No em compadiré dels seus fills, perquè són fills de pros-tituta. (...) Correrà darrere els amants, però no els atraparà; els cercarà, però no els trobarà. Llavors dirà: «Me'n torno al meu primer marit, amb qui estava millor que no pas ara.» Ella no entén que era jo qui li donava el blat, el vi i l'oli, qui l'enriquia amb plata i or, que després servien per a adorar Baal. (...) Li de-manaré comptes del temps dedicat als Baals, quan els cremava ofrenes: es guarnia amb anells i collarets per anar darrere els seus amants mentre s'oblidava de mi. Ho dic jo, el Senyor. Jo la seduiré, la portaré al desert i li parlaré al cor. Des d'allí li tor-naré les vinyes, i la vall d'Acor serà porta d'esperança. Allà em correspondrà com quan era jove, quan pujà del país d'Egipte. Aquell dia, em dirà «Marit meu», no em dirà més «Baal meu». Ho dic jo, el Senyor. (...) Et prendré com a esposa per sempre, et prendré com a esposa i pagaré per tu bondat i justícia, amor i misericòrdia. Et prendré com a esposa pagant un preu de fi-

delitat. Així coneixeràs qui és el Senyor. Aquell dia —diu el Senyor— donaré una resposta: donaré al cel allò que espera, i el cel ho donarà a la terra. La terra donarà allò que necessiten el blat, el vi i l'oli, i ells donaran el que espera Jizreel. Jo sembraré Jizreel per tot el país, em compadiré de la "No compadida", i al qui s'anomenava "Poble no-meu" li diré "Ets el meu poble", i ell em dirà "Ets el meu Déu". (Os 2,4-25)

L'episodi s'inicia amb una acusació ben dura d'idolatria generalitzada. Osees no critica només la idolatria de les pràctiques religioses sinó, sobretot, la "idolatria política". Què vol dir això? Vol dir que Israel "divinitzava" els imperis que suposadament l'ajudarien. En divinitzar-los s'allunyava del Senyor, deixava de reconèixer els seus favors:

Efraïm es barreja amb els altres pobles; és com una coca cuïta d'un sol costat. Els estrangers li xuclen les forces i ell ni se n'adona. Se li tornen blancs els cabells i ell ni ho veu. Està abatut l'orgull que Israel porta a la cara, però no retornen a mi, el Senyor, el seu Déu, ni em consulten res de tot això. Efraïm és un colom ingenu, no té seny: ara demana ajuda a Egipte, ara se'n va cap a Assíria. (...) ¿I jo els he d'alliberar, si quan parlen no fan més que mentir-me? No són sincers quan em demanen ajuda (...) M'han abandonat! Sóc jo qui els va instruir, qui va donar forces al seu braç i ells, en canvi, només maquinen en contra meu. Si retornen a algú, no ho fan mirant cap al cel. (Os 7,8-16)

Però l'important de l'episodi del capítol 2 és que després de les acusacions dures ve el retrobament que canvia les persones (explicitat en els canvis de nom dels fills). El llibre acaba amb el mateix missatge:

Diu el Senyor: «Jo els guariré de la seva infidelitat i els estimaré amb tot el cor. Ja no estic indignat amb ells. Seré per a Israel com la rosada; florirà com el lliri i la seva soca arrelarà com la dels àlbers. Els seus rebrots creixeran, i tindrà la ufana de l'olivera i la fragància del Líban. Es refaran els qui visquin a la seva ombra, seran fecunds com el blat, creixeran com una parra i es parlarà d'ells com del vi del Líban. Efraïm, què tinc a veure amb els ídols? Sóc jo qui respon i vetlla per tu. Sóc com una savina frondosa: els teus fruits vénen de mi.» (Os 14,5-9)

Què implica tot plegat? Que Israel ha de «retornar» al Senyor. Dit d'una altra manera, ha de convertir-se. Però, atenció, no és que

el poble serà estimat per Déu novament quan es converteixi, sinó que es converteix perquè experimenta i sap i reconeix que el Senyor el torna a estimar amb totes les forces. Per això és tant important el «coneixement» profund del Senyor. Saber reconèixer-lo en el seu amor. Un amor que val més que tot:

El Senyor respon: Què he de fer amb tu, Efraïm? Què he de fer amb tu, Judà? L'amor que em teniu és com la boira del matí, com la rosada que desapareix ben aviat. Per això us he afaïçonat valent-me dels profetes; les meves paraules us han dut la mort, però la meva sentència brilla com la llum: el que jo vull és amor i no sacrificis, coneixement de Déu i no pas holocaustos. (Os 6,4-6)

Aquest text és aprofitat per Mateu (Mt 9,13) quan critiquen que Jesús hagi cridat un publicà a seguir-lo i que mengi amb pecadors.

3. MIQUEES

Llegim en Mi 1,1: «*Paraula del Senyor comunicada a Miquees de Mo-rèixet en temps de Jotam, Acaz i Ezequies, reis de Judà: paraula revelada sobre Samaria i Jerusalem.*»

Com es pot comprovar, Miquees és profeta al mateix temps que Osees, però ens hem traslladat al regne de Judà. És l'època de la guerra siro-efraïmita. Els arameus i els d'Israel ataquen Jerusalem per posar-hi un rei favorable a la coalició anti-assíria. El profeta contempla el fracàs d'aquesta coalició i anuncia:

En els darrers temps, la muntanya del temple del Senyor s'alçarà ferma sobre els cims de les muntanyes, dominarà per damunt dels turons. Hi afluiran nacions, s'hi encaminaran tots els pobles i diran: «Veniu, pugem a la muntanya del Senyor, al temple del Déu de Jacob. Ell ens ensenyarà els seus camins i nosaltres seguirem les seves rutes.» Perquè de Sió en surt l'ensenyament, de Jerusalem, la paraula del Senyor. Ell serà jutge entre moltes nacions, arbitrarà sobre pobles nombrosos i llunyans. Forjaran relles de les seves espases i falçs de les seves llances. Cap nació no empunyarà l'espasa contra una altra ni s'entrenaran mai més a fer la guerra. Cadascú s'asseurà a l'ombra de la seva parra o de la seva figuera, sense por de ningú. Ha parlat el Senyor de l'univers. (Mi 4,1-4)

Pocs anys després, Miquees veu com la ciutat de Samaria, capital del regne d'Israel, sucumbeix totalment a l'atac dels assiris, mentre que Jerusalem encara aguanta:

Tot això ho provoca la culpa de Jacob, els pecats dels d'Israel. Quin és el lloc culpable de Jacob? Samaria! Quin és el recinte idolàtric de Judà? Jerusalem! Diu el Senyor: «Doncs jo faré de Samaria un munt d'enderrocs, una terra per a plantar-hi vinyes; escamparé les seves pedres per la vall i li descalçaré els fonaments. Els seus ídols seran trossejats, i els guanyys que en treu, llançats al foc. Esmicolaré aquelles estàtues, erigides gràcies a la paga de les prostitutes, i tornaran a ser paga de prostitutes.» Per això em doldré i em lamentaré, aniré descalç i nu, udolant com els xacals i somicant com els estruços. El mal que fereix la ciutat no té remei, s'ha estès fins a Judà i ha arribat a la porta del meu poble, a Jerusalem mateix. (Mi 1,5-9)

Bona part del llibre de Miquees conté missatges de denúncia i de condemna. En això segueix l'estela d'Amós i Osees. Les denúncies del profeta s'adrecen preferentment contra les autoritats de Jerusalem que semblen imitar el comportament dels compatriotes del nord:

Ai dels qui, del llit estant, planegen el mal i, en fer-se clar, l'executen, abusant del poder que tenen a les mans! Si desitgen camps, els roben; si volen cases, les prenen; extorsionen el cap de casa i la seva família, li arrabassen l'heretat. Per això diu el Senyor: «També jo, mala gent, tinc plans contra vosaltres; serà un jou que no us trauré del damunt, no podreu anar amb el cap alt, serà un temps de desastres.» (Mi 2,1-3)

Escolteu, doncs, això, governants del poble de Jacob, prohoms de la casa d'Israel, vosaltres que abomineu el dret i torceu tot el que és recte, que engrandiu Sió a còpia de sang, i Jerusalem al preu d'injustícies! Els qui la governen es deixen subornar, els sacerdots fan pagar els seus oracles, i els profetes vaticinen per diners; i encara gosen recolzar-se en el Senyor tot dient: «¿No és cert que el Senyor és enmig nostre i no ens caurà al damunt cap desgràcia?» Justament per culpa vostra Sió serà un camp llaurat, Jerusalem, un munt de ruïnes, i la muntanya del temple, un recinte cobert de matolls. (Mi 3,9-12)

Les paraules del profeta són significatives per la inconsciència religiosa que detecta en aquells a qui s'adreça: «*Gosen recolzar-se en el*

Senyor tot dient: ¿No és cert que el Senyor és enmig nostre i no ens caurà al damunt cap desgràcia?» (Mi 3,11). El profeta es va veure algun cop recriminat pel que deia, segurament per profetes de la cort del rei:

«No sermonegis», em diuen, «no sermonegis d'aquesta manera! No diguis que ens caurà al damunt aquest deshonor!» (Mi 2,6).

Això diu el Senyor parlant contra els profetes que desencaminen el meu poble: «Quan poden fer bones queixalades proclamen que ve la pau, però declaren la guerra santa a qui no els posa res a la boca.» Ara, doncs, la nit us caurà al damunt: res de visions! Us caurà al damunt la fosca: res d'endevinar! El sol es pondrà per a aquests profetes: se'ls enfosquirà el dia! Els vidents quedaran avergonyits, els endevins restaran confosos; tots es taparan la boca, perquè Déu no respondrà. (Mi 3,5-7)

És a dir, que el profeta ha de dir el que veu, però és justament el que ningú vol veure! Al contrari, tothom es mostra molt confiat. Han resistit als qui els han atacat. No és això, senyal de que Déu els protegeix de manera especial? Doncs no, afirma Miquees!

Per trencar amb la inconsciència religiosa que impera a Jerusalem, també com Amós i Osees, el profeta Miquees imagina un futur de fidelitat i justícia. Per explicar-ho se serveix de la imatge del pastor. Hi haurà un moment en què el Senyor cuidarà el seu poble més humil, es posarà a guiar els qui pateixen les injustícies:

Diu el Senyor: «Aquell dia duré a la pleta les ovelles coixes, hi aplegaré les dispersades, les que jo mateix havia maltractat. De les coixes en faré una resta escollida; de les allunyades, un poble nombrós. El Senyor serà el seu rei a la muntanya de Sió, des d'ara i per sempre. (Mi 4,6-7).

A partir d'aquesta acció del Senyor anuncia la vinguda d'un salvador que segueix la pedagogia divina d'escollir els petits i els humils. Es tracta d'un rei pastor, un descendent de la dinastia de David que aplegarà els dos regnes i farà front als assiris:

Diu el Senyor: «I tu, Betlem Efrata, ets petita per a ser comptada entre els clans de Judà, però de tu sortirà el qui ha de governar Israel. Els seus orígens vénen d'antic, vénen de l'eternitat.» Així, doncs, el Senyor els tindrà abandonats fins al temps que infanti la qui ha d'infantar. Aleshores la resta dels seus germans es reunirà amb els fills d'Israel. Ell vindrà a pasturar amb el poder del Senyor, amb la glòria del nom del Senyor, el seu Déu. Viuran

segurs perquè ell serà gran d'un cap a l'altre de la terra. Ell serà la pau. Quan Assíria ocupi el nostre país i s'apoderi dels nostres baluards, li oposarem set pastors i vuit capitans, que pasturaran amb l'espasa el país d'Assíria, el país de Nimrod amb l'espasa desembeïnada. I ell ens alliberarà d'Assíria quan Assíria ocupi el nostre país i s'apoderi de les nostres fronteres. (Mi 5,2-5)

Aquesta és la profecia que usen els grans sacerdots i els mestres de la Llei per respondre a Herodes sobre on havia de néixer el Messies quan el visiten els savis d'orient: Mt 2,4-6.

El llibre de Miquees acaba amb una pregària. En ella contempla els fets que viu a la llum de l'alliberament d'Egipte i a la llum del Senyor que pastura entranyablement el seu poble humil. Els poderosos perden la batalla davant el Senyor:

Amb la teva vara, Senyor, pastura el teu poble, el ramat que és la teva heretat, que viu solitari, com una garriga enmig de jardins. Que pasturi com en temps antic a Basan i a Galaad! Diu el Senyor: «Com en els dies que vas sortir del país d'Egipte, jo faré veure meravelles als egipcis.» Ho veuran les nacions, i quedaran avergonyides del poder que es pensaven tenir; amb la mà es tapanaran la boca, les seves orelles quedaran eixordades. Lleparan la pols com les serps, com els rèptils que s'arrosseguen per terra. Sortiran tremoloses dels seus amagatalls, esglaiades davant el Senyor, el nostre Déu: totes et temeran! Quin déu es pot comparar amb tu, tu que perdones les culpes i passes per alt les infidelitats de la resta del teu poble, de la teva heretat? No mantens per sempre l'enuig: tu et complaus a estimar. De nou et compadiràs de nosaltres: trepitjaràs les nostres culpes i llançaràs al fons del mar tots els nostres pecats. Seràs fidel amb els de Jacob i misericordiós amb els d'Abraham, tal com vas jurar als nostres pares des dels temps antics. (Mi 7,14-20)

4. ISAÏES (CC. 1-39)

Com és que dividim el llibre d'Isaïes en tres parts? En Is 1,1 es diu: «*Missatges sobre Judà i Jerusalem revelats a Isaïes, fill d'Amós, en temps d'Ozies, Jotam, Acas i Ezequies, reis de Judà.*» L'Amós mencionat aquí no té res a veure amb el profeta que hem vist anteriorment!!!

Ens movem en la segona meitat del segle VIII aC. La vocació del profeta se situa l'any de la mort del rei Ozies (640 aC; Is 6,1). Però

a partir del capítol 40 (concretament en Is 44,28 i 54,1) es reflecteix tot un altre ambient històric relacionat amb el rei persa Cir (550-530 aC), mentre el poble d'Israel és a l'exili de Babilònia i comença el seu retorn a Judà. A partir del capítol 56 fa tota la sensació que ja s'ha retornat a Jerusalem del tot.

El profeta Isaïes és un profeta de Jerusalem, molt proper a la cort reial, especialment en temps d'Acas i sobretot d'Ezequies. Estava casat (Is 8,3) i va tenir dos fills als quals posà noms simbòlics: «Una resta tornarà» (Is 7,3) i «De pressa al botí, ràpid al pillatge» (Is 8,4). En el llibre hi ha oracles adreçats a Judà i a les autoritats de Jerusalem i presagis contra les nacions veïnes (Babilònia, Assíria, Filistea, Moab, Damasc, Egipte, Edom, Tribus àrabs, Tir i Sidó). Hi ha igualment uns fragments de tipus apocalíptic, és a dir, parlant d'un món que s'acaba i en comença un de nou on el poble del Senyor venç tots els seus enemics. Després venen més oracles adreçats a Judà, i finalment trobarem uns capítols "històrics" que reproduïxen la crònica del regnat d'Ezequies que també es troba en 2Re 18-20.

A) SEGUINT EL CAMÍ MARCAT PER MIQUEES.

Denuncia les contínues injustícies que cometien les autoritats, especialment el luxe presumptuós que impera:

El Senyor ve a demanar comptes als ancians i als caps del poble: «Vosaltres heu devastat la meva vinya, ompliu les vostres cases amb allò que heu robat als pobres. Amb quin dret tritureu el meu poble i esmicoleu els indefensos? Us ho pregunto jo, el Senyor, el sobirà de l'univers.» Diu el Senyor: «Les dames de Sió són altives, caminen molt tibades, miren amb ulls seductors, passen a passos menuts fent dringar les anelles dels turmells.» Per això el Senyor les omplirà de tinya i les farà anar amb el cap pelat. Aquell dia, el Senyor arrencarà a les dones totes les seves gales: anelles dels turmells, collarets de solets i llunetes, arracades, braçalets i vels, turbants, cadenetes, mocadors de pit, talismans i amulets, anells, anelles del nas, vestits de festa, capes i xals, bossetes de mà, robes de gasa i de lli, mocadors de cap i de coll. Llavors, en lloc de perfum hi haurà tuf de podrit; en lloc de cinyells, sogues; en lloc de trenes i rínxols, el cap rapat; en lloc de vestits fastuosos, faldars de sac; en lloc de bellesa, marca de foc. (Is 3,14-24)

Ai dels qui, a costa dels veïns, engrandeixen les cases i els camps! Aviat no quedarà lloc per a ningú, habitareu sols en el país. Escolteu què m'assegura el Senyor de l'univers: «Totes aquestes cases grans i boniques es tornaran una ruïna; ningú no habitarà aquests palaus. (...) Ai dels qui estiren amb enganys el carro de la injustícia i així arrosseguen el càstig del seu pecat! Diuen: «Que s'afanyi el Déu sant d'Israel, que enllesteixi la seva obra: la volem veure! Que l'acompleixi d'una vegada: la volem conèixer!» Ai dels qui tenen el mal per bé i el bé per mal! Canvien la tenebra en llum i la llum en tenebra; fan passar per amarg el que és dolç i per dolç el que és amarg. Ai dels qui es creuen savis i es tenen per intel·ligents! (Is 5,8-21)

Ai dels qui fan lleis injustes i promulguen decrets opressors! Neguen la justícia als febles, roben el dret als pobres del meu poble; les viudes són el seu botí, espolien els orfes. Què fareu el dia que us demanaran comptes, quan veureu apropar-se la tempesta? A qui acudireu perquè us socorri? On amagareu les vostres riqueses? El qui no s'haurà doblegat entre els altres captius caurà sepultat entre els morts. Però, amb tot, no s'ha calmat la indignació del Senyor, i la seva mà continua amenaçant. (Is 10,1-4)

Ara bé, tota aquesta pràctica de les autoritats afecta a tot el poble, que acaba comportant-se com ells. Isaïes denuncia igualment, doncs, la poca consistència que té la relació de Judà amb el Senyor. Només de començar ja ho afirma:

Escolta, cel! Estigues atenta, terra! El Senyor parla: «He criat fills i els he ennoblit, però ells s'han revoltat contra mi. Un bou coneix el seu propietari, i un ase, l'estable del seu amo, però a mi, Israel no em coneix, el meu poble m'ignora.» Ai, nació pecadora, poble carregat de culpes, raça de malvats, fills corruptes! Han abandonat el Senyor, han menyspreat el Sant d'Israel, s'hi han girat d'esquena! (Is 1,2-4)

Especialment, i bellament, està expressat aquest pensament en una cançó que el profeta reproduïx, i que ja hem citat més amunt en parlar de l'estil literari dels llibres profètics:

Deixeu-me cantar una cançó en nom del meu amic. És la cançó del meu amic i de la seva vinya: El meu estimat tenia una vinya en un turó molt fèrtil. Va remoure la terra, tragué les pedres i va plantar-hi ceps triats. Al bell mig hi construï una torre de guàrdia i va excavar-hi un cup. N'esperava bon raïm, però ha sortit

agre. Doncs bé, gent de Judà i Jerusalem, feu de jutges entre jo i la meva vinya. Què més podia fer que no li hagi fet? N'esperava bon raïm; per què surt agre? Ara, doncs, us faig saber què faré amb la meva vinya: n'ensorraré la paret perquè la puguin esbrotar; li derrocaré la tanca i que la gent la trepitgi. La convertiré en terra erma: no l'esporgaran ni la cavarán, hi creixeran espines i esbarzers. Manaré als núvols que no li donin mai més pluja. La vinya del Senyor de l'univers sou vosaltres, poble d'Israel. Vosaltres, gent de Judà, éreu la seva plantació predilecta. El Senyor n'esperava justícia, i per tot veu injustícies; volia misericòrdia, i tot són misèries. (Is 5,1-7)

El Senyor se sent terriblement frustrat amb el seu poble! No és estrany que en aquest ambient el culte sigui totalment buit, i el Senyor prefereixi que el deixin tranquil i deixin d'empipar-lo:

Escolteu la paraula del Senyor, prohoms de Sodoma! Estigues atent a l'advertència del nostre Déu, poble de Gomorra! Ell us diu: «Per què m'oferiu tants sacrificis? Estic embafat d'holocaustos de xais i de greix de moltons; ja en tinc prou, de sang de vedells, de bocs i de cabrits! Quan veniu a presentar-vos davant meu amb els vostres animals, no feu més que passejar-vos pels meus atris. Qui us ha demanat tot això? No porteu més ofrenes inútils: el fum dels sacrificis, el detesto. No suportó les festes de la lluna nova, ni els aplecs sagrats, ni el repòs del dissabte, perquè barregeu els malefics amb les solemnitats. Els vostres novilunis i celebracions em fan fàstic, són per a mi una càrrega, estic cansat d'aguantar-los. Quan alceu les mans per pregar em tapo els ulls per no veure-us; ni que allargasséssiu les oracions, jo no us escoltaria, perquè teniu les mans plenes de sang. Renteu-vos, purifiqueu-vos. Traieu de davant meu les vostres accions dolentes, deixeu de fer el mal, apreneu a fer el bé, busqueu la justícia, detureu l'opressor, defenseu l'orfe, pledegeu a favor de la viuda. Veniu després i veurem qui té raó —diu el Senyor. Els vostres pecats són com l'escarlata, però podrien ser blancs com la neu; són vermells com el carmí, però podrien ser com la llana, només que volguéssiu escoltar. Llavors menjaríeu el bo i millor de la terra. Però si no voleu i us revolteu, l'espasa us devorarà. Jo mateix, el Senyor, he parlat.» (Is 1,10-20)

La vocació d'Isaïes provoca tota aquesta mirada i l'apassionament per canviar les persones. En el temple de Jerusalem el profeta veu la glòria del Senyor que omple la terra sencera. Ell se sent perdut:

«Jo que sóc un home de llavis impurs i visc enmig d'un poble de llavis impurs, he vist amb els meus ulls el Rei, el Senyor de l'univers!» (Is 6,5). Aleshores el profeta és purificat pel Senyor i no ha de tenir cap mirament envers el poble al qual és enviat: és un poble que no escolta ni escoltarà, no hi veu ni voldrà veure-hi, no comprèn ni aconseguirà comprendre, no es converteix ni es convertirà (Is 6,13). Al final, quan ja no en quedi res d'aquest poble, només una petita resta (Is 10,20-23), aleshores naixerà un rebrot sant (Is 6,13).

B) UN MISSATGE CENTRAT EN LA FE

La vocació d'Isaïes madurarà amb els esdeveniments de la guerra siro-efraïmita. El rei Acaz s'estremeix en tenir notícia de l'atac. Els fets permetran a Isaïes presentar el nucli del seu pensament: la confiança més absoluta en el Senyor. El profeta va a trobar el rei i li fa saber:

“No perdis la calma, no tinguis por, no et deixis intimidar per la fúria dels arameus de Ressín i la fúria del fill de Remaliahu: és tan sols la fumarada de dos caps de tió. Els arameus i les tropes efraïmites de Pècah volen la teva ruïna. Han dit: ‘Ataquem Judà, fem-li por! Que es passi al nostre bàndol, i hi posarem per rei el fill de Tabal.’ Però el Senyor, Déu sobirà, et fa saber que aquests plans no es compliran ni ara ni mai: Ressín és rei de Damasc i prou, i Damasc és tan sols capital dels arameus; el fill de Remaliahu és rei de Samaria i prou, i Samaria és tan sols capital d'Efraïm. D'aquí a seixanta-cinc anys, Efraïm no existirà com a poble. Si no teniu fe, no us podreu mantenir fermes.” (Is 7,4-9)

El sentit de «tenir fe» significa mantenir-se ben apuntalats en el Senyor per a pensar què fer, per a reaccionar davant els esdeveniments, per a actuar en conseqüència. Pel que sabem, Acaz va demanar ajuda al rei assiri. No és que Isaïes pretengués dirigir la política internacional del rei de Jerusalem. Només volia que el monarca s'adonés de si les seves decisions provenien d'una bona relació amb el Senyor o no. La realitat és que el rei no comptava per res amb el Senyor. Arran d'aquesta constatació el profeta ofereix a Acaz un “signe”, un fet que parli que la proximitat de Déu, encara que el rei no el vulgui:

Aleshores Isaïes digué: «Escolteu-me, descendents de David: ¿No en teniu prou d'acabar la paciència dels homes, que voleu

acabar també la del meu Déu? Doncs ara el Senyor mateix us donarà un senyal: la noia que ha d'infantar tindrà un fill, i li posarà el nom d'Emmanuel (que vol dir: "Déu amb nosaltres"). El noi menjarà mel i mató així que sàpiga rebutjar el mal i escollir el bé. Perquè, abans que sigui capaç de destriar el bé del mal, les terres d'aquests dos reis que et fan tanta basarda hauran estat abandonades. Damunt de tu i del teu poble, i damunt de tota la teva família, el Senyor farà venir uns dies com no se n'havien vist mai de semblants des del temps que Efraïm es va separar de Judà: vindrà el rei d'Assíria.» (Is 7,13-17)

En opinió d'alguns estudiosos, aquest "fill nascut com a signe" seria el descendent d'Acáz, el rei Ezequies ("confiava en el Senyor, li era fidel; el Senyor era amb ell i el feia reeixir en totes les seves empreses"; 2Re 18,5-7). Un altre fill amb un nom simbòlic. El noi que portarà el nom d'Emmanuel mostrarà que «Déu és amb nosaltres» i, per tant, si Déu és amb nosaltres, podrem recolzar la nostra vida en el Senyor. Quan aquest noi hagi nascut, els arameus i els israelites que ara ataquen Judà i fan tanta por a Acáz ja no existiran. Quan aquest noi hagi nascut, Judà patirà un atac molt pitjor: el dels assiris. Però se'n sortirà! Perquè «Déu és amb nosaltres.» Aquí hi ha la base de la fe que manté les persones fermes. Recordareu que Mt 2,22-23 cita l'oracle de l'Emmanuel d'Isaïes en tant que es compleix en Jesús, el fill de Maria.

La fe fa llegir els esdeveniments amb una nova llum. L'atac dels assiris és contemplat de manera realista. És un atac! I al mateix temps la realitat s'il·lumina amb el «Déu és amb nosaltres». En aquell atac Déu hi és. Hi és perquè a través dels assiris el Senyor "castiga" el seu poble, és a dir, li tomba per terra la impuresa sumptuosa. I encara més, el «Déu amb nosaltres» fa mirar enllà, cap al futur. El profeta pot contemplar els assiris només com un instrument en mans de Déu. Si els assiris arriben a apropiari-se el protagonisme del domini, aleshores passen a ser simples opressors i res més que això. Davant l'opressió Déu sempre allibera el seu poble. Per tant, el futur és vist des de la perspectiva del Senyor que salva:

«Ai dels assiris! Són el bastó amb què jo pego, la vara amb què castigo. Els envio contra una nació infidel, contra un poble que m'irrita, perquè el saquegin, l'espoliïn i el trepitgin com el fang dels carrers. Però ells no ho entenen així, no són aquests els seus propòsits: el que volen és exterminar i destruir moltes nacions.»

El rei dels assiris diu: (...) «He sotmès amb el meu poder regnes protegits per molts ídols, amb moltes més estàtues que Jerusalem i Samaria. I el que vaig fer a Samaria i als seus ídols, ¿no ho faré també a Jerusalem i a les seves imatges?» Però quan el Senyor haurà acabat la seva obra a la muntanya de Sió i a Jerusalem, demanarà comptes al rei d'Assíria pel seu orgull i la seva altivesa insolent. El rei d'Assíria proclama: «Tot això és obra del meu poder, de la meva intel·ligència i de la meva sagacitat. Faig desaparèixer les fronteres dels pobles i els arrabasso els tresors. Destrono reis d'una investida. (...) Però el Senyor diu: (...) «Per tant, el sobirà de tot, el Senyor de l'univers, convertirà aquell rei, de gras, en magre, i la seva riquesa serà abrusada com per un foc abrusador. El Déu sant, llum d'Israel, serà foc i flama que en un sol dia li cremarà i consumirà les espines i els esbarzers, la ufana del bosc i els jardins: aquell rei quedarà consumit des de l'entranya fins a flor de pell. Serà com un malalt que es decandeix. Un marrec sabia comptar els pocs arbres que li restaran. (Is 10,5-19).

C) UN MISSATGE DE FUTUR

Tot això crea en Isaïes una actitud optimista dins del realisme. L'optimisme de la fe en cada esdeveniment. El profeta augura un futur de pau, és a dir, de plenitud. «El poble que caminava en la fosca ha vist una gran llum; una llum ha resplendit per als qui vivien al país tenebrós», diu el profeta en Is 9,1. Segons Mt 4,14-16 és el que passa quan Jesús va a viure a Cafarnüm i comença a anunciar el Regne.

I Isaïes ho justifica, com tornant a recordar d'alguna manera la seva idea de l'Emmanuel («Déu és amb nosaltres»), una pau que és duradora quan està amarada de justícia:

Perquè ens ha nascut un infant, ens ha estat donat un fill que porta a l'espatlla la insígnia de sobirà. Aquest és el seu nom: «Conseller prodigiós», «Déu heroi», «Pare per sempre», «Príncep de pau». Estendrà arreu la sobirania, i la pau no tindrà fi. Assegut al tron de David, establirà i refermarà el seu regne sobre el dret i la justícia, des d'ara i per sempre. Això és el que farà l'amor ardent del Senyor de l'univers. (Is 9,5-6)

Un rebrot naixerà de la soca de Jessè [es refereix al pare del rei David], brotarà un plançó de les seves arrels. L'Esperit del Senyor reposarà damunt d'ell. (...) No jutjarà per les aparences ni decidirà pel que senti a dir; farà justícia als desvalguts, sentenciarà amb rectitud a favor dels pobres. La seva paraula

serà un flagell en el país, una sentència que farà morir el malvat. S'armarà de justícia, se cenyirà de fidelitat. El llop conviurà amb l'anyell, la pantera jaurà amb el cabrit; menjaran junts el vedell i el lleó, i un nen petit els guiarà. La vaca i l'óssa pasturaran juntes, jauran plegades les seves cries. El lleó menjarà palla com el bou, l'infant de llet jugarà vora el cau de l'escurçó, el nen ficarà la mà a l'amagatall de la serp. Ningú no serà dolent ni farà mal en tota la muntanya santa, perquè el país serà ple del coneixement del Senyor, com l'aigua cobreix la conca del mar. Aquell dia, el rebrot de Jessè s'alçarà com a bandera entre els pobles; les nacions li demanaran consell, i el lloc on habitarà serà gloriós. (Is 11,1-9)

Isaïes ja havia pre-*vis*t aquesta pau al començament del seu llibre:

En els darrers temps, la muntanya del temple del Senyor s'alçarà ferma sobre els cims de les muntanyes, dominarà per damunt dels turons. Totes les nacions hi afluiran, s'hi encaminaran tots els pobles i diran: «Veniu, pugem a la muntanya del Senyor, al temple del Déu de Jacob. Ell ens ensenyarà els seus camins, i nosaltres seguirem les seves rutes.» Perquè de Sió en surt l'ensenyament, de Jerusalem, la paraula del Senyor. Ell serà jutge entre les nacions, arbitrarà sobre els pobles. Forjaran relles de les seves espases i falçs de les seves llances. Cap nació no empunyarà l'espasa contra una altra ni s'entrenaran mai més a fer la guerra. Casa de Jacob, veniu, caminem a la llum del Senyor! (Is 2,2-5)

No és estrany que amb la pre-*visió* d'un futur així per part d'Isaïes algú, posteriorment, li hagués atribuït una mirada encara més universal i més còsmica i més vitalista. Quan el llibre de l'Apocalipsi s'imagina "el cel nou i la terra nova" (Ap 21,1-4) se serveix d'aquesta descripció d'Isaïes.

En aquesta muntanya, el Senyor de l'univers oferirà a tots els pobles un banquet de plats gustosos i de vins selectes: de plats gustosos i suculentos, de vins selectes i clarificats. Farà desaparèixer en aquesta muntanya el vel de dol que cobreix tots els pobles, el sudari que amortalla les nacions; engolirà per sempre la mort. El Senyor, Déu sobirà, eixugarà totes les llàgrimes i esborrarà arreu de la terra la humiliació del seu poble. El Senyor mateix ho afirma. Aquell dia diran: «Aquí teniu el vostre Déu! Havíem posat en ell l'esperança i ens ha alliberat. És el Senyor, en qui teníem posada l'esperança! Alegrem-nos i celebrem que ens hagi salvat.» (Is 25,6-9)

II. ELS PROFETES DEL SEGLE VII AC

Són els profetes que actuen en els anys previs a la caiguda de Jerusalem (587 aC). Aquests profetes es concentren en l'època del regnat de Josies (640-609 aC) i els reis posteriors. És temps d'intents de reforma, que no van donar tot el fruit que s'esperava.

1. SOFONIES

Llegim en So 1,1: «Paraula de Déu que fou sobre Sofonies fill de Cuixí, fill de Guedalià, fill d'Amarià, fill d'Hizquià, en els dies de Josies, fill d'Amon, rei de Judà.»

El profeta parla d'un gran judici del Senyor a tot el món, judici que patirà d'una manera especial Judà. Després d'aquest judici, que en principi acaba en sentència condemnatòria, començarà una època de restauració, obra del Senyor, de tots els pobles, i particularment de Jerusalem. Per exemplificar el judici, Sofonies se serveix de la idea del «dia del Senyor». Com Amós, hi veu, en aquest dia, el moment en què Déu es desfà de tot el mal:

Silenci davant el Senyor, Déu sobirà! El dia del Senyor és a prop. El Senyor té preparada una matança, ja ha triat els convidats. «El dia de la meva matança vindré contra els governants, contra els fills del rei i contra tots els qui es vesteixen com els

estrangers. Aquell dia vindré contra els qui entren al meu llin-
dar a l'estil estranger, i contra els qui omplen la casa del seu Se-
nyor amb el fruit de robatoris i d'estafes. (...) I s'esdevindrà en
aquell moment que escorcollaré Jerusalem, amb llums a la mà,
per demanar comptes als qui estan quiets com el vi sobre el
solatge i que es diuen dintre seu: "El Senyor no fa res, ni en
bé, ni en mal." Les riqueses els seran saquejades, i assolades
les seves cases; les construïran però no hi habitaran, plantaran
vinyes però no en beuran el vi.» El gran dia del Senyor s'acosta,
ve molt de pressa, ja és a prop. Escolteu el clam que s'aixeca el
dia del Senyor, quan fins i tot els valents cridaran amargament.
Aquell dia serà d'indignació, dia de tràngol i d'angoixa, dia de
destrucció i de ruïna. Serà un dia de fosca i de tenebra, un dia
de negres nuvolades. (...) Ni el seu or ni la seva plata no els
podran salvar el dia que s'indigni el Senyor. El foc del seu zel
consumirà tot el país: farà un extermini terrible de tots els seus
habitants. (So 1,7-18)

Val la pena aturar-se un moment en la reflexió que fa Sofonies a propòsit de la gent contra la qual s'abat «el dia del Senyor». Es tracta de gent que articula la seva vida segons l'estil estranger, és a dir, influenciada pels assiris que són l'imperi que controla tot el Pròxim Orient. Però la cosa greu no és aquesta. Llegint entre línies, es veu que «l'estil estranger» ha portat a justificar tota mena d'injustícies. La gent es presenta en el temple, davant Déu, amb el fruit del que fa. Però resulta que el que fan és cometre robatoris i estafes. I això és el que presenten al Senyor! A més a més, estan convençuts que Déu accepta les seves ofrenes! Imaginen que les seves riqueses, obtingudes amb robatoris i estafes, són signe de la salvació de Déu. Si això ja seria suficient per qualificar aquest tipus de culte de buit, només hi faltava la confessió de que Déu no fa res, ni en bé ni en mal. És a dir, aquella gent actuava convençuda de la inoperància del Senyor. A fi de comptes, Déu s'havia convertit en quelcom prescindible, totalment inútil.

És per això que Sofonies crida a la conversió, a examinar-se a fons (So 2,1). L'examen no s'ha de reduir a una meditació sinó que ha de ser pràctic: «Cerqueu el Senyor» i en paral·lel «cerqueu la bondat» (So 2,3). En fer aquesta crida, el profeta s'adreça particularment als «pobres i humils»:

Cerqueu el Senyor, vosaltres, tots els humils del país, que compliu els seus preceptes. Cerqueu la bondat, cerqueu la humilitat. Potser així quedareu protegits el dia de l'enuig del Senyor. (So 2,3)

En el fons, la pobresa i la humilitat són els fruits del «dia del Senyor». Són l'antídot contra les riqueses que hom s'imagina que salven, són l'oportunitat de tornar a donar al Senyor un paper rellevant. La paraula "pobre-humil" fa referència als pobres materials, als necessitats, als qui no gaudeixen d'una vida digna. Però amb el temps, i el profeta Sofonies hi contribueix molt, el concepte va derivant cap a al·ludir als pietosos pobres, als justos que sofreixen, a aquells que d'alguna manera són necessitats o pateixen circumstàncies adverses. I fins i tot esdevindrà una categoria teològica: els pobres-humils són aquells que en les "pobreses" es mantenen fidels a Déu; són els qui, assumint les "precarietats" de la vida, desenvolupen una profunditat vital amb el Senyor com a nucli. A fi de comptes, la renovació del poble només serà possible quan Déu el purifiqui de tot mal, és a dir, segons la idea de Sofonies, quan en el poble quedin (només) els pobres i els humils. Aleshores tot canviarà de veritat. A l'evangeli (Mt 11,29) Jesús fa una crida als deixebles a seguir-lo, tenint en compte que el Mestre és "benèvol i humil".

Llavors jo, el Senyor, canviaré els llavis dels pobles: els donaré uns llavis purs perquè tots invoquin el meu nom i tots plegats se'm sotmetin. (...) Aquell dia, ciutat meva, no t'hauràs d'aver-gonyir de les males accions amb què fins ara m'eres infidel, perquè trauré de dintre teu els qui es gloriaven de la teva altivesa i tu deixaràs de fer l'arrogant en la meva muntanya santa. Jo faré que resti dintre teu una gent humil i pobra que cercarà refugi en el meu nom. La resta d'Israel no farà res de mal ni mentirà, no tindrà als llavis paraules enganyoses. Podrà pasturar i reposar sense que ningú l'esveri. (So 3,9-13)

2. NAHUM

El llibre del profeta Nahum no té un encapçalament que l'ubiqui en el temps. Només diu que es tracta d'un oracle contra Nínive, de les visions que va tenir el profeta (Na 1,1). Semblaria que el profeta descriu la caiguda de Nínive, la capital assíria, que va tenir lloc l'any

612 aC: «*Tothom qui et veí fugirà dient: “Nínive ha quedat devastada, i qui se’n compadirà?”*» (Na 3,7). Però també semblaria que parla del saqueig de la ciutat de Tebes, que va tenir lloc uns anys abans, el 663 aC.: «*Però també els tebans van ser deportats, se’ls van endur captius, i els van esclafar les criatures a les cantonades dels carrers. Es van fer a sorts els seus prohoms, es van endur els nobles encadenats*» (Na 3,10).

Per Nahum el càstig i la destrucció de Nínive són irreversibles i palesen la justícia divina que castiga els opressors. Aquí no hi entra el perdó diví. El que compta és la justícia de Déu en la història. Nahum no pot tolerar els qui durant segles han oprimint els pobles veïns. Per això cal el càstig de Nínive, que el profeta narra amb la ràbia de l’oprimint, sense concessions a la compassió, i amb una subtil complaença interna. La desfeta de Nínive suposarà un gran respir per als de Judà!

Gent de Judà, mireu a les muntanyes els peus del missatger de bones noves que anuncia la pau. Celebreu les vostres festes, compliu les promences. Belial [*potser una divinitat mesopotàmica*] no tornarà més a recórrer el país: ha estat del tot anorreat. A tu, Nínive, un devastador se’t llança al damunt. Posa guàrdia a les forteses, vigila els camins, prepara’t a combatre, reuneix totes les forces! El Senyor retornarà la glòria als de Jacob, la glòria que pertany a Israel. Uns saquejadors els havien saquejat fins a destrossar-los les sarments. (Na 2,1-3).

L’anunci dur de Nahum vol expressar la presència de Déu en els esdeveniments històrics, i ser una bona nova per a Judà. La derrota dels opressors retorna la glòria als oprimits!

3. HABACUC

Tampoc el llibre d’Habacuc, com el de Nahum, no té encapçalament temporal. Ell llibre comença així: «*L’oracle que veié Habacuc el profeta*» (Ha 1,1). En opinió dels experts, Habacuc podria haver succeït Nahum després de la desfeta de Nínive.

Habacuc, com els altres profetes, s’enfronta al problema de llegir la història en clau de fe i reconeix que ho té difícil perquè li costa trobar signes de la presència del Senyor. Habacuc és dels profetes que manifesta clarament la duresa de la seva missió i la crisi que

li comporta. El llibre és una mena de diàleg entre el profeta i el Senyor, fet de rèpliques i contrarèpliques. Habacuc és un contemplatiu de la realitat i només vol que el Senyor li faci entendre el sentit, especialment quan la realitat és injusta:

Fins quan, Senyor, cridaré auxili i no m'escoltaràs, clamaré contra el violent i no em salvaràs? Per què em fas veure tanta injustícia? Per què et mires de lluny l'opressió, mentre jo he de presenciar destruccions i violències? Pertot esclaten processos i baralles. Les lleis no són respectades i la justícia no surt vencedora. El culpable fa condemnar l'innocent: les sentències es falsegen. (Ha 1,2-4)

El Senyor replica al profeta parlant dels caldeus, és a dir, dels babilonis. Ells venen a destruir-ho tot. Potser cal entendre la resposta de Déu a Habacuc com el reconeixement de que entén la preocupació del profeta i de que ja ha decidit la manera d'acabar amb la injustícia. Els babilonis destruiran Jerusalem. L'únic problema és que els babilonis no entenen que són un instrument en mans de Déu. En això la predicació d'Habacuc s'assembla a la d'Isaïes respecte als assiris. Els babilonis han fet de la seva força militar el seu déu:

«Mireu les nacions, fixeuvos-hi i quedareu esbalaïts. Ara, en el vostre temps, faig una obra que, si us la contem, no la creureu. Jo, el Senyor, he posat en peu de guerra els caldeus, poble impetuós i sense entranyes, que recorre el món d'un cap a l'altre per ocupar territoris que no són seus. És gent ferotge i temible, que s'arroga el dret i el predomini. (...) Es riuen dels reis, es burlen dels qui governen; es mofen de qualsevol fortalesa: aixequen terraplens i la prenen. Llavors es tornen insolents fora mida, culpables de tenir per déu la seva força.» (Ha 1,5-11)

El profeta torna a fer-se sentir. Realment la crisi del profeta és forta. Els babilonis no entenen que són un instrument en mans de Déu. Molt bé. Però és que Habacuc tampoc no ho entén. I menys encara veient que els babilonis donen sentit religiós al que fan, un sentit que no és precisament el que vol el Senyor!

Senyor, tu ets des de sempre el meu Déu sant: no morirem! ¿Els has escollit, Senyor, per condemnar-nos? ¿Tu, la Roca, els has fet forts per castigar-nos? Tens els ulls massa purs perquè suportin el mal, no poden tolerar tanta opressió. Doncs, per què et mires de lluny aquests malvats? Per què calles, mentre engoleixen

homes millors que no pas ells? Per què tractes els homes com peixos del mar, com bestioles que pul·lulen sense amo? Ells els pesquen amb l'ham i amb els filats, els arrepleguen amb les seves xarxes. Després ho celebren amb gran alegria: ofereixen sacrificis als filats i cremen ofrenes en honor de les xarxes que els proveeixen de bons menjars, d'un aliment saborós. ¿Continuaran buidant els seus filats i assassinant pobles sense gens de pietat? Em quedo dret en el meu lloc de sentinella, estic a l'aguait a la meva talaia, per veure què em respondrà el Senyor i què li puc respondre jo sobre la meva queixa. (Ha 1,12-2,1)

Ara el Senyor replica anunciant la destrucció dels babilonis. No s'aguantaran i, per tant, fracassaran tots els seus plans. Però es comprova ràpidament que el problema va més enllà de la destrucció dels babilonis. Aquests cauran quan Judà s'ompli d'autèntic coneixement del Senyor. Els babilonis cauran quan els de Jerusalem practiquin un culte que no sigui pura idolatria que es refia de mentides i paraules buides. El culte ha de tenir vida com correspon a un Déu de vida:

El Senyor m'ha respost així: «(...) No és encara el moment que es compleixi, però vola cap al terme i no fallarà. (...) Aquell poble s'enorgulleix però fracassarà, mentre que el just viurà per la seva fidelitat. (...) Arrepleguen totes les nacions, sotmeten tots els pobles. Però tots els pobles els dedicaran una cançó, amb burles i sàtires. Diran: "Ai dels qui acumulen béns que no són seus i s'enriqueixen amb penyores dels altres! Fins quan obra-reu així? S'alçaran de sobte els vostres creditors, es desvetllaran per sacsejar-vos, i us convertireu en el seu botí. Vosaltres espoliàveu moltes nacions, però ara us espoliaran tots els altres pobles com a assassins i tirans de la terra, de les ciutats i dels seus habitants. (...) Heu planejat la vergonya de casa vostra: destruint tants pobles, atempteu contra la vostra vida. (...) Ai dels qui edifiquen amb sang una ciutat i la fonamenten sobre la injustícia! (...) El país s'omplirà del coneixement de la glòria del Senyor, com l'aigua inunda la conca del mar. (...) De què serveix una estàtua que un escultor ha modelat? O una imatge de fosa que respon amb mentides? Com pot confiar un escultor en la seva escultura fins a fabricar-se uns ídols muts? Ai dels qui diuen a una fusta: 'Desperta't!', i a la pedra muda: 'Desvetlla't!' Què us poden respondre, aquests ídols? Van coberts d'or i de plata, però a dins no tenen cap alè de vida. En canvi, el Senyor

viu en el seu temple sant. Que calli davant d'ell tota la terra!"»
(Ha 2,2-20)

Al final del llibre, s'hi ha afegit un salm. En ell la fe queda oberta a l'esperança ben fonamentada:

Senyor, he sentit a dir el que havies fet: m'esglaiat, Senyor, la teva obra. Manifesta-la en el nostre temps, en el nostre temps fes-la conèixer; i, si t'enuitges, no t'oblidis de compadir. (...) La seva glòria cobreix el cel i la seva majestat omple la terra. (...) Has sortit per salvar el teu poble, per socórrer el rei que has ungit. Has esclafat el governant del casal injust, n'has descalçat del tot els fonaments. (...) Cert que la figuera no té fruit ni veiem la collita dels ceps; l'olivera no ha pensat a produir i els camps no donen res per a menjar; no queda cap ovella als corrals ni cap bou a les estables. Però jo celebraré el Senyor, feliç de veure que Déu em salva. El Senyor Déu és la meva força, fa els meus peus lleugers com els dels cérvols i m'encamina, invencible, cap als cims. (Ha 3,2-17)

4. JEREMIES

El llibre de Jeremies comença dient: «*Paraules i fets de Jeremies, fill d'Hilquiahú, un dels sacerdots que vivien a Anatot, poble de la tribu de Benjamí. Aquestes són les paraules que el Senyor li va comunicar l'any tretze del regnat de Josies, fill d'Amon, rei de Judà, i també en temps de Joiaquim, fill de Josies, fins al final de l'any onze del regnat de Sedecies, fill de Josies, rei de Judà, és a dir, fins al moment de la deportació dels habitants de Jerusalem, el mes cinquè*» (Jr 1,1-3). La profecia de Jeremies se situa, doncs, entre els anys 627 aC i 578 aC. Ja hem vist en la introducció el to que pren el relat de la seva vocació (Jr 1,4-10). Malgrat ser molt jove i no saber parlar el Senyor l'envia. La força de la paraula del Senyor que, literalment, atrapa Jeremies, farà patir força al profeta. Serà una expressió de la crisi que viu el profeta a causa de les paraules que ell ha d'adreçar al poble. Així ho exposa en una bona colla de textos que s'han anomenat «confessions de Jeremies». Són com relats fets d'introspecció profunda i aprofundida. Són lamentacions i són pregàries. Són oportunitats perquè el Senyor renovi la seva crida a Jeremies:

El Senyor m'ha advertit i jo ho he comprès. Tu, Senyor, m'has fet veure les seves maquinacions. Jo era un anyell mansoi, que porten a matar; no sabia que tramaven plans contra mi i deien: «Destruïm l'arbre amb el seu fruit, arrenquem-lo de la terra dels vivents i que s'oblidin fins i tot del seu nom!» Senyor de l'univers, que judiques amb rectitud i penetres l'interior dels homes: fes que pugui veure com els demanes comptes, ja que he confiat a tu la meva causa. Per això el Senyor de l'univers parla a la gent d'Anatot, que es proposen de matar-me i em diuen: «No profetitzis en nom del Senyor si no vols morir a les nostres mans.» (...) Sé que ets just, Senyor: jo no puc discutir amb tu. Però et vull exposar les meves raons. Per què prosperen els malvats? Tots els traïdors viuen tranquils! (...) Senyor, tu em coneixes i em veus, has comprovat que el meu cor és amb tu. Reserva els malvats, com anyells, per a l'escorxador, separa'ls per al dia de la matança! (...) (Jr 11,18-12,6)

El profeta arriba fins i tot a maleir el dia que va néixer (Jr 15,10; 20,14-18). Aquí reconeix que la paraula del Senyor té una força inaudita: «*Quan m'arribava la teva paraula, jo la devorava: ella ha estat el goig i l'alegria del meu cor*» (Jr 15,16). Però es troba que aquesta paraula li comporta problemes. Jeremies, davant els problemes amb què es troba recorda a Déu: «*Prou saps que venia de tu allò que sortia dels meus llavis!*» (Jr 17,16). El profeta ha actuat sempre a favor d'aquells a qui es dirigia. Així li diu a Déu: «*Recorda que m'he presentat davant teu, intercedint a favor d'ells per apaivagar la teva indignació*» (Jr 18,20). Jeremies, hi ha moments en què voldria abandonar, però se sent incapaç i impotent d'abandonar la paraula del Senyor. Altres exemples, a part del que ara citem, els podeu veure en Jr 14,14-18; 23,30-32.

Senyor, m'has seduït i m'he deixat seduir; has volgut forçar-me i te n'has sortit. He estat la riota de tothom, tot el dia es burlen de mi. Sempre que parlo, haig de cridar i anunciar: «Violència, destrucció!» M'has adreçat la teva paraula, i tot el dia m'insulten i m'ultratgen. Si em dic: «No hi pensaré més, no anunciaré la paraula en el seu nom», llavors ella es torna dintre meu com un foc devorador tancat en el meu cos: he provat d'apagar-lo i no he pogut. (Jr 20,7-9)

Jeremies serà portat al tribunal pel seu anunci de la destrucció del temple (Jr 26,1-19). Un profeta que parlava com Jeremies va ser

assassinat pel rei Joiaquim (Jr 26,20-24). Alguns entenen que l'actitud contra Jeremies es totalment parcial i interessada, sense fer el mínim esforç per escoltar la paraula del Senyor:

Llavors els sacerdots i els profetes van dir als magistrats i a tot el poble: «Aquest home mereix pena de mort! Ha profetitzat contra aquesta ciutat, tal com vosaltres mateixos heu sentit.» Jeremies va respondre als magistrats i a tot el poble: «El Senyor m'ha enviat a profetitzar contra aquest temple i aquesta ciutat tot això que vosaltres heu sentit. Ara, doncs, seguïu el bon camí, milloreu la vostra conducta, obeïu el Senyor, el vostre Déu, i ell es desdirà del càstig que ha anunciat contra vosaltres. Quant a mi,estic a les vostres mans. Feu de mi el que us sembli just i correcte. Però sapigueu que, si em mateu, us feu responsables de la sang innocent que caurà damunt vostre i damunt aquesta ciutat i els seus habitants. Perquè ha estat realment el Senyor qui m'ha enviat a anunciar-vos tot el que us he dit.» Llavors els magistrats i tot el poble van replicar als sacerdots i als profetes: «Aquest home no mereix pena de mort. Ell ha parlat en nom del Senyor, el nostre Déu.» Es van aixecar després alguns dels ancians del país i digueren a l'assemblea del poble: «Miquees de Morèixet, que era profeta en temps d'Ezequies, rei de Judà, va dir a tot el poble: «Això diu el Senyor de l'univers: Sió serà un camp llaurat, Jerusalem, un munt de ruïnes, i la muntanya del temple, un recinte cobert de matolls.» ¿El van fer morir Ezequies, rei de Judà, o els altres del poble? Més aviat van sentir respecte pel Senyor i el van apaivagar. I el Senyor es va desdir del càstig que havia anunciat contra ells. Ara, doncs, cometriem un gran crim i hauriem de pagar-lo.» (Jr 26, 11-19)

A) UN MISSATGE DE CONFRONTACIÓ

Jeremies patirà força també l'enfrontament amb els profetes oficials, especialment amb el profeta Hananià. Aquest anunciava que s'acostava el final de la derrota dels babilonis, i totes les desgràcies de la deportació i l'espoli de l'any 597 aC. es convertirien en alegria. Davant d'aquest missatge, Jeremies ha d'anunciar que el que s'acosta és el final de Jerusalem! Podeu veure el capítol 28. Jeremies havia estat molt dur contra els profetes oficials:

«Ai dels profetes que malmeten i dispersen les ovelles del meu ramat. Ho dic jo, el Senyor. (...) Als profetes. (...) Ells només corren per fer el mal, només són valents per a defensar causes

injustes. Els profetes i els sacerdots són uns profanadors, fins en el meu temple hi trobo dolenteria. Ho dic jo, el Senyor. (...) Això diu el Senyor de l'univers contra els profetes: Els faré mastegar absentia i els faré beure aigua emmetzinada, perquè la indignitat dels profetes de Jerusalem ha profanat tot el país.» «Això diu el Senyor de l'univers: No escolteu els profetes que us prediquen sense fonament, que propaguen visions imaginàries sense que el Senyor els hagi parlat. No paren de dir als qui em menyspreen: «Tot anirà bé! Ho ha dit el Senyor!» I els més obstinats diuen: «No us passarà cap desastre!» Com si haguessin assistit al consell del Senyor! Com si l'haguessin vist i sentit! Com si haguessin escoltat la seva paraula! (...) Jo no he enviat aquells profetes, però ells corren; jo no els he parlat, però ells profetitzen. Si haguessin assistit al meu consell, anunciarien al poble la meua paraula: el farien tornar del mal camí i de les seves males accions.» (...) He sentit allò que diuen els profetes, com menteixen quan diuen, com si profetitzessin en nom meu: "He tingut un somni! He tingut un somni!" Fins quan? És que aquests profetes pretenen d'anunciar la mentida i dir tan sols allò que els passa pel cap? Amb els somnis que es contenen els uns als altres, ¿es proposen que el meu poble oblidí el meu nom, com els seus pares l'oblidaren i es fiaren de Baal? El profeta que tingui un somni, que expliqui el seu somni! Però si algú rep la meua paraula, que la transmeti fidelment! Què té a veure la palla amb el gra? Ho dic jo, el Senyor. La meua paraula és com el foc, com un mall que esmicola la roca. Ho dic jo, el Senyor. Estic contra els profetes que usurpen les meves paraules i se les passen l'un a l'altre. Ho dic jo, el Senyor. Estic contra els profetes que tenen una llengua enganyadora a l'hora d'engegar oracles. Ho dic jo, el Senyor. Estic contra els profetes que expliquen somnis falsos i desvien el meu poble amb les seves pretensions mentideres. Ho dic jo, el Senyor. Jo no els he enviat ni els he manat res, i ells no fan cap bé a aquest poble.» (...) (Jr 23, 1-40)

L'any 605 aC. (després de vint-i-dos anys de missió) el profeta rep l'ordre del Senyor de posar per escrit en un rotlle tots els oracles pronunciats sobre Israel, Judà i els altres pobles. Aquests oracles s'han de "llegir"-proclamar en públic a la porta del temple. Es veu que amb l'anunci de viva veu no n'hi ha hagut prou per a moure el poble a convertir-se. Es veu que el profeta ja no podia entrar en el temple perquè hi proferia denúncies en contra. Potser caldrà insistir-hi repetint el missatge, ara llegint-lo (Jr 36).

En temps del rei Sedecies el profeta Jeremies anuncia, amb uns lligams i uns jous posats al coll, que tothom es sotmeti als babilonis i que no facin cas als falsos profetes que diguin el contrari (Jr 27). Sempre contracorrent, el profeta va enviar una carta als primers deportats a Babilònia (597 a.C.) dient-los que s'instal·lin, que el captiveri no serà breu, que no s'escoltin els profetes que anunciïn un retorn imminent (Jr 29,1-14).

La situació a Jerusalem és tan tensa i els anuncis del profeta són tan negatius que és empresonat i posat en una cisterna condemnat a mort (Jr 37,11-28,6). Sortosament aconsegueix ser alliberat (Jr 38,7-13). Portat davant del rei Sedecies li anuncia en secret la desfeta de la ciutat si no es lliura als babilonis (Jr 38,14-18). Jeremies sobreviu a la desfeta de Jerusalem i, malgrat els seus anuncis de no abandonar el país, apareix exiliat forçosament a Egipte, on es perden les notícies del profeta (Jr 42,18-43,7).

Tota aquesta vida trasbalsada marca el missatge del profeta fidel a la paraula del Senyor. Per a qui s'ho mira (o s'ho mirés) superficialment, Jeremies anunciava la destrucció de Jerusalem i del temple a causa de les infidelitats del poble envers el Senyor. Com podia ser que algú, pretenent parlar en nom del Senyor, digués res en contra de la inviolabilitat de la ciutat de Jerusalem? Però si el Senyor la protegeix! –deurien pensar la majoria. En nom de quin Déu parla Jeremies? –es deurien preguntar molts. Per qui s'ho miri amb més profunditat, el missatge del profeta Jeremies consisteix en un canvi radical d'actitud, de manera de pensar, i de manera de fer.

B) UN MISSATGE DE NOVETAT RADICAL

Com Miquees, Jeremies se serveix de la imatge del pastor. Així proposa un canvi que prové de la manera de comportar-se del Senyor:

(...) Això diu el Senyor, Déu d'Israel, als pastors que pasturen el meu poble: Vosaltres heu dispersat les meves ovelles, les heu escampades i no les heu tingudes en compte. Doncs ara jo us demanaré comptes de la vostra mala conducta. Ho dic jo, el Senyor. Després jo mateix aplegaré la resta de les meves ovelles de tots els països on les he escampades i les faré tornar als seus prats. Allà seran fecundes i es multiplicaran. Els posaré al davant pastors que les pasturin: no tindran por i ningú no les esfereirà. No en faltarà cap a la crida. Ho dic jo, el Senyor. Vé-

nen dies que farà néixer un rebrot legítim al llinatge de David. Regnarà com a rei assenyat i defensarà en el país el dret i la justícia. Ho dic jo, el Senyor. En el seu temps, Judà serà salvat i Israel viurà segur. I li donaran aquest nom: "El Senyor és la nostra salvació." Vénen dies, diu el Senyor, en què ja no diran: "Juro per la vida del Senyor, que va treure els israelites del país d'Egipte", sinó: "Juro per la vida del Senyor que ha tret i ha fet tornar la descendència del poble d'Israel del país del nord i de tots els països on els havia escampat, perquè habitin en el seu territori." Ho dic jo, el Senyor. (Jr 23,1-8)

Jeremies imagina un guiatge que porta a la vida, a la pau, a la plenitud, a la dignitat. El Senyor aparta els pastors aprofitats i s'hi posa ell mateix, a pasturar el seu poble. Amb l'exemple del Senyor es pot imaginar un rei "assenyat". Són d'aquelles coses que s'aconsegueixen només quan els fets de la vida quotidiana integren en el seu interior la presència del Senyor que allibera. Tot es capgira perquè la història no contempla simplement la salvació passada (l'alliberament de l'esclavatge d'Egipte) sinó que ja prefigura la salvació que vindrà (l'alliberament de l'opressió babilònica).

Per això, Jeremies també preveu la necessitat d'una nova aliança. Serà una aliança pel futur però els qui escolten el profeta ja la senten com si els impliqués a ells. Segons Lc 22,20 i 1Co 11,25 en l'últim sopar es segella la nova aliança amb la sang de Jesús.

«Vénen dies, ho dic jo, el Senyor, que pactaré una aliança nova amb el casal d'Israel i amb el casal de Judà. No serà com l'aliança que vaig pactar amb els seus pares, quan els vaig agafar per la mà per fer-los sortir del país d'Egipte; aquella aliança, ells la van trencar, tot i que jo havia complert els meus compromisos com a senyor. Sóc jo, el Senyor, qui ho diu. L'aliança que jo pactaré amb el casal d'Israel després d'aquells dies serà aquesta: Posaré la meva llei en el seu interior, l'escriuré en el seu cor. Llavors jo seré el seu Déu i ells seran el meu poble. Ho dic jo, el Senyor. Ja no caldrà que s'instrueixin l'un a l'altre dient: "Coneixeu qui és el Senyor", perquè des del més petit fins al més gran, tots em coneixeran. Perdonaré la seva culpa, no em recordaré més del seu pecat. Ho dic jo, el Senyor. Això diu el Senyor, que ha posat el sol perquè il·lumini el dia, i ha fixat el curs de la lluna i els estels perquè il·luminin la nit, que agita la mar i fa bramular les onades, i que té per nom "Senyor de l'univers": "Si un dia les lleis que he fixat per a tots ells arribaven a esborrar-

se de davant meu, només llavors el llinatge d'Israel deixaria de ser la nació que sempre tinc al davant. Ho dic jo, el Senyor. Això diu el Senyor: Si algú arribés a amidar l'alçada del cel i pogués escorcollar els fonaments pregons de la terra, tan sols aleshores jo seria capaç de rebutjar tot el llinatge d'Israel, per tot el que ha fet. Ho dic jo, el Senyor." Vénen dies que la ciutat del Senyor serà reconstruïda (...) (Jr 31,31-38)

Situem-nos, segurament, en el context del temps del rei Josies. En el temple ha aparegut el llibre de la Llei. El rei inicia aleshores una gran reforma, inspirada en els principis del Deuteronomi: fidelitat total i absoluta al Senyor per a gaudir de les seves benediccions. Davant d'aquest ambient, Jeremies va per un altre camí. La nova aliança ja no es pot basar en la fidelitat del poble: s'ha de fonamentar en l'amor entranyable del Senyor. Arribarà un moment en què ningú no dirà a algú altre, com Jeremies ha experimentat en la pròpia carn, que s'equivoca en el que pensa o diu del Senyor. Petits i grans re-coneixeran el Senyor. El profeta no haurà de patir més per aconseguir que la paraula del Senyor sigui eficaç en la vida del poble. Per això el missatge i la vida de Jeremies reclamen des del primer moment un coneixement profund del Senyor:

Això diu el Senyor: «Que el savi no es gloriï de la seva saviesa, ni el fort de la seva força, ni el ric de la seva riquesa. D'una sola cosa podeu gloriar-vos: d'entendre'm i conèixer-me. Jo, el Senyor, estimo fidelment i obro amb dret i justícia sobre la terra. Aquestes són les coses que em complauen. Ho dic jo, el Senyor.» (Jr 9,22-23)

El coneixement amb què el Senyor coneix el seu poble és el que cal tenir d'ell. És un coneixement fet d'amor. El nucli del missatge profètic consisteix en arribar a fer l'experiència de l'amor de Déu. Consisteix en sentir com ell estima i en estimar-lo. Aleshores té sentit la interpel·lació, fins i tot la més directa:

El Senyor em va comunicar la seva paraula. Em digué: «Vés, proclama per tot Jerusalem: "Això diu el Senyor: Recordo l'amor que em tenies de jove, com m'estimaves al temps de les noces. Em seguies pel desert, per terres que ningú no sembla. (...) El meu poble ha comès un doble mal: m'ha abandonat a mi, font d'aigua viva, i s'ha excavat cisternes, cisternes esquerdades, que no retenen l'aigua.» (Jr 2,1-2.13)

La benedició del Senyor surt precisament del seu amor, perquè és un amor que transforma. La benedició és la transformació:

(...) Això diu el Senyor: «En el desert ja em vaig complaure en el poble escapat de l'espasa; Israel caminarà cap al seu lloc de repòs.» El Senyor se m'aparegué de lluny, i em deia: «T'estimo amb un amor etern; per això t'he atret i et sóc fidel. Et reedificaré i quedaràs reconstruïda, nissaga d'Israel. Tornaràs a prendre els teus tambors i sortiràs dansant d'alegria. (...)» (Jr 31,1-9)

La transformació que el Senyor duu a terme permet veure la realitat d'una manera nova. I per tant, viure enmig de la "realitat" d'una manera nova:

El Senyor va tornar a comunicar la seva paraula a Jeremies, mentre encara era reclòs al pati de la guàrdia. Li digué: «Això diu el Senyor, el Creador, el qui tot ho planeja per després realitzar-ho i que té per nom "el Senyor": (...) En aquest lloc, del qual vosaltres dieu: "És una ruïna, sense gent ni bestiar", a les ciutats de Judà i a les places de Jerusalem, ara desolades, on no habiten ni homes ni bèsties, encara es tornaran a sentir els crits de joia i de festa, el cant del nuvi i de la núvia, i la veu dels qui portaran una víctima d'acció de gràcies al temple del Senyor, tot cantant: "Enaltiu el Senyor de l'univers! Que n'és, de bo, el Senyor! Perdura eternament el seu amor." Perquè el Senyor diu: Renovaré la vida del país tal com era abans.» (Jr 33,1-11)

III. ELS PROFETES DEL SEGLE VI AC

Durant aquest segle hi ha dues circumstàncies que marquen els profetes. Per una banda, ens trobem amb part del poble d'Israel i de Judà deportat a Babilònia. Ezequiel i la segona part del profeta Isaïes (cc. 40-55) actuen en aquest temps. Segurament també es fa pública en aquest temps la Història Deuteronomista. Per altra banda, ens trobem amb part dels deportats que tornen a Judà a partir del decret de Cir (538 aC). Caldrà repensar i reconstruir una comunitat i una vida a partir de tota l'experiència viscuda. Són profetes d'aquests temps: Ageu, Zacaries (cc. 1-8), i la tercera part del profeta Isaïes (cc. 56-66).

1. EZEQUIEL

El llibre d'Ezequiel comença situant-nos: *«L'any cinquè de la deportació del rei Jeconies, el dia cinc del mes quart, el Senyor va comunicar la seva paraula al sacerdot Ezequiel, fill de Buzí, quan tenia trenta anys. Ezequiel es trobava al país de Babilònia, entre els deportats, a la riba del riu Quebar. Allà la mà del Senyor es va apoderar d'ell. El cel s'obrí i va tenir visions divines»* (Ez 1,1-3). La deportació del rei Jeconies de Judà per Nabucodonosor va tenir lloc l'any 597 aC. Per tant, la missió d'Ezequiel comença l'any 592 aC. Pel que sembla, el profeta deuria

formar part dels deportats juntament amb el rei, perquè anuncia el seu missatge a Babilònia. La seva predicació dura almenys fins l'any 573 aC. En total, uns vint anys: *«L'any vint-i-cinc de la nostra deportació, el dia deu del mes en què començava l'any, catorze anys després de la destrucció de la ciutat, aquell mateix dia la mà del Senyor es va apoderar de mi per dur-me al lloc on hi ha la ciutat»* (Ez 40,1).

Ezequiel és un personatge estrany. Durant set dies va quedar com atùit (Ez 3,15), perd la parla i la recupera (Ez 3,25-27; 24,27; 33,22), va estar lligat amb cordes sense poder girar-se (Ez 4,8); pica de mans i peus quan profetitza (Ez 6,11; 21,19); ratlla la insensibilitat en la mort de la seva dona (Ez 24,15-17). Costa saber si aquests trets de la persona d'Ezequiel són fets reals o imatges literàries. Amb tot, sí que podem dir que la sensibilitat d'Ezequiel és especial. El profeta té visions freqüents, en les quals és pres (quasi millor hauríem de dir que el profeta "és arrossegat") per l'esperit del Senyor (Ez 1,3; 8,3; 11,24; 40,2; 43,3). Les visions del profeta tenen la seva importància perquè contrasten amb les visions buides dels profetes oficials:

El Senyor em va comunicar la seva paraula. Em digué: «Fill d'home, escolta'm. Què significa aquesta dita que corre per la terra d'Israel: "Els dies passen i no es compleix cap visió"? Doncs digues-los: "Això us anuncia el Senyor, Déu sobirà: Aboliré aquesta dita, mai més no la repetiran a Israel." Ja els pots dir que ha arribat l'hora i que des d'ara es complirà tota visió. En el poble d'Israel ja no hi haurà cap visió falsa ni cap predicció mentidera. Perquè jo, el Senyor, parlo, i la paraula que dic es complirà sense esperar més. (...)» El Senyor em va comunicar la seva paraula. Em digué: «Fill d'home, profetitza contra els profetes d'Israel. Digues als profetes que profetitzen segons el seu propi parer: "Escolteu la paraula del Senyor. Això diu el Senyor, Déu sobirà: Ai dels profetes necis! Diuen el que els ve de gust, sense haver tingut cap visió. (...) Les vostres visions són falses, i les vostres prediccions, una mentida. Alguns asseguren: 'Això ho diu el Senyor', però el Senyor no els ha enviat, i encara esperen que es compleixi la seva paraula! (...) Cert, ells han esgarriat el meu poble, dient-li que tot va bé, quan res no va bé. (Ez 12,21-13,10) (També Ez 22,28)

El missatge és clar: la paraula del Senyor, la que ell comunica a través del profeta, sempre es compleix. O per dir-ho millor, tal i

com ho viu el profeta: la paraula de Déu pren forma en la vida del profeta. Això ho expressa Ezequiel d'una altra manera: «La mà del Senyor es va apoderar de mi». “La mà del Senyor” s’ha de considerar un atribut de la immanència de Déu que acompanya a la seva transcendència. La mà del Senyor empeny el profeta en moments cabdals, normalment coincidint amb alguna visió: quan Ezequiel inicia la seva missió (Ez 1,1-3); quan profereix el judici contra Judà (Ez 3,22); quan veu el temple de Jerusalem profanat (Ez 8,1); quan acabarà el judici contra Judà i n’anuncia la restauració (Ez 24,27; 33,22); quan la vida del poble brota de nou amb força (Ez 37,1); quan contempla el nou temple i el nou país, perfectament renovats de cap a peus (Ez 40,1).

Amb tots aquests elements tenim una mínima estructura del llibre del profeta Ezequiel: comença amb una teofania de la glòria del Senyor en tot el seu esplendor; en ella el profeta rep la vocació; després vénen uns capítols d’oracles contra Judà; aquests capítols es complementen amb oracles sobre les nacions veïnes (Ammon, Moab, Edom, Filistea, Tir, Sidó, Egipte), atacant-ne especialment l’arrogància; finalment, el profeta descriu la renovació i purificació de Judà amb uns oracles de salvació.

A) LA «GLÒRIA» DE DÉU MANIFESTA EL PROJECTE DIVÍ

Des de bon inici, Ezequiel se serveix, coincidint amb la seva vocació, de la visió de la «glòria del Senyor» per exposar el seu missatge. La glòria del Senyor és el «pes» que el Senyor té en la vida del poble. Molt o poc? Més aviat sembla que poc! (Ez 2,3-4; 3,3.7). En el capítol 1-3, Ezequiel «veu» la glòria de Déu que li parla i el constitueix com a sentinella del poble. El profeta haurà de vetllar a partir d’ara pel poble. L’haurà d’interpel·lar contínuament. Ara bé, com que el poble no fa cas, la glòria del Senyor se’n va. El poble perd «la seva glòria». El poble ja no significa res de res. Ha perdut el pes que podia tenir. Tradicionalment, la glòria del Senyor es manifestava en el temple de Jerusalem. Ara el profeta veu com la glòria del Senyor marxa, fuig, del temple (Ez 10; 11,22-25). Finalment, però, la glòria del Senyor retornarà al seu santuari renovat i l’omplirà (Ez 43,1-9). El poble gaudirà novament de «la seva glòria».

L'itinerari que fa la glòria del Senyor és l'itinerari vital pel poble. L'itinerari que el fa i el farà viure, a Jerusalem, a Babilònia, o a qual-sevol racó del món. El mateix itinerari interpel·lador, es descriu en forma de paràbola. L'amor potent, incombustible i transformador de Déu hi ocupa un lloc ben destacat. El «pes» que el Senyor té en la vida del poble es mesura per la intensitat del seu amor. Un amor incomparable:

El Senyor em va comunicar la seva paraula. Em digué: «Fill d'home, fes veure a Jerusalem que n'és, d'abominable, tot el que ha fet. Digues-li: "Això et fa saber el Senyor, Déu sobirà, a tu, Jerusalem: Pel que fa al teu origen i a la teva naixença, ets del país de Canaan. El teu pare era amorreu, i la teva mare, hitita. Quan vas néixer, no et tallaren el cordó, no et netejaren amb aigua, no et fregaren amb sal ni et van faixar amb bolquers. Ningú no es va compadir de tu ni et va fer, per llàstima, cap d'aquestes feines. El dia que vingueres al món et van llançar al mig del camp, de fàstic que feies. Tot passant vora teu et vaig veure espeternegant i bruta de sang, i aleshores et vaig dir: 'Viu!' I et vaig fer tan nombrosa com les herbes del camp. Vas créixer i et convertires en una dona molt bonica: se't formaren els pits i et va sortir el pèl, però anaves tota nua. Passant de nou vora teu et vaig mirar: tenies l'edat de l'amor. Aleshores vaig estendre el meu mantell damunt teu i vaig cobrir la teva nuesa. Et vaig jurar fidelitat, vaig fer una aliança amb tu, i vas ser meva. Ho dic jo, el Senyor, Déu sobirà. (...) Vas quedar engalanada amb or i plata i vestida de lli, de seda i de teles brodades. (...) et tornares d'allò més bella i vas arribar a la reialesa. Llavors la fama de la teva bellesa es va escampar entre les nacions: eres perfecta, tenies l'esplendor amb què jo t'havia adornat. Ho dic jo, el Senyor, Déu sobirà. Però vas confiar en la teva bellesa i, valent-te de la teva anomenada, et prostituïres oferint-te al primer que passava, dient-li: "Tot és per a tu!" (...) Et prostituïres amb els teus veïns egipcis, de gran virilitat, i vas multiplicar les disbauxes per irritar-me. (...) Però encara no en tenies prou: et prostituïres amb els assiris, que tampoc no et van satisfer. Llavors, a Caldea, país de mercaders, et vas donar més i més a les teves disbauxes, sense quedar tampoc satisfeta. Que n'eres, de dèbil, quan et comportaves com una bagassa descarada! Sí, t'ho dic jo, el Senyor, Déu sobirà. (...) Això t'anuncia el Senyor, Déu sobirà: Has violat l'aliança, menyspreant el jurament, i jo faré amb tu tal com tu has fet amb mi. Però encara recordaré l'alian-

ça que vaig concloure amb tu quan eres jove i faré amb tu una aliança eterna. (...) Jo mateix restabliré amb tu la meva aliança i sabràs que jo sóc el Senyor. Així, quan ho recordis, quedaràs avergonyida. En la teva confusió, no gosaràs obrir la boca, quan vegis que et perdono tot el que has fet. T'ho dic jo, el Senyor, Déu sobirà.”» (Ez 16) [es pot veure una reflexió semblant en Ez 20 i 23]

L'amor incomparable del Senyor és l'únic que pot renovar l'aliança. Servint-se de la imatge del pastor, ja coneguda gràcies a Miquees i Jeremies, el profeta subratlla que l'aliança significa la preocupació del Senyor pel seu poble. El Senyor sent la sort del poble com a cosa seva i, a partir d'aquí, hi estableix l'aliança. La finalitat de l'aliança és l'alliberament del poble i la fi de les injustícies:

El Senyor em va comunicar la seva paraula. Em digué: «Fill d'home, profetitzta contra els pastors, profetitzta i digues-los: “Això us fa saber el Senyor, Déu sobirà: Ai dels pastors d'Israel, que es pasturen a ells mateixos! Els pastors, ¿no han de pasturar el ramat? Vosaltres, en canvi, us alimenteu de la seva llet, us vestiu amb la seva llana, mateu les ovelles més grasses, però no pastureu el ramat. En comptes d'enrobustir les ovelles febles, curar les malaltes, embenar les que s'han trencat la pota, recollir les dispersades i buscar les que s'han perdut, domineu les ovelles amb violència i amb brutalitat. Sense pastor, les ovelles s'han dispersat i han estat devorades per animals feréstecs de tota mena. (...) Per tant, pastors, escolteu la paraula del Senyor: (...) “Aquí em teniu contra els pastors. Jo mateix buscaré les meves ovelles, els les prendré de les mans i no les tornaran a pasturar. (...) Jo mateix pasturaré les meves ovelles i jo mateix les duré a reposar. Ho dic jo, el Senyor, Déu sobirà. Buscaré l'ovella perduda, recolliré l'esgarriada, embenaré la que s'havia trencat la pota i restabliré la malalta, però apartaré l'ovella massa forta i massa grassa. Pasturaré amb justícia el meu ramat. (...) Aquí em teniu per jutjar entre l'ovella grassa i la magra, perquè vosaltres, amb el costat i l'espallta empenyeu totes les ovelles més febles i les envestiu amb les banyes fins que les traieu fora. Però jo vindré a salvar les meves ovelles i no permetré més cap pillatge. (...) Jo els donaré un sol pastor que les pasturi: el meu servent David. (...) Jo, el Senyor, seré el seu Déu, i el meu servent David serà el seu príncep. Ho dic jo, el Senyor. Faré amb el meu ramat una aliança de pau i exterminaré del país les bèsties ferotges, perquè puguin viure confiadament al desert i

dormir a les bosquíries. Els beneiré a ells i beneiré tots els voltants de la meva muntanya; faré caure al seu temps les pluges; seran pluges de benedicció, perquè els arbres dels camps donin els seus fruits, i la terra, les seves collites. Viuran confiadament a la seva terra: jo tencraré el seu jou i els alliberaré del poder dels qui els esclavitzaven, i llavors sabran que jo sóc el Senyor. (...)”» (Ez 34,1-31)

B) LA RESPONSABILITAT DE TOTHOM

L'establiment de l'aliança renova la gent. Quan desapareix l'opressió i la injustícia el poble està en disposició de practicar el bé i, en conseqüència, de viure. Està en disposició de deixar de practicar el mal i, en conseqüència, de morir (Ez 18,23.31-32). El que no té cap mena de lògica és viure d'una manera que no sigui vida (Ez 18,28-30). El profeta apel·la a la responsabilitat de cadascú en la re-conversió del poble. Anteriorment es tenia una mentalitat més corporativa: l'individu, cada persona, tenia valor en tant que formava part del poble i mentre en formava part. La vida col·lectiva del poble marcava la vida dels individus. Així, per exemple, es considerava molt més tràgica la perspectiva de la mort del poble que la d'una persona. Religiosament passava quelcom semblant: es podria arribar a pensar que la relació personal amb Déu quedava relegada a un segon pla perquè primava la relació col·lectiva. També se solia aplicar la mentalitat corporativa a nivell ètic: no calia fixar-se tant en la conducta de cadascú sinó en el comportament del poble en el seu conjunt, de manera que l'actuació d'una generació podria veure's compromesa per la de la generació precedent. Ja Jeremies havia proposat reequilibrar aquesta manera de pensar, just quan anuncia la nova aliança (Jr 31,29-30). Però en temps d'Ezequiel encara se seguia igual: «*Per què aneu propagant aquesta dita per la terra d'Israel: "Els pares menjaven raïm verd, i als fills se'ls esmussen les dents"? Jo, el Senyor, Déu sobirà, afirmo i juro que a Israel no repetireu més aquesta dita. Totes les vides humanes són meves, tant la del pare com la del fill. Totes dues són meves. Només el qui pequi morirà*» (Ez 18,2-4). El Codi legal Deuteronomista també aborda el tema, amb evidents conseqüències penals: «*Els pares no han de ser condemnats a mort per culpa dels fills, ni els fills per culpa dels pares; cadascú només podrà ser condemnat a mort pels crims que hagi comès ell mateix*» (Dt 24,16).

La predicació d'Ezequiel vol remoure consciències i esperonar els exiliats a Babilònia. No valdrà com a excusa per no fer res escudar-se en la culpa dels avantpassats o dels qui han quedat a Jerusalem. Res de la conducta d'aquests explicarà la sort dels exiliats. Només s'entendrà quan s'assumirà la pròpia responsabilitat. La vida en l'exili és la vida que Déu vol per la seva gent? El que el Senyor assenyala com a vida és: «L'home just viu rectament i obra el bé» (Ez 18,5-9). La postura contrària és la que porta a la mort (Ez 18,10-13). El profeta va més enllà. Posa a consideració què passa si una persona injusta té un fill just. Al fill just li correspon la vida i no la mort per culpa del comportament del seu pare (Ez 18,14-17). Dit d'una altra manera: la història no és una fatalitat! Quan en temps del rei Josies s'havia trobat el llibre de la Llei en el temple i l'hi havien llegit reacciona així: «*La indignació del Senyor es deu haver abrandat contra tots nosaltres, ja que els nostres pares no van obeir les paraules d'aquest llibre i no van complir tot el que prescriu*» (2Re 22,13). El profeta Ezequiel busca la conversió dels compatriotes deportats. Però només es convertiran si se senten responsables. És a dir, si no culpen de la seva situació a altres. Ezequiel busca la responsabilitat en la renovació: «*I si vosaltres pregunteu per què el fill no es carrega la culpa del seu pare, jo responc: Perquè el fill viu rectament i obra el bé, observa tots els meus preceptes i els posa en pràctica; per això ell viurà*» (Ez 18,19). El profeta anima els exiliats a experimentar la vida que el Senyor ofereix i a posar-la en pràctica. Només acabaran perduts del tot si abandonen la vida de Déu. El bé que haguessin pogut fer no els serviria de gaire aleshores (Ez 18,24). La responsabilitat d'uns a l'hora de viure la vida de Déu espera els altres a viure-la també. El malvat que s'aparta de la injustícia acabarà vivint també. El mal que hagués pogut fer no comptarà (Ez 18,21-22). Només compta el bé que duu a la vida. [Vegeu també el capítol 33].

C) L'ESPERANÇA VERIFICADA

Els signes visibles de que la vida de Déu s'ha obert camí enmig de la vida del poble seran el temple i el país renovats i purificats (Ez 40-48). El camí de vida es prepara, comença i continuarà vigent gràcies a l'esperança. En una visió el profeta contempla una plana plena d'ossos ressecs que reviu. El Senyor explica a Ezequiel:

Llavors ell em digué: «Aquests ossos, fill d'home, són tot el poble d'Israel. Ells van dient: “Els nostres ossos ja són secs, hem perdut l'esperança; per a nosaltres, tot s'ha acabat.” Doncs bé, profetitza i digues-los de part meva: “Això us anuncia el Senyor, Déu sobirà: Mireu, jo obriré els vostres sepulcres, us en faré sortir i us faré tornar a la terra d'Israel. Llavors, poble meu, quan obriré els vostres sepulcres i us en faré sortir, sabreu que jo sóc el Senyor. (Ez 37,11-13).

El poble havia perdut l'esperança. Pensava que tot s'havia acabat. De fet, és veritat que alguna cosa forma ja part del passat i es fa foc nou:

El Senyor em va comunicar la seva paraula. Em digué: «Fill d'home, escolta. Quan el poble d'Israel habitava la seva terra, la va profanar amb el seu comportament. (...) Per tant, digues al poble d'Israel això que els anuncio jo, el Senyor, Déu sobirà: “No ho faig perquè ho hàgiu merescut, poble d'Israel, sinó pel meu sant nom, que vosaltres heu profanat entre les nacions on anàveu. Quan jo faci resplendir en vosaltres la meva santedat als ulls de les nacions, sabran que jo sóc el Senyor. Ho dic jo, el Senyor, Déu sobirà. Us prendré d'entre els altres pobles, us aplegaré de tots els països i us faré tornar a la vostra terra. Abocaré sobre vosaltres aigua pura i quedareu purificats de totes les vostres immundícies i de tots els vostres ídols repugnants. Us donaré un cor nou i posaré un esperit nou dins vostre; trauré de vosaltres aquest cor de pedra i us en donaré un de carn. Posaré el meu esperit dins vostre i faré que seguiu els meus preceptes, que compliu i observeu les meves decisions. (Ez 36, 16-27)

S'ha d'identificar, doncs, l'esperança amb la purificació del cor i de l'esperit. L'esperança actualitza el futur, fa present el que serà. Diverses vegades el profeta ha anat repetint en les seves paraules «així sabran que jo sóc el Senyor». L'esperança aporta aquell coneixement del Senyor que ens responsabilitza en el nostre present.

2. ISAÏES (CC. 40-55)

Com hem comentat més amunt, a partir del c. 40 el llibre del profeta Isaïes ja no reflecteix l'ambient històric del segle VIII aC. sinó més aviat el del temps del rei persa Cir (550-530 aC). Actualment s'accepta per la majoria d'estudiosos que aquest «Segon Isaïes»

actuà entre els exiliats a Babilònia a finals de l'exili. Les campanyes victorioses de Cir comencen l'any 533 aC i culminen amb la conquesta de Babilònia (539 aC). L'any següent (538 aC) Cir fa publicar un decret que notifica la construcció d'un temple a Judà i permet el retorn dels deportats a Jerusalem.

La realitat és que el poble segueix sumit en la desesperança. Responent a la desesperança, aquesta part del llibre del profeta Isaïes s'organitza de la següent manera: un pròleg anunciant el consol al poble (Is 40,1-11); un anunci de l'alliberament de Babilònia i del retorn a la terra promesa, com si fos un nou Èxode (una nova sortida de l'esclavatge, com a l'antic Egipte, Is 40,12-48,22); una promesa de restauració i glorificació de Jerusalem (Is 49,1-55,5); un epíleg, convidant a buscar el Senyor (Is 55,6-13).

A) EL SENYOR RESCATA L'HONOR D'ISRAEL

La realitat que viu el profeta en l'exili es veu reflectida en el rostre i en la fe dels exiliats: molts creuen que el Senyor no veu la seva sort, que ignora la seva causa. El profeta ha de retornar la «confiança» en el Senyor al poble.

Poble de Jacob, per què parleu així? Per què dieu, gent d'Israel, que el Senyor no veu la vostra sort, que el vostre Déu ignora la vostra causa? Què no ho sabeu? No ho heu sentit a dir mai? El Senyor és Déu per sempre, ha creat la terra d'un cap a l'altre. No es cansa, no defalleix. És insondable la seva intel·ligència. Dóna noves forces als cansats, enrobusteix els qui són febles. Els joves es cansen i defalleixen, els millors guerrers ensopeguen i cauen; però els qui confien en el Senyor recobren les forces, alcen el vol com les àguiles, caminen sense cansar-se, corren sense defallir (Is 40,27-31).

Per insistir en la confiança que el Senyor mereix, el profeta situa el Senyor en l'òrbita d'una figura jurídica tradicional en els pobles nòmades: el «go'el», és a dir, el qui rescata. Aquesta institució consistia en que cada família o tribu havia de tenir algú que actués en cas que, des de fora, s'hagués danyat l'honor d'un membre de la comunitat. Calia restablir la reputació d'aquest membre intervenint contra qui havia causat el dany. Doncs bé, el Senyor és qui rescata Israel i es comporta com el seu «go'el». Per tant, Déu és

aquell familiar encarregat de vetllar per la salvaguarda de l'honor d'Israel:

Poble de Jacob, que ets com un cuc, Israel, que ets ben poca cosa, no tinguis por, jo t'ajudo! Ho dic jo mateix, el Senyor. Jo, el Sant d'Israel, sóc el qui t'allibera. (Is 41,14)

Això us fa saber el Senyor, el Sant d'Israel, el qui us allibera: «Per vosaltres llanço un exèrcit contra Babilònia i en faig fugir tots els caldeus, embarcats en els rais on abans s'esplaiaven.» (Is 43,14)

Això diu el Senyor, el Redemptor i el Sant d'Israel, al menyspreat, a l'avorrit de tothom i esclau dels opressors: «Els reis, en veure't, s'aixecaran, els governants es prosternaran davant teu per respecte al Senyor, que és fidel, al Sant d'Israel, que t'ha escollit. (...) Forçaré els teus opressors a devorar-se entre ells i a embriagar-se de la seva pròpia sang com qui s'embriaga de vi novell. Llavors tothom sabrà que jo, el Senyor, sóc el teu salvador, sabran que t'allibera el Poderós de Jacob.» (Is 49,7.26)

No tinguis por, perquè no quedaràs avergonyida. No et sentis humiliada, que no seràs pas coberta d'ignomínia. Oblidaràs la vergonya que vas passar de jove i no recordaràs mai més el des-honor que vas sofrir quan eres viuda. (Is 54,4)

El Déu salvador camina amb el poble que ve a rescatar. Aquestes paraules del profeta que citem a continuació, s'apliquen en el Nou Testament a la missió de Joan Baptista: Mt 3,3; Mc 1,3; Lc 3,4.

«Escolteu una veu que crida: "Obriu en el desert un camí al Senyor, aplaneu en l'estepa una ruta per al nostre Déu"» (Is 40,3).

El Senyor condueix i guia el seu poble (Is 42,16). El Senyor va obrint el camí al seu poble (Is 43, 19). El Senyor porta el seu poble en braços (Is 46,3-4). S'albira una nova terra promesa; més encara, un paradís:

Els pobres i els desvalguts cerquen aigua i no en troben. La set els resseca la llengua. Però jo, el Senyor, els escolto; jo, el Déu d'Israel, no els abandono: faré néixer rius en els tossals més àrids, i fonts al mig de les valls. Transformaré en estanys el desert, en dolls d'aigua, la terra eixuta. En el desert plantaré cedres, acàcies, murtres i oliveres; a l'estepa, al costat dels xiprers, hi faré créixer boixos i savines. (Is 41,17-19)

Abocaré aigua sobre el país assedegat, correran rierols per la terra eixuta. Abocaré el meu esperit damunt els teus fills, beneiré els teus plançons, i creixeran entre l'herbei, com els salzes vora els corrents d'aigua. (Is 44,3-4)

B) EL SENYOR CREA EL SEU POBLE

La idea del Déu Salvador s'enriqueix amb la del «Déu creador». Encara que la Bíblia comenci parlant-nos de la creació del món i de tot el que hi viu, la concepció d'un Déu creador no pren cos fins que aquest profeta la formula. El poble d'Israel creia abans que res en un «Déu salvador». Aquesta era la seva experiència: el seu Déu els havia tret (una vegada, feia temps) de l'esclavatge d'Egipte. El profeta ajunta en una única experiència el Déu salvador i el «Déu creador.» Tot el món físic, humà, històric, s'aguanta per l'acció del Senyor. El fonament de tot plegat és que Déu «ha creat el seu poble». Com podria deixar de salvar-lo?

Ara, però, el Senyor que t'ha creat, poble de Jacob, el qui t'ha format, Israel, et diu: «No tinguis por, que jo t'allibero. T'he cridat pel teu nom: ets meu. (Is 43,1)

Això et diu el Senyor que t'ha creat, que t'ha format a les entranyes de la mare, el qui t'ajuda: No tinguis por, Jacob, servidor meu, Jeixurun, que jo m'he escollit. (Is 44,2)

La confiança en el Senyor retornarà quan es faci aquest camí. Evidentment que la confiança suposa no posar-la en altres déus. Segurament la temptació principal és la de no sortir de l'esclavatge. S'hi està bé a Babilònia! Potser algú s'havia deixat enlluernar pels déus babilonis; potser algú considerava que el Senyor havia quedat relegat del centre de poder mundial d'aquell temps; ja no hi havia lloc per un Déu com el d'Israel en el món que els tocava viure. Per això el profeta crida a alçar els ulls al cel i re-descobrir-hi el Sant d'Israel. És el Déu incomparable!

Diu el Déu sant: «A qui em comparàrieu que fos com jo?» Alceu els ulls al cel i mireu qui ha creat l'estol dels astres, qui els fa sortir, d'un a un, i els crida cada un pel seu nom. És tan gran la seva força i ferm el seu poder, que mai no en falta cap. (Is 40,25-26).

Aleshores els ídols queden absolutament desemmascarats; són incapaços de salvar, perquè no tenen cap vida. Com podrien donar-la, si no la tenen?

Això diu el Senyor, rei d'Israel, el qui l'allibera, el Senyor de l'univers: «Jo sóc el primer i el darrer; fora de mi no hi ha cap Déu. Qui és com jo? Que parli ben alt! (...) Vosaltres en sou testimonis: no hi ha Déu fora de mi, no hi ha cap altra roca que jo hagi conegut.» Els qui fabriquen ídols no són res. De què els serveixen els seus déus preciosos? Són uns testimonis que ni veuen ni saben res, per a vergonya de tots ells. A qui se li acut de fabricar un déu o fondre una estàtua que no tindrà cap ús? Quedaran avergonyits els còmplices dels qui pretenen forjar déus i no són més que homes. Que es reunixin tots, que es presentin: quedaran esglaiats i avergonyits! Un ferrer prepara una eina, l'arroenta a la fornal, la treballa amb el mall, picant amb el seu braç vigorós; quan sent la gana, ja no té força, quan no ha begut, està esgotat. L'escultor amida la fusta amb el cordill, dibuixa amb mangra la imatge, l'entalla amb les seves eines, l'arrodoneix amb el compàs i li dona una bella forma humana, perquè visqui en un temple i tallin cedres en honor d'ell. Ha triat un roure o una alzina i el fa pujar ferm entre els arbres del bosc. Ha plantat un pi que la pluja farà créixer i, quan serà gran, servirà per a cremar: n'agafarà llenya per escalfar-se o l'encendrà per coure el pa; però també li servirà per a fer-ne un déu i adorar-lo, per a fabricar un ídol i prosternar-se als seus peus. En crema la meitat al foc, i aquesta meitat li serveix per a menjar carn, per a coure'n a la brasa tanta com vulgui; també s'escalfa al foc i exclama: «Oh, quina escalfor, hi ha un bon caliu!» I després, del tros que sobra, se'n fa un déu, el seu ídol, es prosterna, l'adora i li adreça aquesta pregària: «Salva'm, tu que ets el meu déu!» Aquesta gent no sap què fa, no entén res; té els ulls massa entelats per a veure-hi, el cor massa ofuscat per a comprendre. Cap d'ells no reflexiona, ni té prou seny ni enteniment per a dir-se: «He cremat la meitat de l'arbre: he cuït el pa en el caliu, hi he rostit la carn i me l'he menjada. Però de l'altra meitat, ¿puc fer-ne una cosa detestable i adorar així un tros de fusta?» Aquesta gent s'alimenta de cendres: el seu cor equivocament els fa delirar i no els traurà del seu error. Cap d'ells no serà capaç de dir-se: «¿No és pura mentida el que tinc a la mà?» (Is 44,6-20)

La crítica als ídols acaba amb la següent afirmació del Senyor: «Israel, poble de Jacob, recorda que tu ets el meu servent. Jo et vaig formar perquè em servissis i no t'oblidaré mai, Israel» (Is 44,21).

C) EL SENYOR ENALTEIX EL SEU SERVENT

El mot «servent» té en la Bíblia diverses connotacions. En principi, es tracta d'algú que depèn d'algú altre. Segons el context, el servent viu una realitat o una altra. Es pot ser servent d'un amo opressor o del faraó d'Egipte. Aleshores es tracta d'un esclau. Però es pot ser "el servent del rei", i aleshores es tracta de la persona de confiança del monarca, del qui col·labora amb ell en el govern. També es pot ser "servent del Senyor", indicant la persona que Déu ha cridat i enviat a una missió.

El profeta postula un poble que se senti servent. En tant que "servent de Déu" serà un poble molt expressiu per manifestar arreu la llibertat pròpia de qui ha estat recreat pel Senyor. És veritat que el poble ha estat deportat de Jerusalem a Babilònia. És un servent oprimat i esclavitzat. Però ara és igualment un servent lliure. El dolor ha marcat, i molt, el poble. S'ha de ser realista. Però el Senyor no deixa el poble en el dolor. No és aquesta la seva autèntica condició. En la seva nova condició el servent serà un col·lectiu (tot el poble en el seu conjunt), o serà un grup destacat dins del poble, o un personatge individual (potser el mateix profeta). En la tradició, el servent acabarà sent el messies, l'ungit del Senyor, que portarà la justícia a tothom. El profeta exposa la figura del Servent amb quatre cànctics.

Ser servent és fruit de la iniciativa divina: és algú escollit i amb l'Esperit de Déu, presentat públicament, amb una missió concreta (portar la justícia a les nacions), amb un tarannà específic (discreció, delicadesa i convicció). Déu mateix amb la seva presència gloriosa és el qui garanteix que es complirà el que acaba d'anunciar. Aquest càntic que citem és aplicat a Jesús en Mt 12,18-21.

«Aquí teniu el meu servent, que jo sostinc, el meu elegit, en qui m'he complagut. He posat damunt d'ell el meu Esperit perquè porti la justícia a les nacions. No crida ni alça la veu, no la fa sentir pels carrers. No trenca la canya esquerdada ni apaga el ble que vacil·la. Porta la justícia amb fermesa, sense vacil·lar ni doblegar-se, fins que l'haurà implantada a la terra; i els qui

viuen lluny, a les illes, esperaran les seves decisions.» Això et fa saber Déu, el Senyor, que ha creat el cel i l'ha desplegat, que ha esplanat la terra perquè hi germinin les llavors, que dona l'alè als pobles que hi viuen, la respiració als qui la recorren: «Jo, el Senyor, t'he cridat amb benvolença, t'he pres per la mà i t'he format, perquè siguis aliança dels pobles, llum de les nacions. Els cecs recobriran la vista, els captius sortiran de la presó, deixaran el calabós els qui vivien a la fosca. Jo sóc "el Senyor", aquest és el meu nom. No cedeixo a ningú la meva glòria, no cedeixo als ídols el meu honor. S'han complert les primeres pre-diccions, i ara n'annuncio de noves; us les faig saber abans que despuntin.» (Is 42,1-9)

El servent evoca la seva vocació. Es vol fer sentir. Argumenta la seva proximitat amb Déu. És plenament conscient de ser un instrument en mans de Déu que li ha donat capacitats i aptituds ben concretes. Manifesta la seva lluita interior: per una banda la inutilitat de la seva tasca; per altra, la profunda crida interior que el servent porta cor endins. La missió de Pau i Bernabé a Antioquia de Pisídia (Ac 13,47) es fonamenta en aquest càntic que ara citem:

Escolteu els qui viviu lluny, a les illes! Estigueu atents, pobles llunyans! Abans de néixer, el Senyor em va cridar, va pronunciar el meu nom quan era a les entranyes de la mare. Ha fet dels meus llavis una espasa tallant, m'amaga a l'ombra de la seva mà. M'ha convertit en una fletxa aguda, ben guardada en el seu buirac. M'ha dit: «Ets el meu servent; en tu, Israel, faig resplendir la meva glòria.» Jo pensava: «M'he cansat en va, he consumit per no res les meves forces.» Però el Senyor té a les mans la meva causa, el meu Déu m'ha guardat la recompensa. Ara ha parlat el Senyor, ell que m'ha format des del si de la mare perquè fos el seu servent, perquè fes tornar cap a ell el poble de Jacob i aplegués Israel al seu voltant. Als ulls del Senyor jo sóc preciós; el meu Déu és la meva força. M'ha dit: «És massa poc que siguis el meu servent per a restablir les tribus de Jacob i fer tornar els supervivents d'Israel. Jo t'he fet llum de les nacions perquè portis la meva salvació d'un cap a l'altre de la terra.» (Is 49,1-6)

El servent dialoga constantment amb el Senyor. Entre ells hi ha una sintonia i una proximitat mútua. La missió del servent és animar els cansats amb la paraula instruïda que Déu li dona. Déu mateix ha obert les orelles del servent, el qual ha assumit amb coratge

la paraula divina. Això li dóna força per mantenir-se ferm davant dels ultratges i dels atacs que sofreix. Els patiments del Servent il·lustren perfectament la passió de Jesús: Mt 26,67; 27,30; Mc 14,65; 15,19.

El Senyor, Déu sobirà, m'ha donat un parlar que convenç, perquè, amb la paraula, sàpiga sostenir els cansats. Un matí i un altre em desvetlla perquè l'escolti i sàpiga parlar i convèncer. El Senyor, Déu sobirà, m'ha parlat a cau d'orella, i jo no m'he resistit ni m'he fet enrere. He parat l'esquena als qui m'assotaven, i les galtes als qui m'arrencaven la barba; no he amagat la cara davant d'ofenses i escopinades. Però el Senyor, Déu sobirà, m'ajuda, i per això no em dono per vençut; per això paro la cara com una roca i sé que no quedaré avergonyit. Tinc a prop el qui em declara innocent. Qui vol pledejar amb mi? Compareguem plegats a judici! Qui em vol acusar? Que se m'acosti! El Senyor, Déu sobirà, em defensa. Qui em podrà condemnar? Tots els qui m'acusen s'esfilaran com un vestit consumit per les arnes. (Is 50,4-9).

Amb tons dramàtics s'explica l'anorreament constant que ha estat patint el servent. Ha rebut menyspreu i la seva figura ha acabat sent totalment insignificant. El servent assumeix silenciosament el seu paper. La seva vida fineix dramàticament i és enterrat de forma ignominiosa. N'hi ha que el contemplen i el consideren castigat pel Senyor. Però la veritat és un altra: el seu sofriment és un sofriment "substitutori", un sofriment que assumeix els sofriments dels altres, un sofriment guaridor, un sofriment alliberador. La causa han estat les infidelitats del poble. Però aquestes han estat guarides pel dolor del servent desfigurat en la seva humanitat. El servent és "el just" i fa justos a tots. El servent, en el seu dolor, ha triomfat:

«El meu servent triomfarà, serà enlairat, enaltit, posat molt amunt. Així com tots s'horroritzen de veure'l —ja que, de tan desfigurat, ni tan sols semblava un home i no tenia res d'humana la seva presència—, així també ell purificarà tots els pobles. Els reis no sabran què dir, quan veuran allò que mai no s'havia contat i comprendran allò que mai no havien sentit.» (Is 52,13-15)

(...) El servent (...) no tenia figura ni bellesa que es fes admirar, ni una presència que el fes atractiu. Era menyspreat, rebuig entre els homes, home fet al dolor i acostumat a la malaltia. Sem-

blant a aquells que ens repugna de mirar, el menyspreàvem i el teníem per no res. De fet, ell portava les nostres malalties i havia pres damunt seu els nostres dolors. Nosaltres el teníem per un home castigat que Déu assota i humilia. Però ell era malferit per les nostres faltes, triturat per les nostres culpes: rebia la correcció que ens salva, les seves ferides ens curaven. (...) Quan era maltractat, s'humiliava i no obria la boca. Com els anyells portats a matar o les ovelles mentre les esquilen, ell callava i ni tan sols obria la boca. L'han empresonat i condemnat, se l'han endut. I qui es preocupa de la seva sort? L'han arrencat de la terra dels vivents, l'han ferit de mort per les infidelitats del meu poble. L'han sepultat amb els malfactors (...) El Senyor s'ha complagut en el qui ell havia triturat i afligit. Quan haurà ofert la vida en sacrifici per expiar les culpes, veurà una descendència, viurà llargament: per ell el disseny del Senyor arribarà a bon terme. El meu servent, després del que ha sofert la seva ànima, veurà la llum i se'n saciarà; ell, que és just, farà justos tots els altres, perquè ha pres damunt seu les culpes d'ells. (...) (Is 53,1-12)

El Nou Testament reconeix en aquest cant la personalitat de Jesús en nombroses ocasions: Mt 8,17; Mt 26,42.63; 27,12.14.38.57-60; Mc 10,45; 14,61; 15,4-5.27.42-46; Lc 22,37; 23,50-53; Jn 12,38; 19,38-42; Ac 8,32-33; Rm 4,25; 5,19; 10,16; 15,21; 1Co 2,9; 15,3; 2Co 5,21; 1Pe 2,22.23.24-25; 3,18; Ap 5,6.

Quan el rei persa Cir proclamarà el seu decret anunciant la construcció d'un temple a Judà i permetent el retorn dels deportats a Jerusalem, s'empararà en el Déu del cel:

«Això fa saber Cir, rei de Pèrsia: El Senyor, Déu del cel, que ha posat a les meves mans tots els reialmes de la terra, m'ha encomanat que li edifiqui un temple a Jerusalem, al país de Judà (2Cr 36,23)

Després de la missió del profeta queda perfectament definida la identitat d'aquest Déu que re-crea el seu poble. És el Déu amorós com una mare que ha donat a llum:

Sió deia: «El Senyor m'ha abandonat, el meu Déu s'ha oblidat de mi.» El Senyor li respon: «¿Pot oblidar-se una mare del seu infantó, pot deixar d'estimar el fill de les seves entranyes? Però, ni que alguna l'oblidés, jo mai no t'oblidaria. (Is 49,14-15)

3. LA HISTÒRIA DEUTERONOMISTA

La «Història Deuteronomista» és el nom tècnic que es dóna al conjunt dels llibres del Deuteronomi, Josuè, Jutges, 1-2 Samuel, 1-2 Reis. El professor Martin Noth és qui proposà la lectura conjunta d'aquests llibres en el seu comentari al llibre de Josuè publicat l'any 1938. Segons la hipòtesi d'aquest professor la Història Deuteronomista seria un intent de reconstruir la història global del poble d'Israel que té per detonant el trobament del llibre de la Llei en temps del rei Josies, l'any 622 aC. (2Re 22,3-23,3). La finalitat d'aquest gran obra seria d'explicar als israelites deportats a Babilònia el "per què" de la seva situació. La majoria d'estudiosos actuals fan la hipòtesi que l'obra va ser confeccionada en primera instància per avalar la reforma del rei Josies, i que aquesta primera edició va ser completada amb els fets de la destrucció de Jerusalem i del temple, oferint les raons del fracàs de l'orientació que Josies volia donar al seu regnat. Sigui el que sigui d'aquestes hipòtesis, els llibres de Josuè, Jutges, 1-2Samuel i 1-2Reis s'inspiren en els principis teològics del Deuteronomi: l'Aliança com a tema central; insistència en el compliment dels manaments; el compliment dels manaments i de les prescripcions ha de ser fet amb tot el cor, fruit d'una opció interior; el compliment de l'Aliança és font de benedicció, de felicitat, de gaudir de la terra, mentre que l'incompliment de l'Aliança és font de malediccions.

La Història Deuteronomística segueix el fil de les vicissituds del poble d'Israel que ha sortit d'Egipte, on era esclau, i s'encamina a la terra de llibertat que el Senyor li concedeix. La història comença amb l'arribada en aquesta terra i acaba amb la deportació d'aquesta terra a causa de l'allunyament del Senyor. És, doncs, una història mirada amb criteris teològics. Quins són aquests criteris? Fonamentalment tres.

Tot just començar el llibre de Josuè es fa una presentació del personatge, successor de Moisès, que farà entrar Israel en la terra de Canaan. Diu Js 1,1-9:

Després de la mort de Moisès, servent del Senyor, el Senyor es va adreçar a Josuè, fill de Nun i ajudant de Moisès. Li digué: «Moisès, el meu servent, ja és mort. Ha arribat l'hora que

tu, amb tot aquest poble, travessis el riu Jordà i entris al país que jo dono als israelites. Tal com vaig prometre a Moisès, us dono tota la terra que els vostres peus trepitjaran. El vostre territori s'estendrà des del desert fins al Líban i fins al gran riu, l'Eufrates, per tot el país dels hitites, i arribarà fins al mar Mediterrani, a ponent. Mentre visquis, ningú no et podrà resistir, perquè jo seré amb tu tal com vaig ser amb Moisès: no et deixaré ni t'abandonaré. Sigues ferm i decidit, perquè hauràs de portar aquest poble a prendre possessió del país que vaig prometre als seus pares. Sigues, doncs, ben ferm i decidit, i mira de posar en pràctica tota la Llei que el meu servent Moisès et va manar, sense desviar-te'n ni a dreta ni a esquerra. Així et sortirà bé tot el que emprenguis. Tingues sempre als llavis aquest llibre de la Llei: repassa-la de nit i de dia, per complir tot el que hi ha escrit. Així duràs a bon terme tot el que emprenguis; tot et sortirà bé. T'ho repeteixo: sigues ferm i decidit, no tinguis por, no t'acovardeixis. Jo, el Senyor, el teu Déu, seré amb tu arreu on aniràs.» (Js 1,1-9)

Aquest esquema, representat aquí, serveix per il·lustrar la figura de qualsevol líder del poble de Déu, sigui un personatge concret, un guia polític, o un rei. L'autèntic líder que pot guiar el poble del Senyor és aquell que "és ferm i decidit" en la missió encomanada, és aquell que "posa en pràctica" la voluntat del Senyor, és aquell "que té el Senyor amb ell". Amb aquests criteris es poden anar llegint els episodis de tots els personatges que apareixen al llarg de la història d'Israel. Es caracteritzen pels trets que caracteritzaven Josuè? Aleshores seran autèntics guies del poble. No es caracteritzen pels trets que caracteritzaven Josuè? Aleshores el seu lideratge està abocat al fracàs per molt poder que tinguin.

El lideratge està en funció de la renovació de l'aliança. El llibre de Josuè explica com el poble d'Israel va ocupar la terra de Canaan. Al final, es renova l'Aliança, Josuè està en condicions de qüestionar la fidelitat del poble. Primer es recorden els beneficis del Senyor envers el poble. Així es comença establint la relació. Després es deixa clar el tipus de relació: el poble seguirà el camí de vida que el Senyor va obrint. Algun tipus de signe servirà de senyal per quan el poble opti per seguir altres camins:

Josuè va reunir a Siquem totes les tribus d'Israel. Va convocar-hi els ancians, els caps de família, els jutges i els capdavaners

d'Israel. Tots es presentaren davant de Déu. Llavors Josuè digué a tot el poble: «Això diu el Senyor, Déu d'Israel: “Antigament, els vostres avantpassats, Tèrah i els seus fills Abraham i Nahor, habitaven a l'altra banda del riu Eufrates i adoraven altres déus. Jo vaig treure el vostre pare Abraham del país situat a l'altra banda del riu Eufrates, el vaig conduir per tot el país de Canaan i vaig multiplicar la seva descendència. (...) Més tard, vaig enviar Moisès i Aaron i vaig assotar Egipte obrant-hi els prodigis que ja coneixeu; i després us en vaig fer sortir. (...) Us he donat un país que no havíeu cultivat, habiteu en ciutats que no havíeu construït i us alimenteu d'unes vinyes i d'uns oliverars que no havíeu plantat.” (Js 24,1-13)

«Per tant, reverencieu el Senyor i adoreu-lo sincerament i amb tot el cor. Desfeu-vos dels déus que els vostres pares adoraven quan vivien a l'altra banda de l'Eufrates i a Egipte, i adoreu tan sols el Senyor. Però si no us satisfà de tenir el Senyor per Déu, escolliu avui quins déus voleu adorar (...) Jo i la meva família adorarem el Senyor!» El poble respongué: «Mai de la vida no abandonarem el Senyor per adorar altres déus! (...) Josuè va replicar: «No sereu capaços d'adorar el Senyor. Ell és un Déu sant, és el Déu-gelós. No consentirà les vostres infidelitats ni els vostres pecats. Si l'abandonàveu per adorar déus estrangers, ell se us posaria en contra i us faria mal fins a exterminar-vos, després d'haver estat bo amb vosaltres.» El poble respongué: «De cap manera! Nosaltres volem adorar el Senyor!» (...) Aquell dia, a Siquem, Josuè va comprometre el poble en una aliança amb el Senyor. Li donà unes lleis i unes prescripcions, i les va escriure en el llibre de la Llei de Déu. Després va prendre una gran pedra i la plantà sota l'alzina del santuari del Senyor. Llavors digué a tot el poble: «Aquesta pedra ens servirà de testimoni: ha sentit tot el que el Senyor ens ha dit. Us farà de testimoni, perquè mai no mentiu al vostre Déu.» Josuè va acomiadar el poble, i cadascú se'n tornà a la seva heretat. (Js 24,14-28)

El llibre dels Jutges, contempla l'època pre-monàrquica. Aquí hi apareix un altre esquema que serveix per avaluar cada època històrica:

Els israelites ofenien el Senyor amb el seu mal comportament, ja que donaven culte als Baals. (...) Tot això va provocar la indignació del Senyor. Després que abandonaren el Senyor per donar culte al déu Baal i les Astartes, el Senyor es va irritar contra Israel i els lliurà al pillatge dels bandits, que els deixaren en la

misèria. També els va posar en mans dels enemics del voltant, sense que els israelites poguessin resistir-los. (...) Llavors el Senyor els enviava jutges que alliberaven els israelites de les mans dels qui saquejaven el país. (...) Cada vegada que el Senyor els enviava un jutge, el Senyor era amb ell i, mentre el jutge vivia, alliberava Israel dels seus enemics; perquè el Senyor s'apadava dels israelites, que gemegaven sota els maltractaments dels seus opressors. Però tan bon punt moria el jutge, tornaven a corrompre's, pitjor encara que els seus pares, seguint altres déus, adorant-los i donant-los culte. (...) (Jt 2,11-19)

Segons l'autor de la magna història del poble d'Israel en la terra de Canaan, des que hi arriba fins que n'és deportat, està marcada per aquest esquema: infidelitat del poble, trencant la relació amb el Senyor i establint-la amb altres déus; indefensió d'Israel, ja que no té qui el defensi; clam del poble al seu Déu, que l'escolta i li envia uns personatges que l'alliberen. El problema és que l'esquema es va repetint i cal trencar-lo algun dia. L'autor de l'obra, si parla als israelites deportats a Babilònia, els estaria dient que estan en el segon moment de l'esquema: el poble es troba indefens a mans dels seus enemics. Què caldria fer ara? Passar al següent punt: clamar al Senyor i rebre l'alliberament. Evidentment, a partir d'aquí la fidelitat a la relació amb el Senyor no hauria de fallar mai més.

La realitat, de moment, és que el poble s'ha mostrat contínuament infidel i s'ha abocat a una crisi total, de manera que els caps de les tribus d'Israel demanen a Samuel, un profeta reconegut per tot-hom (1Sa 3,19-21), que ungeixi un rei per tal que puguin ser «com totes les altres nacions»:

(...) Tots els ancians d'Israel, doncs, es van reunir i anaren a trobar Samuel a Ramà per dir-li: «Mira, tu ja ets vell i els teus fills no es porten com tu. Dóna'ns un rei que ens governi, tal com tenen totes les altres nacions.» A Samuel li va desagradar que diguessin «Dóna'ns un rei que ens governi», però va pregar al Senyor, i el Senyor li respongué: «Accedeix al que el poble et demana. No et rebutgen pas a tu, sinó que no em volen tenir per rei a mi. Es comporten amb tu tal com s'han portat amb mi des del dia que els vaig treure d'Egipte fins avui, abandonant-me i adorant altres déus. Accedeix, doncs, al que et demanen. Però els has d'advertir i explicar com els governarà el rei que tindran.» (...) El poble no va fer cas de les raons de Samuel i

respongué: «No, no! Volem tenir un rei! Volem ser com les altres nacions i tenir un rei que ens administri justícia, que vagi al davant del nostre exèrcit i que vingui amb nosaltres a la guerra.» Samuel, després d'escoltar la resposta del poble, la va transmetre al Senyor, (1Sa 8,1-21)

La institució monàrquica neix sota el signe de l'ambigüitat: és un senyal més de la infidelitat al Senyor; però al mateix temps, el Senyor accedeix a donar a Israel un rei. Saül serà el primer rei, tot i que no acabarà d'organitzar cap estructura d'autèntic monarca. Amb David i amb Salomó, el sentit de la monarquia farà un tomb. Quan David, el segon rei d'Israel, ha conquerit Jerusalem i hi ha establert la seva residència i tota l'administració de l'estat, pensa que el Senyor hauria de tenir "una casa" en condicions, ja que la presència de Déu segueix manifestant-se en l'arca de l'aliança del temps del desert. A través del profeta Natan, el Senyor farà saber a David el següent:

Quan el rei David s'hagué instal·lat al seu palau i el Senyor li hagué concedit el repòs de tots els enemics que l'envoltaven, el rei va dir al profeta Natan: «Mira, jo visc en un palau de cedre, mentre que l'arca de Déu habita en una tenda de lona.» Natan va respondre al rei: «Vés, fes tot el que el cor et digui. El Senyor és amb tu.» Però aquella nit el Senyor va comunicar a Natan aquesta paraula: «Vés i digues a David, el meu servent: "Això diu el Senyor: ¿Tu m'has de construir un casal perquè hi resideixi? D'ençà del dia que vaig treure els israelites d'Egipte fins ara, no he residit mai en cap palau; anava d'un lloc a l'altre en una tenda, en un tabernacle. A tot arreu on he anat entre els israelites, ¿m'he queixat mai a cap de les tribus a qui manava de conduir el meu poble, que no m'haguessin construït un palau de cedre?" Ara, doncs, digues al meu servent David: "Això diu el Senyor de l'univers: Jo t'he pres del clos de les ovelles, de pasturar el ramat, perquè fossis sobirà del meu poble d'Israel. I ara el Senyor t'anuncia que és ell qui et farà un casal. Quan t'arribarà l'hora d'adormir-te amb els teus pares, jo, el Senyor, posaré en el teu lloc un del teu llinatge, sortit de les teves entranyes, i refermaré el seu regnat. És ell qui construirà un casal dedicat al meu nom, i jo faré que el seu tron reial es mantingui ferm per sempre. Jo li seré pare, i ell serà per a mi un fill. Si obra malament, el corregiré amb la vara, com fan els homes, que no planyen el bastó; però mai no em desdiré del meu amor

per ell, com me'n vaig desdir amb Saül, a qui vaig excloure del lloc que ara tu ocupes. El teu casal i la teva reialesa es perpetuaran per sempre davant teu, el teu tron es mantindrà per sempre."» Això és el que Natan va dir a David quan li va comunicar aquesta visió profètica. (2Sa 7,1-17)

La dinastia de David esdevindrà el puntal de la monarquia que vol el Senyor. La relació de la institució monàrquica amb el Senyor no podrà ser una relació utilitària sinó d'aliança. La monarquia, doncs, no haurà de tenir una relació amb Déu diferent de la que hi ha de tenir el poble. Salomó, el fill de David, construirà el temple de Jerusalem que esdevindrà el marc visible en el qual el Senyor vetllarà pel seu poble i li donarà la vida:

Salomó, dret de cara a l'altar del Senyor, davant tota l'assemblea d'Israel i amb les mans esteses cap al cel, va pregar així: «Senyor, Déu d'Israel, no hi ha cap Déu com tu, ni dalt al cel ni aquí baix a la terra. Tu guardes l'aliança i la fidelitat envers els teus servents que es comporten amb tu amb cor sincer. (...) Però, ¿és que Déu podria veritablement residir a la terra? Si ni el cel ni el cel del cel no poden contenir la teva immensitat, molt menys aquest temple que jo t'he construït. (...) Tingues oberts els ulls nit i dia sobre aquest temple, sobre el lloc del qual tu vas dir: "Aquest lloc portarà el meu nom", i escolta la pregària que el teu servent adreça vers aquest lloc. Escolta la súplica del teu servent i d'Israel, el teu poble, quan preguin de cara a aquest lloc. Escolta des del lloc on habites, des del cel: escolta i perdona! (...) Fins i tot l'estranger que no forma part del teu poble d'Israel i ve d'un país llunyà atret per la teva anomenada, ja que ha sentit parlar del teu gran nom, de la teva mà forta i del teu braç poderós, si ve a pregar en aquest temple, tu escolta'l des del cel, des del lloc on habites, i concedeix-li tot allò que ell t'hagi demanat. (...) Tingues els ulls oberts, escolta les súplices d'aquest servent teu i les d'Israel, el teu poble, sempre que clamin a tu. (...)» Quan Salomó acabà d'adreçar al Senyor aquesta pregària i aquesta súplica, s'aixecà de davant l'altar del Senyor, on estava agenollat amb les mans esteses cap al cel, i dret va beneir amb veu forta tota l'assemblea d'Israel dient: «Beneït sigui el Senyor, que ha concedit un lloc de repòs al seu poble d'Israel, tal com havia promès! No ha fallat ni una sola de les bones promeses que havia fet per boca de Moisès, el seu servent. Que el Senyor, el nostre Déu, sigui amb nosaltres tal com va ser amb els nostres pares. Que no ens deixi ni ens

abandoni. Que inclini els nostres cors cap a ell perquè seguim tots els seus camins i observem els manaments, els decrets i els preceptes que va donar als nostres pares. (...) (1Re 8,22-66)

Malgrat tot això, l'esquema del líder d'Israel i l'esquema de l'ava-luació històrica, es continua aplicant també a David i a Salomó. Quan els reis es mostren fidels són valorats positivament (1Sa 7; 1Re 3-10); quan es mostren infidels són valorats negativament, sense cap contemplació (2Sa 11; 2Sa 15,3-12; 1Re 11). A partir de la divisió del regne a la mort del rei Salomó, els reis d'Israel seran valorats tots negativament: s'han separat de la dinastia de David, amb la qual Déu havia fet aliança, i s'han separat del temple de Jerusalem. Els reis de Judà (on governa la dinastia de David) seran valorats amb una certa condescendència. Però al final, l'autor reconeixerà que la institució monàrquica no ha estat útil per garantir la fidelitat del poble al Senyor. Dit en termes polítics, la monarquia d'Israel no ha estat capaç de canalitzar les benediccions del Senyor al seu poble. En aquest ambient crític es mouen la majoria de profetes que hem vist fins ara. La caiguda de Samaria, capital del regne del nord o Israel, a mans dels assiris l'any 722 aC és el punt àlgid d'aquesta crítica:

Això va succeir perquè els israelites, adorant altres déus, havien pecat contra el Senyor, el seu Déu, que els havia tret del país d'Egipte, alliberant-los del poder del faraó, rei d'Egipte. (...) Donaven culte als ídols repugnants, tot i que el Senyor els havia dit que no ho fessin. El Senyor advertia Israel i Judà per boca de tots els seus profetes i de tots els vidents, dient-los: «Convertiu-vos del vostre mal comportament, observeu els meus preceptes i els meus decrets, d'acord amb la Llei que vaig donar als vostres pares i que us he transmès per mitjà dels meus servents els profetes.» Però ells no escoltaven, sinó que s'enduri- en encara més, tal com s'havien endurit els seus pares, que no havien cregut en el Senyor, el seu Déu. Van menysprear els seus decrets i l'aliança pactada amb els seus pares, i les amenaces que el Senyor els havia adreçat. Van anar al darrere d'ídols que són no res, i ells també es van tornar no res. (...) Per això el Senyor es va indignar molt contra els d'Israel i els allunyà del seu davant. Va quedar només la tribu de Judà. Però tampoc els de Judà no observaven els preceptes del Senyor, el seu Déu, sinó que van adoptar els costums que Israel havia introduït. Per això el Senyor va rebutjar tota la descendència d'Israel, els va afligir, els

va fer caure en poder de saquejadors i, finalment, els allunyà de la seva presència. (...)» (2Re 17,7-23)

4. AGEU

Llegim en Ag 1,1: *«L'any segon del regnat de Darius, el dia primer del mes sisè, el Senyor, va comunicar la seva paraula per mitjà del profeta Ageu al governador de Judà Zorobabel fill de Xealtiel, i al gran sacerdot Jeixua, fill de Jossadac.»* (vegeu també Ag 1,15). Aquesta data correspon a l'any 520 aC. En Ag 2,1 es parla d'una nova missió quasi dos mesos més tard: *«El dia vint-i-u del mes setè, el Senyor va comunicar la seva paraula per mitjà del profeta Ageu.»* En Ag 2,10, se'ns ofereix una nova datació: *«L'any segon del regnat de Darius, el dia vint-i-quatre del mes novè, el Senyor va comunicar la seva paraula al profeta Ageu.»* Han passat gairebé tres, quatre mesos, des que Ageu havia començat la seva missió. Aquesta acaba, segons Ag 2,20, aquell mateix dia: *«El mateix dia vint-i-quatre d'aquell mes, el Senyor va comunicar la seva paraula a Ageu per segona vegada.»*

El rei persa Cir havia proclamat el seu decret anunciant la construcció d'un temple a Judà i permetent el retorn dels deportats a Jerusalem l'any 538 aC. Se suposa, per tant, que si els israelites exiliats a Babilònia haguessin emprès el retorn immediatament, ja faria divuit anys que s'hauria d'haver començar a fer alguna cosa. Però les coses van ser més complicades del que semblava a primera vista. El rei Cir havia mort l'any 530 aC. El regnat del seu successor, Cambises II, va ser una mica convuls fins que, justament l'any 520 aC, es va restaurar la pau a tot l'imperi. No és estrany, doncs, que el profeta aprofiti la calma política internacional per dur a terme la seva missió, consistent en animar (no sense haver-ne fet abans una forta crítica) les autoritats i el poble a espavilar-se per reconstruir el temple de Jerusalem d'una vegada per totes (vegeu Esd 4,24-5,1; 6,14).

El discurs d'Ageu estructura el llibret en dues parts paral·leles, corresponents a les dues vegades en què el Senyor li comunica la seva paraula. Cada discurs té quatre parts: una crítica per la des preocupació envers el Senyor; les conseqüències que això té; una

promesa de benedicció; un oracle dedicat a l'ungit del Senyor, que és qui liderarà el nou estat d'ànim del poble.

La crítica del profeta és molt directa:

«Això diu el Senyor de l'univers: "Aquest poble assegura que encara no ha arribat el temps propici de reconstruir el temple del Senyor."» Però el Senyor, per mitjà del profeta Ageu, va comunicar la seva paraula i digué: Que potser us ha arribat a vosaltres el temps de viure a les vostres cases luxoses mentre aquest temple és una ruïna? (Ag 1,2-4)

El problema que es troba el profeta va més enllà del desinterès per la reconstrucció concreta del temple. El problema és què significa aquest desinterès: que el poble no pensa en el Senyor. A més, a més, i potser no està deslligat, la gent s'ha afanyat a fer-se cases ben luxoses.

La segona part de la crítica se centra en el paper dels sacerdots. Encara no han aconseguit que primi la visió positiva de les coses sobre la visió negativa. El culte no aporta optimisme a la vida del poble:

(...) «Això diu el Senyor de l'univers: "Demana als sacerdots què diu la llei sobre aquest punt: Si algú porta a la falda del seu vestit carn oferta en sacrifici, és a dir, que està santificada, i amb la falda toca pa, llegums, vi, oli o qualsevol altre menjar, ¿queden santificats?"» Els sacerdots respongueren que no. Ageu afegí: «I si algú ritualment impur pel contacte amb un cadàver toca aquestes coses, ¿quedaran impures?» Els sacerdots respongueren: «Sí, quedaran impures.» Llavors Ageu va dir: «El mateix passa amb aquest poble, amb aquesta nació, quan es presenten davant meu: tot el treball de les seves mans, tot el que m'ofereixen, és impur. Ho dic jo, el Senyor». (Ag 2,10-14)

L'actitud del poble i dels sacerdots, vista la crítica que en fa el profeta, té unes conseqüències pel que fa a la relació amb Déu. La qüestió és que el poble viu situacions de penúria però no hi sap descobrir la mà de Déu. El profeta hi ha d'ajudar:

"Reflexioneu sobre el que us passa! (...) Esperàveu molt i heu collit poc: tot el que havíeu entrat a casa, jo ho he escampat d'una bufada. I això, per què? Perquè mentre el meu temple és una ruïna, cada un de vosaltres tan sols es preocupa de casa seva. Per això el cel us ha negat la rosada, i la terra, els seus

fruits. Jo he fet eixorcs la terra i les muntanyes, els sembrats i les vinyes, els oliverars i tot el que el camp produeix, els homes, el bestiar i tot el treball de les vostres mans.”». (Ag, 1,7-11)

(...) Abans que comencéssiu a col·locar pedres al temple del Senyor, què us passava? Anàveu en una pila de gra on esperàveu trobar vint mesures i només n’hi trobàveu deu; anàveu al cup a buidar la bóta de cinquanta mesures de vi i només n’hi trobàveu vint. Jo us castigava enviant la secada, les malures i la calamarsa sobre els vostres conreus, però vosaltres no pensàveu en mi. Ho dic jo, el Senyor. (Ag 2,15-17).

La crítica va acompanyada d’una promesa de benedicció, ja que el profeta insisteix en recuperar la confiança en el Senyor. El primer pas d’aquesta benedicció serà que les autoritats, per una vegada, faran cas del profeta i seran els primers a emprendre el treball en el temple de Jerusalem. Gràcies a aquesta empenta, la resta del poble seguirà. A partir d’aquí tot tornarà a donar fruit:

Zorobabel, fill de Xealtiel, el gran sacerdot Jeixua, fill de Jossadac, i tota la resta del poble van fer cas del Senyor, el seu Déu, gràcies a les paraules del profeta Ageu, que el Senyor, el seu Déu, els havia enviat. I tots van obeir el Senyor. (...) El Senyor, doncs, va desvetllar el zel del governador de Judà Zorobabel, fill de Xealtiel, del gran sacerdot Jeixua, fill de Jossadac, i de la resta del poble. Tots es presentaren per començar l’obra de reconstrucció del temple del seu Déu, el Senyor de l’univers. (...) (Ag 1,12-15)

Doncs bé, reflexioneu sobre el que us passarà d’avui endavant. Mireu què us passarà des d’ara, des del dia vint-i-quatre del mes novè, i què us passava el dia que vau posar els fonaments del temple del Senyor. Quina llavor hi queda, al graner? Fins la vinya, la figuera, el magraner i l’olivera no han produït res! Però sapiguen que, des d’avui, jo els beneiré.» (Ag 2,18-19)

La promesa de benedicció que comença amb el zel del governador i del gran sacerdot, comporta una obertura dels horitzons. El messianisme va prenent cos en la figura d’aquests personatges ungits pel Senyor. I així, el fet concret de començar finalment les obres del temple es converteix en un esdeveniment de proporcions enormes i d’un abast molt gran. El temple, malgrat les dificultats –que si el temple d’ara no té l’esplendor que tenia el que havia construït Salomó, que si el temple d’ara no és grandios com ho era el d’abans–

serà la font d'on brolla la pau, és a dir, de la plenitud. El profeta fa aquí una aportació important. La grandesa de l'obra de benedicció de Déu es fonamenta en la senzillesa i en una certa precarietat, començant per allò que concerneix el Senyor de més a prop (la seva casa) enmig del seu poble:

(...) «Parla al governador de Judà Zorobabel, fill de Xealtiel, al gran sacerdot Jeixua, fill de Jossadac, i a la resta del poble. Digues-los: “¿Qui queda de vosaltres que hagi vist aquest temple en la seva antiga esplendor? I ara, com el veieu? Si es compara amb l'altre, sembla un no res! Però tu, Zorobabel, sigues ferm. (...) Tu també sigues ferm, Jeixua, gran sacerdot, fill de Jossadac, i sigueu fermes tots vosaltres, habitants del país. (...) Poseu-vos a la feina, que jo sóc amb vosaltres. (...) No tingueu por! Això diu el Senyor de l'univers: (...) Aquí afluirà el bo i millor de cada nació i ompliré d'esplendor aquest temple. (...) Així aquest últim temple serà més esplendorós que el primer. (...) I, en aquest lloc, jo donaré la pau. Ho dic jo, el Senyor de l'univers.”» (Ag 2,1-9)

(...) «Digues al governador de Judà Zorobabel: “Faré tremolar el cel i la terra, bolcaré els trons dels reialmes i anorrearé el poder dels regnes estrangers. (...) Aquell dia, ho dic jo, el Senyor de l'univers, et prendré, servent meu Zorobabel, fill de Xealtiel, perquè siguis el meu segell personal. (...) Jo t'he escollit. Ho dic jo, el Senyor de l'univers.”» (Ag 2,20-23)

Noteu la denominació de Zorobabel com a “servent” del Senyor. Relacioneu amb les paraules del “Segon Isaïes” que acabem de veure més amunt. El governador també serà el “segell” del Senyor. Serà com la signatura dels plans del Senyor. Serà el que avala l'autenticitat del que el Senyor es proposa. Es veu clar amb tot això que la missió del profeta, de les autoritats, del poble, del culte, no consisteix fonamentalment en tenir un temple funcionant sinó en reconstruir la comunitat. Aquest serà el repte a enfrontar.

5. ZACARIES (CC. 1-8)

El llibre del profeta Zacaries mostra una clara divisió dels catorze capítols que el formen. Els primers vuit capítols, que presentem ara, donen gran importància a la reconstrucció i a la reorganització

del temple de Jerusalem, i al paper del governador Zorobabel i del sacerdot Jeixuà. En canvi, en Za 9-14 no apareixen cap d'aquestes dues preocupacions.

Zacaries és contemporani d'Ageu. En Za 1,1 es diu: «*El mes vuitè de l'any segon del regnat de Darius, el Senyor va comunicar la seva paraula al profeta Zacaries, fill de Baraquies, fill d'Idó.*» Recordem que Ageu va acabar la seva missió el mes novè del segon any de Darius. Recordem que Esd 4,24-5,1; 6,14 menciona els profetes Ageu i Zacaries com els dos artífex de la reconstrucció del temple.

A diferència d'Ageu, potser Zacaries insisteix menys en el temple i més en els fruits que se'n derivaran. Són fruits d'un abast universal. El profeta comença exhortant a la conversió. Per mitjà d'unes visions, que ocupen bona part del missatge del llibre, Zacaries recalca la importància de la justícia i de la misericòrdia. Al final presenta uns oracles que auguren el naixement d'un món nou.

La reconstrucció (material del temple i social/espiritual de la comunitat) té el seu fonament en la conversió. Per Zacaries, la conversió equival a la reconciliació, conseqüència d'haver reconegut l'actuació del Senyor:

«Jo, el Senyor, em vaig irritar molt contra els vostres pares. Ara, però, digues als israelites: "Això us fa saber el Senyor de l'univers: Reconcilieu-vos amb mi i jo em reconciliaré amb vosaltres. Ho dic jo, el Senyor de l'univers. No sigueu com els vostres pares: els profetes del seu temps els exhortaven de part del Senyor de l'univers dient-los: 'Deixeu els mals camins i les males accions.' Però ells no els escoltaven, no feien cas de mi. Ho dic jo, el Senyor. Els vostres pares ja no hi són, i els profetes no viuen per sempre, però les meves paraules i els meus determinis, que vaig confiar als meus servents, els profetes, van arribar fins als vostres pares. Llavors ells van tornar a mi i van reconèixer que jo, el Senyor de l'univers, els tractava com m'havia proposat per culpa del seu comportament i de les seves obres."» (Za 1,2-6)

Partint de la conversió es pot emprendre la reconstrucció del temple. Ara bé, la reconstrucció del temple serà feta amb l'ajut de l'esperit de Déu i la mediació del governador Zorobabel; la reconstrucció portarà a una nova era de prosperitat i de benedicció:

Aleshores l'àngel em va dir: «El Senyor comunica a Zorobabel aquestes paraules: “No valen ni força ni armes; només compta el meu esperit. Ho dic jo, el Senyor de l'univers. Què és aquest munt de runes per a Zorobabel? Ell el converteix en una esplanada, retroba la primera pedra del santuari i tots aclamen: Visca, visca! La pedra!”» (Za 4,6-7)

Això us anuncia el Senyor de l'univers: “Tingueu coratge, vosaltres que escolteu aquestes promeses de llavis dels profetes d'ençà que es van posar els fonaments del temple del Senyor de l'univers, que ara es reconstrueix. (...) Sembraré la pau, les vinyes donaran fruit abundós, i les terres, bones collites; serà generosa la rosada del cel, i jo donaré tots aquests béns als supervivents d'aquest poble. A vosaltres, Judà i Israel, que éreu tema de maledicció entre els pobles, jo us salvaré i sereu motiu de benedicció. No tingueu por! Tingueu coratge!” (Za 8,9-13)

El poble reconstruït serà motiu de benedicció per a tothom. Per això, des d'aquest pressupòsit, el profeta reclama la pràctica de la justícia i de la misericòrdia, tant en sentit religiós com en sentit social i polític. En això Zacaries segueix l'estela d'Amós, Isaïes o Miquees:

«Digues això a tots els habitants del país i als sacerdots: “Des de fa setanta anys feu dejunis i lamentacions el mes cinquè i el mes setè, però vosaltres no dejuneu pas per mi. I quan feu àpats rituals, mengeu i beveu per al vostre profit.”» Paraules com aquestes ja les proclamava el Senyor de l'univers per mitjà dels profetes d'altre temps (...) (Za 7,4-7)

«Això havia demanat el Senyor de l'univers: “Judiqueu amb justícia, tingueu els uns amb els altres un tracte lleial i compassiu. No oprimiu les viudes i els orfes, ni els immigrants ni els pobres. No maquineu el mal els uns contra els altres.”» (Za 7,9-10)

Així és com heu d'actuar: Digueu-vos la veritat els uns als altres. Que les sentències dels tribunals siguin justes i posin pau. No maquineu el mal els uns contra els altres, no consentiu juraments falsos: tot això ho detesto. Ho dic jo, el Senyor.”» (Za 8,16-17)

El llenguatge usat pel profeta Zacaries ha estat molt útil a la literatura apocalíptica (la que explica com s'acaba tot un món i en comença un de nou fonamentat en la justícia i la misericòrdia).

Segurament hi ha contribuït la visió que té sobre el governador i sobre el sacerdot. Aquestes autoritats que han estat els primers a demostrar un zel gran per la paraula del Senyor són els qui engendren la nova comunitat, una comunitat refeta:

El Senyor em va mostrar el gran sacerdot Jeixua, dret davant l'àngel del Senyor. (...) Jeixua, que estava dret davant l'àngel, portava el vestit brut. L'àngel va manar als seus assistents que l'hi traguessin i va dir a Jeixua: «Mira, et trec del damunt les culpes i et poso un vestit de festa.» Va manar també que li possessin al cap una diadema neta. Li van posar la diadema i el vestit, davant l'àngel del Senyor. (...) L'àngel que parlava amb mi em va tornar a despertar com desperten un home quan dorm. Em va preguntar: «Què veus?» Li vaig respondre: «Veig un canelobre tot d'or i, a dalt, un recipient per a l'oli. El canelobre té set gresols i set brocs que alimenten cada un dels gresols. Als costats del canelobre hi ha dues oliveres, l'una a la dreta i l'altra a l'esquerra.» Llavors vaig preguntar a l'àngel que parlava amb mi: «Què vol dir això, senyor meu?» (...) «Les mans de Zorobabel han posat els fonaments del santuari i les seves mans acabaran de construir-lo. Quan això es complirà, reconeixereu que el Senyor de l'univers m'ha enviat a vosaltres. Els qui es reien dels inicis insignificants, ara s'alegren de veure la pedra de plom, la primera pedra, en mans de Zorobabel: en ella hi ha els set ulls del Senyor que inspeccionen el país.» (...) Li vaig preguntar també: «Què signifiquen les dues branques d'olivera que hi ha al costat de les dues canelles d'or que deixen rajar l'oli daurat?» (...) Aleshores ell em va dir: «Són els dos ungits que estan al servei del sobirà de tota la terra.» (Za 3,1-4,14) (també Za 6,9-15)

El món nou que neix es nota en la reacció de tots els pobles de la terra; tots conflueixen en el Senyor. El que més convenç de tot és l'evidència de que el Senyor és al costat del seu poble:

Això anuncia el Senyor de l'univers: "Vindran altres pobles i habitants de grans ciutats. Els d'una ciutat aniran a una altra i diran: 'Anem a implorar el favor del Senyor, a suplicar al Senyor de l'univers.' I els altres respondran: 'Nosaltres també hi venim.' (...) "Aquells dies, deu homes de llengües diferents, provinents de totes les nacions, s'agafaran al mantell d'un jueu i li diran: 'Volem venir amb vosaltres, perquè hem sabut que Déu és al vostre costat.' "» (Za 8,20-23)

6. ISAÏES (CC. 56-66)

Aquest "Tercer Isaïes", al costat del profeta del segle VIII aC i del profeta del temps de l'exili a Babilònia fins que arriba al poder el rei Cir, sembla donar per suposat que el temple de Jerusalem ja està perfectament establert.

El missatge del profeta és força semblant al de Zacaries. Per concretar-ho més, el profeta ha d'enfrontar un nou repte: el poble exiliat ha de reorganitzar la seva vida un cop ha retornat definitivament a Judà; i per això es planteja la qüestió de l'admissió dels estrangers a la comunitat. A més, encara hi ha molts israelites dispersos fora d'Israel i que cal aplegar; els estrangers, tot acudint a Jerusalem, compleixen la funció d'animar-los perquè retornin:

Això us diu el Senyor: «Respecteu el que és just, obreu el bé: la meva salvació és a punt d'arribar, és a punt de revelar-se el meu triomf. Feliç l'home que obra així i s'hi manté ferm, que no profana el repòs del dissabte i evita de fer res de mal!» L'estranger que s'ha unit al Senyor no ha pas de dir: «El Senyor m'exclou del seu poble.» (...) I als estrangers que s'han unit a mi, el Senyor, per adorar-me i estimar el meu nom i ser els meus servidors, que guarden el repòs del dissabte i es mantenen fidels a la meva aliança, jo els faré entrar a la meva muntanya santa, i prendran part en les festes dins la meva casa d'oració. Acceptaré en el meu altar els seus holocaustos i sacrificis, perquè el meu temple serà anomenat "casa d'oració per a tots els pobles".»
Diu el Senyor, Déu sobirà, que ha aplegat els dispersats d'Israel: «Encara n'afegiré molts d'altres als qui ja he aplegat.» (Is 56,1-8)

Podem imaginar que més d'un israelita es deuria sentir decebut. Els profetes del temps de l'exili (Ezequiel i el "Segon Isaïes") i Ageu i Zacaries havien formulat unes promeses de benedicció espectaculars arran de la reconstrucció del temple. Doncs, bé, el gran triomf del poble del Senyor no es veu per enlloc. És veritat que alguns israelites han tornat de l'exili. Cert que per fi s'ha acabat la reconstrucció del temple. Però Judà segueix sent políticament irrellevant i vassall de l'imperi persa. No fa la impressió que haver dut a terme la reconstrucció del temple reporti cap benefici especial al poble. En realitat tot continua com sempre. El profeta hi respon reclamant al poble un examen de consciència sobre ell mateix:

«Crida ben fort, no t'estiguis de cridar. (...) Recorda al meu poble la seva infidelitat, al casal de Jacob els seus pecats. (...) Em reclamen que faci justícia, voldrien que els fes costat, i em diuen: "Per què no ens mires quan dejunem? Per què no fas cas de les nostres súpliques?" Doncs jo us responc: "Els dies de dejuni, mireu pel vostre interès i us mostreu encara més exigents amb els qui treballen per vosaltres. Passeu el dejuni entre plets i baralles, repartint amb malícia cops de puny. Dejunant d'aquesta manera, el vostre clam no pot arribar al cel. ¿Us penseu que jo tinc per un dejuni que un home faci súpliques tot el dia, abaixi el cap com un jonc, es vesteixi de sac negre i s'ajegui a la cendra? ¿D'això en dieu un dejuni, un dia agradable al Senyor? El dejuni que jo aprecio és aquest: allibera els qui han estat empresonats injustament, deslliga les corretges del jou, deixa lliures els oprimits i trosseja jous de tota mena. Comparteix el teu pa amb els qui passen fam, acull a casa teva els pobres vagabunds, vesteix el qui va despullat. No els defugis, que són germans teus. Llavors brillarà com l'alba la teva llum, i les teves ferides es clouran en un moment. Tindràs per avantguarda la teva bondat, i per rereguarda la glòria del Senyor. Quan invoquis el Senyor, ell mateix et respondrà; quan cridis auxili, ell et dirà: Aquí em tens!" (Is 58)

La mà del Senyor no és pas tan dèbil que no pugui salvar, ni tan dura la seva oïda que no pugui sentir-hi. Són les vostres culpes que han obert un esvoranc entre vosaltres i el vostre Déu (...) Ara sabem per què no ens fas justícia, per què no arriba a nosaltres la teva salvació. Esperàvem la llum, i pertot hi ha tenebres; esperàvem la claror, i caminem a les fosques. (...) Esperàvem que ens faries justícia, però no la veiem enlloc. Confiàvem en la teva salvació, però és lluny de nosaltres. Massa sovint hem estat infidels, i els nostres pecats ens acusen davant teu. (...) El Senyor diu encara: «Aquesta serà la meva aliança amb ells: El meu esperit que reposa damunt teu i les paraules que t'he posat als llavis no s'allunyaran dels teus llavis, ni dels llavis dels teus descendents, ni dels llavis dels descendents dels teus descendents, ho diu el Senyor, des d'ara i fins sempre.» (Is 59)

Es reitera, doncs, la promesa de benedicció, des del moment en què s'estableix una nova relació entre el Senyor i el seu poble, entre el Senyor i tots els pobles. El lloc que hi ocupa Jerusalem és fonamental, convertint-se en un punt d'atracció irresistible. Jerusalem té una "vocació":

Alça't radiant, Jerusalem, que arriba la teva llum: sobre teu clareja com l'alba la glòria del Senyor. Mentre les tenebres embolcallen la terra i negres nuvolades cobreixen les nacions, sobre teu resplendeix el Senyor, apareix la seva glòria. Els pobles s'acostaran a la teva llum, els reis vindran a la claror de la teva albada. Alça els ulls i mira al teu entorn: tots aquests s'han aplegat per venir cap a tu. Els teus fills arriben de lluny, les teves filles són dutes als braços. Ho veuràs i t'estremiràs de goig. El teu cor, meravellat, s'eixamplarà, quan aboquin damunt teu els tresors del mar i portin a casa teva les riqueses de les nacions. Et cobriran onades de camells, dromedaris de Madian i d'Efà; tots vindran de Saba portant or i encens i proclamant la grandesa del Senyor. (Is 60,1-6)

Aquesta profecia serà aprofitada per l'evangeli de Mateu (Mt 2,11) tot explicant el sentit de la visita dels mags a Betlem, on trobaran Jesús acabat de néixer. Fixem-nos ara en aquesta altra profecia, que també serà utilitzada a l'evangeli:

L'Esperit del Senyor, Déu sobirà, reposa sobre meu, perquè el Senyor m'ha ungit. M'ha enviat a portar la bona nova als pobres, a curar els cors desfets, a proclamar als captius la llibertat i als presos el retorn de la llum, a proclamar l'any de gràcia del Senyor, el dia que el nostre Déu farà justícia, a consolar tots els qui estan de dol, a posar una diadema en lloc de cendra als qui porten dol per Sió, a donar-los perfums de festa en lloc de penes, vestits triomfals en lloc del desconsol. Els diran «Roures magnífics, glòria del Senyor que els ha plantat». (Is 61,1-3)

Efectivament, aquesta profecia és la que Jesús llegeix un dissabte a la sinagoga de Natzaret i que s'aplica a ell mateix (Lc 4,18-19). I aquí tenim una tercera profecia, d'una gran intensitat:

Per amor de Sió no vull callar, no vull reposar per Jerusalem fins que el benestar no hi esclati com la llum, fins que no s'abrandi el seu triomf com una torxa. Els pobles veuran el teu benestar, tots els reis contemplaran la teva glòria. Et donaran un nom nou que el Senyor mateix designarà. Seràs una corona magnífica a les mans del Senyor, una diadema reial a les mans del teu Déu. No et diran més «Abandonada» ni anomenaran el teu país «Desolació». A tu et diran «Me l'estimo», i a la teva terra, «Té marit», perquè el Senyor t'estimarà, i tindrà marit la teva terra. (...) El Senyor fa sentir aquest missatge fins a l'extrem de la terra: «Digueu a la ciutat de Sió: El teu salvador ja és aquí; l'acompa-

nya el fruit de la seva victòria, el precedeixen els seus trofeus.»
Els diran «Poble sant», «Redimits del Senyor». I a tu, Jerusalem,
et diran «Predilecta», «Ciutat no abandonada». (Is 62,1-12)

Com veiem, es reprèn la tècnica del profeta Osees de canviar els noms dels seus fills. En aquest cas es tracta dels noms de Jerusalem. La imatge que reflecteixen aquest noms dóna a l'aliança un contingut de relació fortament amorosa.

La promesa del Senyor tornant a refer l'aliança d'amor segueix ampliant-se a tots els pobles. La benedicció del Senyor acaba sent una renovació completa de tot l'univers. El record, és a dir, allò que aguanta el poble, ja no seran més els fets del passat sinó els fets del futur que s'albira proper. Caracteritza aquest futur-present l'alegria desbordada, tant del poble com del Senyor. La benedicció serà abundant en tots els camps de la vida. Així el profeta pot recuperar el tema que l'ha dut a la seva missió: el poble no veu que el Senyor l'escolti! L'alegria compartida entre el Senyor i tots els pobles per «un cel nou i una terra nova» significa que Déu escolta el seu poble fins i tot abans que l'invoqui. A Ap 21,1-5 trobem una promesa semblant a aquesta que ara citem:

«Jo, el Senyor, he respost als qui no em consultaven, m'he deixat trobar pels qui no em cercaven. A una nació que no invocava el meu nom, li he dit: "Aquí em teniu, aquí em teniu!" (...) Tothom oblidarà els desastres del passat, els meus ulls no els tornaran a veure. Crearé un cel nou i una terra nova. Ningú no es recordarà del passat, no hi pensarà mai més. Alegreu-vos, exulteu amb una joia eterna pel que jo crearé: crearé una Jerusalem joiosa, el seu poble desbordarà d'alegria. Jo mateix exultaré per Jerusalem i m'alegraré pel meu poble. No s'hi sentirà mai més cap plor ni cap crit de dolor. Ja no hi haurà nadons que visquin pocs dies, ni adults que no arribin a una llarga vellesa. Morirà jove qui mori a cent anys, i tindran per maleït el qui no hi arribi. Construiran cases i les habitaran, plantaran vinyes i en menjaran els fruits. No edificaran perquè un altre hi habiti, ni plantaran perquè un altre mengi. El meu poble viurà tant com els arbres que haurà plantat; els meus elegits veuran com envelleix l'obra de les seves mans. No treballaran en va, no infantaran per veure morir els fills. Són un llinatge que jo, el Senyor, beneixo: viuran plegats amb els seus descendents. Abans que m'invoquin, ja els respondré, i encara pregaran que ja els hauré

escoltat. Llops i anyells pasturaran ben avinguts, el lleó menjarà palla com el bou, i les serps s'alimentaran de pols. Ningú no farà mal ni destrosses en tota la meva muntanya santa. Ho dic jo, el Senyor.» (Is 65,1-25)

IV. ELS PROFETES DEL SEGLE V AC

A meitat del segle V aC es produeix un fet que marcarà la religió del poble d'Israel. El sacerdot Esdres proclamarà la Llei de Moisès com a síntesi de pensament i de pràctica per a la nova comunitat que s'ha anat configurant després de l'exili a Babilònia. La paraula de Déu queda ara plasmada en la paraula continguda en la Llei. Allí s'hi troba la vida. Els profetes aniran perdent protagonisme. Però encara en queden alguns. Ells continuaran testimoniant que la restauració necessària és sobretot la de les persones i la del col·lectiu que formen els seguidors del Senyor.

1. ABDIES

El llibre del profeta Abdies no té cap informació cronològica. Només gràcies a alguna indicació es pot postular que aquest profeta, que només pronuncia un oracle, se situa en el segle V aC. Pel que deixa a entendre el text, el regne d'Edom ha estat esborrat del mapa.

La profecia d'Abdies és un atac furibund contra els edomites. El regne d'Edom (situat al sud del mar Mort) ha estat un enemic tradicional dels israelites. Hi ha oracles contra Edom en els profetes Amós (Am 1,11-12), Isaïes (34,5-17), Jeremies (Jr 49,7-22), Ezequiel

(Ez 25,12-14; 35,1-15). Abdies s'afegeix a la llista. Quan Jerusalem va ser arrasada per l'atac del babiloni Nabucodonosor, els edomites van ser els primers en col·laborar-hi i en alegrar-se de la derrota de Judà:

El dia que t'estaves davant de Jerusalem, el dia que uns estrangers capturaven el seu exèrcit, que uns estranys entraven per les seves portes i se la repartien a sorts, tu també vas fer com ells. Tu no t'havies de complaure en la dissort del teu germà, aquell dia funest! No havies d'alegrar-te a costa dels de Judà el dia que els veies perduts; no havies de parlar-ne amb insolència el dia de l'opressió; no havies d'entrar a la ciutat del meu poble el dia de la seva desgràcia; no t'havies de complaure en els seus mals el dia del seu desastre; no havies d'apoderar-te de les seves riqueses el dia de la seva calamitat; no t'havies de plantar a les cruïlles per matar els seus fugitius, ni havies de lliurar els qui s'escapaven el dia de l'opressió.» (Ab 11-14)

Aleshores el profeta testimonia quina és l'actitud que acostuma a regir la relació entre els pobles. No ens ha de sorprendre, ja que Edom és el pseudònim d'Esau, el germà de Jacob, amb qui va estar enemistat (Gn 25,20; 36,1.8):

És a prop el dia del Senyor, dia d'amenaça contra totes les nacions. Et faran a tu tal com tu has fet. Amb la mateixa paga et pagaran. (Ab 15)

Ara bé, en temps de David el regne d'Edom havia estat annexionat a Judà i cap profeta no hi va tenir inconvenient (1Re 11,15).

El missatge del profeta acaba amb promeses de benedicció per al poble. L'atac del profeta contra el comportament històric dels edomites no ha de ser pres com el nucli del missatge. Només serveix d'excusa per a mostrar que Israel serà definitivament restaurat quan aparegui i actuï el Senyor Déu en tant que rei i garant del seu domini sobre altres nacions:

Però a la muntanya de Sió hi haurà una resta, que serà santa, i els del casal de Jacob posseiran els qui els posseïen. El casal de Jacob serà un foc, i el de Josep, una flama, però el d'Esau serà com la palla: l'encendran i el consumiran. Del casal d'Esau no en quedarà res. Ho he dit jo, el Senyor. Pujaran victoriosos a la muntanya de Sió i governaran la muntanya d'Esau. I la reialesa serà del Senyor!» (Ab 17-18.21)

2. MALAQUIES

Tampoc el llibre de Malaquies no presenta en l'encapçalament cap dada història que permeti situar-lo. Però és clar que el temple i el culte funcionen i estan organitzats perfectament (Ml 1,7-9.10.12-13; 2,7-9). Per tant, ens situem més enllà del 520 aC, data en que va acabar la reconstrucció del temple. Pels problemes de tipus social i ètic que enfronta el profeta (matrimonis mixtos i divorcis) sembla clar que la referència està en la proclamació de la Llei per Esdres. Vegeu les disposicions per fer fora les dones que no fossin jueves: Esd 9-10.

Val a dir que Malaquies no és un profeta original. De fet, no fa més que repetir el missatge de tots els profetes anteriors.

La missió de Malaquies s'inscriu en un temps en què semblava que la Llei havia de "solucionar" la vida del poble de Déu. En lloc d'això, el profeta es troba amb un poble desencisat i, sobretot, indiferent. És un poble que viu d'esma i no està perquè ningú l'importuni massa.

D'entrada Malaquies reprèn la profecia d'Abdies. El Senyor destrueix els opressors ancestrals (Edom) d'Israel perquè estima el seu poble. Però Israel, que no se n'adona, en vol proves:

El Senyor diu: Jo us estimo. Però vosaltres responeu: «Com demostres que ens estimes?» Doncs bé, ho dic jo, el Senyor: Esaú i Jacob eren germans, però jo he estimat Jacob i l'he preferit a Esaú. He deixat desolades les muntanyes d'Esaú, he donat la seva heretat als xacals de l'estepa. I si els edomites diuen: «Ens han destruït, però reconstruirem les ruïnes», això dic jo, el Senyor de l'univers: Tot el que ells reconstrueixin, jo ho demoliré. Diran d'ells: «És un país culpable, és el poble que ha provocat per sempre la indignació del Senyor.» Quan ho contemplareu amb els vostres propis ulls, direu: «El Senyor és gran fins més enllà del territori d'Israel.» (Ml 1,2-5)

Les vostres enraonies cansen el Senyor. I vosaltres pregunteu: «Com demostres que el cansem?» (Ml 2,17)

Vosaltres parleu durament contra mi. Us ho dic jo, el Senyor. I encara repliqueu: «Què hem dit contra tu?» (Ml 3,13)

La resposta del poble («Com demostres...?») es va repetint com un ritornello en cada interpel·lació que fa Malaquies. El profeta critica l'actitud dels sacerdots:

A vosaltres, sacerdots, que menyspreu el meu nom, jo, el Senyor de l'univers, us dic: Els fills honoren els seus pares, i els servents, els seus senyors. Però si jo sóc pare, on és el meu honor? I si jo sóc senyor, on és el respecte que em deu? I vosaltres contesteu: «Com demostres que menyspreem el teu nom?» Doncs bé, l'heu menyspreat oferint en el meu altar aliments indignes. I encara pregunteu: «Què tenen d'indignes?» Vosaltres us penseu que la taula del Senyor és una taula qualsevol! Quan porteu animals cecs per sacrificar-los, us sembla bé? Quan porteu animals coixos o malalts, us sembla bé? Porteu-los al governador, i veureu si es complau en vosaltres i us rep favorablement! Us ho dic jo, el Senyor de l'univers. Mireu, doncs, de complaure'm i jo us concediré el meu favor. Vosaltres, sacerdots, sou els responsables de tot això. Com us puc acollir favorablement? Us ho dic jo, el Senyor de l'univers. (Ml 1,6-9)

El profeta detecta una gran desconfiança en Déu:

Doncs bé, el canseu quan dieu que ell mira amb bons ulls els qui fan el mal i es complau en gent d'aquesta mena. O també quan pregunteu: «On és el Déu que fa justícia?» (Ml 2,17)

Doncs bé, això és el que afirmeu: «No val la pena de servir Déu! Què n'hem tret, d'observar el que ell manava i de lamentar-nos davant el Senyor de l'univers? Nosaltres més aviat tenim per feliços els insolents: els qui fan el mal prosperen, i fins els qui posen Déu a prova s'escapen del seu càstig!» (Ml 3,14-15)

És la mateixa desconfiança que amara les relacions socials, especialment les del matrimoni. Per una banda, hi ha el problema dels matrimonis mixtos (casaments amb dones "que adoren altres déus") i, per altra banda, hi ha el problema dels divorcis. Poden ser dos problemes diferents. Però podria ser que el profeta criticés la postura dràstica dels qui volen aplicar la Llei sense cap contemplació. Més encara després que alguns profetes ja han apostat per un acostament al temple dels "estrangers" ja que tots reconeixeran el Senyor. De fet Malaquies comença el seu oracle referint-se al mateix pare que tots tenim, al mateix Déu que a tots ens ha creat:

¿No tenim tots nosaltres un únic pare? ¿No és un únic Déu el qui ens ha creat? Doncs, per què n'hi ha que són deslleials al seu germà, profanant així l'aliança dels nostres pares? Els de Judà han estat deslleials. Enmig d'Israel, a Jerusalem, han comès coses abominables: han profanat el lloc sant, tan estimat pel Senyor, casant-se amb dones que adoren déus estrangers. Per als qui es comporten així, el Senyor farà desaparèixer del campament de Jacob el qui crida l'alerta i el qui la respon, i també el qui presenta ofrenes al Senyor de l'univers. Però, a més a més, encara feu això altre: cobriu de llàgrimes l'altar del Senyor, plorant i gemegant, perquè ell no mira les vostres ofrenes ni les accepta amb benvolença de les vostres mans. I pregunteu: «Per què és així?» Doncs bé: perquè el Senyor va ser testimoni del teu compromís entre tu i la dona de quan eres jove, però tu li has estat infidel, tot i que ella era la teva companya, la dona amb qui t'havies compromès. Això no ho faria ningú que tingues una mica de seny! Què busca la persona assenyada? Una descendència segons Déu. Repenseu-vos-hi, doncs: no sigueu deslleials a la dona de quan éreu joves. No vull que ningú abandoni la muller. Ho dic jo, el Senyor Déu d'Israel. Els qui ho han fet han cobert de violència el seu mantell matrimonial. Us ho dic jo, el Senyor de l'univers. Repenseu-vos-hi, doncs, i no sigueu deslleials. (Ml 2,10-17)

Sigui el que sigui de la interpretació d'aquest oracle, la frase "la dona de quan eres jove" fa pensar en la relació del poble amb Déu (vegeu Is 54,6: «*El Senyor et crida com a una esposa abandonada i afligida. Diu el teu Déu: "Qui abandonaria l'esposa de la joventut?"*»). Per tant, la deslleialtat i la desafecció envers Déu provoca la desafecció i la deslleialtat amb els altres que viuen enmig del poble. I al revés. Ser deslleial envers els altres que viuen amb tu aboca, tard o d'hora, a ser deslleial al Senyor.

És des d'aquesta perspectiva que el Senyor pren la iniciativa, "ve" i s'acosta al seu poble. Un missatger anuncia la imminència de l'aliança que, en el fons, tothom vol però que ningú no fa el primer pas per fer-la efectiva. L'inici de la frase que citem a continuació està reprès d'Is 40,3. El Nou Testament l'aplica a Joan Baptista (Mc 1,2; Lc 1,17.76; 7,19.27; Jn 3,28).

El Senyor de l'univers us diu: Jo envio el meu missatger perquè obri un camí davant meu, i tot seguit entrarà al seu temple

el Sobirà que vosaltres cerqueu. El missatger de l'aliança, que vosaltres desitgeu, ja ve! (MI 3,1)

Serà dia de judici, de denúncia, com ja feien els primers profetes, relacionant molt estretament la pràctica religiosa amb la pràctica ètica. Malaquies entén el judici com una purificació:

Qui resistirà el dia de la seva arribada? Qui es mantindrà dret quan ell aparegui? Perquè és com el foc del fonedor, com el sabó de rentar roba. S'asseurà com qui depura i refina la plata, i purificarà els descendents de Leví. Els refinarà com la plata i l'or. Llavors presentaran al Senyor ofrenes dignes d'ell. Les ofrenes de Judà i de Jerusalem seran agradables al Senyor com ho eren en els temps antics, en èpoques passades. El Senyor de l'univers us diu encara: Jo vindré enmig de vosaltres per jutjar-vos. Acusaré amb promptitud els qui practiquen bruixeries, els adúlter, els perjurs, els qui estafen el sou dels jornalers, els qui oprimeixen les viudes i els orfes, o maltracten els immigrants, sense cap por de mi. (MI 3,2-5)

Malaquies també entén la vinguda del Senyor i el judici com una crida a la reconciliació. És una reconciliació que passa per gestos molt concrets i quotidians, com per exemple complir de cor les obligacions del culte. Segons Malaquies, el contrari de la "reconciliació" és el "frau" a la persona:

(...) Des dels temps dels vostres pares us aparteu dels meus decrets i no els observeu. Reconcilieu-vos amb mi i jo em reconciliaré amb vosaltres. Us ho dic jo, el Senyor de l'univers. Però vosaltres dieu: «Com ens hem de reconciliar?» Doncs bé, ¿és just que un home defraudi Déu tal com vosaltres m'esteu defraudant? I encara em pregunteu: «En què t'hem defraudat?» Doncs en els delmes i en les altres parts que em són reservades. (MI 3,6-8)

El tema de la reconciliació serveix també per cloure el llibre. Es tracta de la reconciliació entre pares i fills que farà possible el profeta Elies, que el Senyor enviarà abans de venir ell en persona. Aquesta reconciliació humana és símbol de la reconciliació amb Déu, ja que anteriorment Malaquies ha preguntat: «¿No tenim tots nosaltres un únic pare? ¿No és un únic Déu el qui ens ha creat?» (MI 2,10):

Abans que arribi el dia del Senyor, dia gran i terrible, jo us enviaré el profeta Elies. Ell farà que els pares es reconciliïn de cor amb els fills, i els fills amb els pares. Així, quan jo vindré, no hauré de consagrar el país a l'extermini. (Ml 3,23-24)

Aquests versets són recollits en el Nou Testament per fer entendre la figura de Joan Baptista: ell és l'Elies que havia de venir (Mt 17,10-11; Mc 9, 11-12; Lc 1,17).

3. JOEL

Com Abdies i Malaquies, tampoc el llibre de Joel no té cap datació. Però les descripcions que fa el profeta permeten situar el llibre a finals del segle V aC. Jerusalem ja ha estat reconstruïda, amb muralles i tot (Jl 2,7-9), i els sacerdots són ara els guies del poble, en lloc del rei (Jl 1,13-14). No hi ha cap amenaça enemiga i el poble d'Israel viu sota l'ombra protectora dels perses. Fa tota la impressió que la reforma del sacerdot Esdres basada en la Llei de Moisès està perfectament instituïda.

El profeta Joel parteix d'una catàstrofe (una plaga de llagostes) que va arrasar les collites, a la qual s'hi afegeix una gran sequera. Tot-hom està realment espantat per la situació que viu.

Escolteu-me, ancians, estigueu atents, habitants del país! ¿S'ha via vist mai res de semblant al vostre temps, o bé en temps dels vostres pares? Conteuh-oh als vostres fills; que ells ho contin també als seus, i aquests, als qui vindran. El que deixa la llagosta, ho devora el saltamartí; el que el saltamartí deixa, ho devora la saltarel·la; el que la saltarel·la deixa, ho devora el llagost. (...) M'ha deixat la vinya desolada, les figueres, destrossades: n'ha rosegat l'escorça, les ha pelades, ha deixat blanc el ramatge. (...) Estan assolats els camps, endolades les terres: el blat no ha granat, s'ha pansit el raïm, s'han assecat les olives. Desconsolauvos, pagesos; ploreu, vinyaters. No hi ha ordi ni blat, la collita s'ha perdut. S'han assecat els ceps, s'han esfullat les figueres. Magraners, palmeres i pomers, tots els fruiters són secs. S'ha fos l'alegria de la gent. (Jl 1,2-12)

El profeta pot, aleshores, fer un pas més i parlar del "dia del Senyor".

Ai, aquell dia! Ja és a prop el dia del Senyor, serà devastador el Totpoderós. (...) Toqueu el corn a Sió, doneu l'alarma a la meva muntanya santa! Que tremolin tots els habitants del país, perquè s'acosta, ja és a prop el dia del Senyor: dia fosc i tenebrós, dia ennuvolat i negre. Un exèrcit potent, innumerable, despunta a l'horitzó, s'estén per les muntanyes. No se n'havia vist cap de semblant ni se'n veurà mai més cap d'igual. Tot just arriba, devora com el foc, i quan ha passat, encara crema com la flama. La terra, que era abans un paradís, s'ha convertit en un erm desolat. Res no s'escapa de les seves mans. (...) El Senyor, davant el seu exèrcit, fa sentir la seva veu. Les seves tropes són innumbrables. Són irresistibles quan compleixen les seves ordres. Que n'és, de gran i temible, el dia del Senyor! Qui podrà resistir-lo? (Jl 1,15; 2,1-11)

Tota la predicació de Joel està organitzada com una gran celebració litúrgica de perdó i conversió.

Sacerdots, vestiu-vos de dol i ploreu; planyeu-vos, servidors de l'altar; dormiu vestits amb roba de sac, servidors del meu Déu. S'han estroncat les libacions de vi i les ofrenes de farina en el temple del Senyor. Proclameu un dejuni, convoqueu l'assemblea, reuniu els notables i tots els habitants del país al temple del Senyor, el vostre Déu, per invocar el Senyor. (...) A tu clamo, Senyor: el foc de la secada ha devorat l'estepa, les flames han engolit els arbres dels conreus. T'invocuen fins i tot els animals feréstecs, perquè s'han eixugat els rierols i el foc ha devorat l'herbei de l'estepa. (1,13-14.19-20)

La celebració litúrgica haurà de significar un punt d'inflexió en la vida del poble. El Senyor el convertirà de cor i li farà intuir les possibilitats de benedicció que se li obren:

«Però ara—diu el Senyor—, «convertiu-vos a mi amb tot el vostre cor, dejuneu, ploreu i lamenteu-vos. Ho dic jo, el Senyor.» Esquinceu-vos el cor, i no els vestits. Convertiu-vos al Senyor, el vostre Déu, que és compassiu i benigne, lent per al càstig i ric en l'amor, i que es desdii de fer el mal. Qui sap si se'n desdirà i us deixarà encara una benedicció: vi i farina per a oferir al Senyor, Déu nostre! (Jl 2,12-14)

La conversió de cor ha de permetre respondre la pregunta que molts es fan, i que als altres pobles els serveix com a burla: «*On és el vostre Déu?*» (Jl 2,17). El Senyor, però, respon ell mateix amb

promeses de benedicció i conclou: *«Llavors sabreu que jo sóc present a Israel, que jo, i ningú més, sóc el Senyor, el vostre Déu. El meu poble no haurà d'abaixar el cap.»* (Jl 2,27)

La resposta del Senyor que el poble rep en la celebració penitencial només és el primer ingredient de la gran actuació còsmica de Déu, de la qual només Judà i Jerusalem en surten victorioses. El missatge de Joel és en aquest punt molt etnocèntric:

En aquells dies, en aquell temps, restabliré Judà i Jerusalem. Reuniré totes les nacions i les conduiré a la vall de Josafat; allà les jutjaré pel que han fet contra Israel, el meu poble, la meva heretat: l'han dispersat per totes les nacions, s'han repartit el meu país (...) Feu una crida a les nacions: «Proclameu la guerra santa, prepareu els guerrers; que avancin tots els combatents. De les relles forgeu-ne espases, de les falçs, llances. Que l'inútil digui: "Sóc un valent." Correu, veniu, pobles veïns, concentreu-vos aquí.» I tu, Senyor, fes-hi acudir els teus valents! (Jl 4,1-11)

La profecia citada expressa exactament el contrari del que havia anunciat Is 2,4: *«Ell –el Senyor– serà jutge entre les nacions, arbitrarà sobre els pobles. Forjaran relles de les seves espases i falçs de les seves llances. Cap nació no empunyarà l'espasa contra una altra ni s'entrenaran mai més a fer la guerra.»*

El sol i la lluna s'enfosqueixen, els estels perden l'esclat. El Senyor rugeix des de Sió, bramula des de Jerusalem; cel i terra s'estremeixen, però el Senyor és un refugi per al seu poble, una ciutadella per als d'Israel. Llavors sabreu que jo sóc el Senyor, el vostre Déu, jo que habito a Sió, la meva muntanya santa. Jerusalem serà una ciutat santa, i els estrangers no la profanaran mai més. Aquell dia el vi i la llet correran per les muntanyes, s'escolaran pels turons; tots els rierols de Judà portaran aigua. Del temple del Senyor en naixerà una font que regarà la vall de Xitim. Egipte es tornarà una terra erma, i Edom, una estepa deserta, per les violències comeses contra Judà, per la sang innocent vessada al país. Però Judà i Jerusalem seran habitats per sempre, i als qui han vessat la seva sang no els deixaré sense càstig. Jo, el Senyor, residiré a Sió. (Jl 4,15-21)

Ara bé, just abans de totes aquestes visions-promeses, el profeta ha presentat una visió totalment universal. Joel segueix aquí l'estela del Segon i el Tercer Isaïes que parlaven de l'Esperit del Senyor.

Aquell damunt del qual l'Esperit reposa és el Servent del Senyor, té una missió, la duu a terme. Però Joel rebla el clau: veu l'Esperit del Senyor abocat sobre tothom, absolutament tothom. Fins i tot els servents i les serventes rebran aquest esperit. Per tant, també ells seran corresponsables de la missió del Servent:

Després d'això, abocaré el meu esperit sobre tothom: els vostres fills i les vostres filles profetitzaran, els vostres vells tindran somnis, i els vostres joves, visions. Aquells dies, abocaré el meu esperit fins i tot sobre els servents i les serventes. Faré que apareguin prodigis al cel i a la terra: sang, foc i núvols de fum. El sol s'enfosquirà i la lluna es tornarà sang, abans no arribi el dia del Senyor, dia gran i terrible. Llavors, tots els qui invoquin el nom del Senyor se salvaran, sobreviuran a la muntanya de Sió, a Jerusalem, tal com el Senyor ha promès. Són la resta que el Senyor crida. (Jl 3,1-5)

Segons Ac 2,14-21, Pere explica la vinguda de l'Esperit sobre els pescadors de Galilea com el compliment d'aquesta profecia de Joel.

4. JONÀS

Com els profetes vistos fins ara, el llibre de Jonàs no aporta cap dada que permeti situar-lo en el temps. Però sembla clar que Jonàs se situa entre els profetes marcats per la política d'Esdras i Nehemies, assumida per alguns membres del poble com a tancament respecte als altres per no contaminar-se.

El llibre de Jonàs té una forma literària que s'aparta de l'estil general dels profetes. Tot el llibre és com una gran paràbola que il·lustra la teologia del perdó de Déu a tothom.

Jonàs és un profeta imaginari protagonista d'un relat de caire sapiencial. Jonàs és enviat per Déu en missió a Nínive. És una missió molt poc específica:

El Senyor va comunicar la seva paraula a Jonàs, fill d'Amitai. Li digué: «Vés a la gran ciutat de Nínive i proclama-hi que ja no suportó més la seva perversitat.» (Jo 1,1-2)

L'elecció de la ciutat de Nínive com a lloc de la missió de Jonàs és clau per entendre el missatge del llibre. Nínive, capital de l'imperi

assiri des de Sennaquerib, havia quedat en la consciència d'Israel com el símbol de l'imperialisme, de l'agressivitat més cruel contra el poble de Déu (Is 10,5-15; So 2,13-15; Na). No representava el món pagà com a tal, sinó els opressors per antonomàsia.

Jonàs, contra tota expectativa del lector, desobeeix el Senyor i se'n va en direcció contrària:

Però Jonàs decidí fugir cap a Tarsis, lluny del Senyor. Va baixar a Jafa, on trobà un vaixell que anava cap aquelles terres, va pagar el passatge i es va embarcar amb els mariners per fugir de la presència del Senyor. (Jo 1,3)

Per tant, el text presenta una disputa entorn el tema del mal dels altres i les possibilitats de perdó per a ells. El profeta representarà molt probablement el punt de vista més estès (millor no involucrar-se gaire en aquests afers) i Déu representarà el punt de vista més nou (encara que ben tradicional: el Senyor és misericordiós). Com a bona historieta exemplar, Déu fa per manera que el vaixell on Jonàs s'ha embarcat per fugir el retorni gràcies a unes peripècies pintoresques (un temporal, Jonàs és llançat al mar, una balena l'engoleix i després el vomita a la platja). Aleshores el Senyor reitera la missió del profeta. Aquesta vegada Jonàs s'avé a dur a terme la missió. Són les pròpies paraules del profeta les que ens indiquen quina era la missió:

El Senyor, per segona vegada, va comunicar a Jonàs la seva paraula. Li digué: «Vés a Nínive, la gran ciutat, i proclama-hi el missatge que t'indicaré.» Jonàs, tal com el Senyor li havia ordenat, va anar-se'n a Nínive. La ciutat de Nínive era immensa, tant que calien tres dies per a recórrer-la sencera. Jonàs començà a recórrer la ciutat. Va caminar tota una jornada cridant: «D'aquí a quaranta dies, Nínive serà destruïda!» (Jo 3,1-4)

Potser el profeta segueix els cànons tradicionals quan pensa en Nínive i es troba en aquella ciutat. Com havia fet Nahum, a Jonàs no li passa altra cosa pel cap –i potser pel cor– que anunciar la destrucció. Però, com dèiem, la història que s'explica és una disputa de punts de vista. En la perspectiva d'opressió i injustícia es comprèn la reacció dels ninivites al missatge de Jonàs. L'autor no diu que es convertissin al Déu veritable. Simplement cadascú es converteix “de la seva malvada conducta i de la violència de les

seves mans". Aquest comportament malvat i violent és el que ha de desaparèixer. I així ho fan els ninivites. I corresponent a aquesta reacció hi ha la reacció de Déu, que no pensa precisament en cap destrucció:

Déu va veure que de fet [els ninivites] havien renunciat al seu mal camí. Llavors li va saber greu de fer-los el mal que havia anunciat, i se'n va desdir. (Jo 3,10)

Als agressors els pertoca convertir-se; a Israel li pertoca acceptar que Déu els perdoni. El primer punt és obvi; el segon, resulta inaudit. Jonàs representa un poble oprimat que ha sofert explotació, persecució i exili; un poble que massa vegades s'ha acostumat a esperar que Déu intervingui de manera terrible contra els seus enemics. L'autor afirma que això no succeirà. No és estrany que Jonàs prefereixi morir abans que acceptar aquesta teologia. El profeta està entreveient totes les conseqüències de la doctrina més tradicional sobre la manera de fer i de ser de Déu; una altra cosa és acceptar-les:

Jonàs s'ho va prendre molt malament. Tot enfurismat, va pregar així al Senyor: «Ah, Senyor, és ben bé això el que temia quan encara era al meu país. Per això em vaig afanyar a fugir a Tarsis. Sabia que ets un Déu compassiu i benigne, lent per al càstig i ric en l'amor, i que es desdieu de fer el mal. I ara, t'ho prego, Senyor, pren-me la vida; més em val morir que no pas viure!» (Jo 4,1-3)

No estem encara en una doctrina d'universalisme religiós. Però és cert que estem en un missatge crític contra el tancament religiós. L'experiència inicial del profeta fa entendre el plantejament del llibre. Jonàs és alliberat de la mort pel Senyor perquè ha clamat en el perill. És alliberat malgrat que acaba de desobeir l'ordre del Senyor d'anar a Nínive!

El Senyor havia disposat que un gran peix engolís Jonàs. I Jonàs va estar dins el ventre del peix tres dies i tres nits. D'allí estant va pregar al Senyor, el seu Déu: «Enmig del perill he clamat al Senyor, i ell m'ha respost. Des de l'entranya de la mort he cridat auxili, i tu, Senyor, has escoltat el meu clam. (...) Però tu, Senyor, Déu meu, m'has tret viu de la fossa. Quan ja se m'escapava la vida, m'he recordat de tu, Senyor. T'ha arribat la meva pregària, ha arribat al teu sant temple. (...) És el Senyor qui em salva!» (...) (Jo 1,17-2,11)

Una altra experiència del profeta dóna peu a una reflexió teològica. Jonàs és als afores de Nínive i es refugia de la calor sota l'ombra d'una carbassera. Però un cuc va rosegat la planta fins que es va assecat. El profeta es plany de l'ombra que ja no té. El Senyor recull aquesta experiència i dirigeix a Jonàs –al lector– una pregunta retòrica:

Llavors Déu va preguntar a Jonàs: «¿Et sembla bé d'enfurismar-te així per una carbassera?» Jonàs va respondre: «Em sembla molt bé d'enfurismar-me. Més encara: morir, voldria!» El Senyor va dir: «Aquesta carbassera no t'ha donat cap feina, ni ets tu qui l'ha fet créixer: en una nit ha brotat i en una nit s'ha marcit. I mira com te'n planys! ¿I jo no havia de plànyer Nínive, la gran ciutat, on viuen més de cent vint mil persones que no distingeixen el bé del mal, a més de tant de bestiar?» (Jo 4,9-11)

La lògica: de la reflexió del Senyor porta a pensar que Nínive es considera una ciutat que el Senyor ha fet créixer i ha cuidat. És a dir, que en les vivències del profeta es planteja la qüestió de si l'experiència de salvació que Israel ha fet és transportable a l'experiència de salvació que poden fer altres pobles quan clamen al Senyor. I la resposta ha de ser positiva veient el que succeeix amb Nínive:

Quan la notícia va arribar al rei de Nínive, es va alçar del tron, es tragué el mantell reial, es cobrí amb roba de sac i s'assequé a la cendra. I va fer pregonar per la ciutat: «Decret del rei i dels seus consellers. Que els homes i els animals, bestiar gros i petit, no mengin res; que els animals no pasturin i que ningú no els abeuri. Que homes i bèsties es cobreixin amb roba de sac i invoquin Déu amb totes les seves forces. Que tothom abandoni el mal camí i les accions violentes. Qui sap si Déu es repensarà, es calmarà el seu enuig i no morirem!» (Jo 3,6-9)

El fet que els ninivites clamin al Senyor és ben significatiu. Certifica el missatge de tots els profetes des de l'època de l'exili: hi haurà un dia que també els pobles estrangers acudirán al Senyor i el reconeixeran!

La profecia de Jonàs està recollida en dues ocasions en el Nou Testament. Un cop, quan Jesús anuncia la seva mort: ell estarà en el sepulcre tres dies i tres nits de la mateixa manera que Jonàs va estar en el ventre del peix (Mt 12,40; Mc 16,4; Lc 11,29). L'altra cop és quan Jesús blasma la gent que no es converteix; com a contrapartida hi posa els ninivites (Mt 12,41; Lc 11,30.32).

V. ELS PROFETES DEL SEGLE IV AC

1. ZACARIES (CC. 9-14)

El material contingut en la segona part del llibre de Zacaries és molt heterogeni i, segons la majoria d'estudiosos, reflecteix l'ambient de les campanyes d'Alexandre el Gran (336-323 aC). És a dir, que ens situem a l'origen del domini hel·lenístic sobre el Pròxim Orient Antic.

El missatge de la segona part del llibre de Zacaries és prou definit: Déu irromp en la història amb una gran acció alliberadora. La irrupció divina s'articula en les dues direccions tradicionals: el càstig dels enemics opressors:

Presagi. Paraula del Senyor que arriba al país d'Hadrac, i a Damasc, lloc on es detura, perquè tothom miri cap al Senyor, com fan totes les tribus d'Israel. És també per a Hamat, veïna de Damasc, per a Tir i Sidó, que són tan llestes. (...) Diu el Senyor: Jo abatré l'orgull dels filisteus. (...) (Za 9,1-7)

i la salvació del poble escollit:

Acamparé com un guardià per defensar el meu país, el guardaré dels qui el travessen una vegada i una altra; no hi passa-

rà mai més cap opressor, perquè ara vetllo amb els meus propis ulls.» (...) El Senyor de l'univers els farà d'escut. (...) Aquell dia, el Senyor, el seu Déu, salvarà el poble, que és el seu ramat. Resplendiran en el país com les pedres precioses d'una corona. (Za 9,8.11.15.16)

La irrupció del Senyor es farà de manera humil, malgrat totes les aparences. En el Nou Testament aquest oracle s'aplica al sentit que té l'entrada de Jesús a Jerusalem quan és acollit amb entusiasme pel poble amb palmes: Mt 21,4; Jn 12,15.

Alegra't, ciutat de Sió, crida de goig, Jerusalem! Mira el teu rei que ve cap a tu, just i victoriós; arriba humilment, muntat en un ase, en un pollí, un fill de somera. Destruirà els carros de guerra d'Efraïm i la cavalleria de Jerusalem, trencarà els arcs dels guerrers i anunciarà la pau als pobles; dominarà d'un mar a l'altre, des del Gran Riu fins a l'extrem del país. (Za 9,9-10)

La irrupció del Senyor trenca les dinàmiques històriques. Així és com llegeix Zacaries la imatge del pastor que havien instaurat en el seu missatge Miquees o Ezequiel. El Senyor irromp per tal que es reconegui el poc valor donat a la seva tasca de pastor del poble! Pareu atenció: el salari miserable que rep el pastor és el mateix que rep Judes per entregar Jesús: Mt 27,9.

El Senyor, el meu Déu, em va dir: «Pastura les ovelles destinades a l'escorxador. Els qui les compren les maten impunement; els qui les venen diuen: "Beneït sigui Déu! Quin bon negoci!" Ni tan sols els seus pastors no se'n compadeixen. Doncs jo tampoc no em tornaré a compadir dels habitants d'aquest país. Posaré cadascú a mercè del seu veí i del seu rei. Que destrueixin el país! No faré res per salvar-los. Ho dic jo, el Senyor.» Vaig començar, doncs, a pasturar a compte dels negociants les ovelles destinades a l'escorxador. (...) Aleshores vaig dir: «No us pasturo més. La que es mori, que es mori, i la que es perdi, que es perdi; i les que quedin, que es devorin les unes a les altres.» (...) Els negociants d'ovelles que em vigilaven van comprendre que allò era una ordre del Senyor. Jo els vaig dir: «Si us sembla bé, doneu-me el jornal, i si no, tant me fa!» Ells van comptar trenta monedes de plata i me les van donar com a salari. El Senyor em va dir: «Mira el preu magnífic en què m'han avaluat! Llança-ho al fonedor!» Jo vaig agafar les trenta monedes i les vaig tirar al fonedor que hi ha al temple del Senyor. (...) Llavors el Senyor em va dir: «Prepara't ara a fer de pastor dolent.

Perquè jo enviaré al país un pastor que no es preocuparà de les ovelles esgarriades; les que es quedin enrere, no les anirà a buscar, ni guarirà les que es trenquin un os. No engreixarà les que estan sanes, sinó que els partirà les peülles i es menjarà la carn de les més grasses.» Ai del mal pastor, que abandona el seu ramat! (Za 11,4-16)

La idea del poc valor que s'ha donat a la tasca del Senyor fent de pastor del seu poble es reprèn contemplant com Jerusalem esdevé el centre dels atacs de tothom. Però el Senyor la defensa. El profeta, però, no es limita a presentar una Jerusalem victoriosa enfront dels enemics sinó també victoriosa enfront d'ella mateixa!

Això diu el Senyor: «Aquell dia em posaré a destruir tots els pobles que han vingut a atacar Jerusalem. Abocaré sobre el casal de David i sobre els habitants de Jerusalem un esperit penedit i suplicant. Llavors em miraran a mi, aquell que han traspassat, ploraran com es plora la mort d'un fill únic, faran dol com per la mort del primer fill. (Za 12,9-10)

Aquest oracle és citat a Jn 19,37 per explicar el sentit del que fa el soldat romà clavant la llançà a Jesús a la creu per comprovar si és mort.

En la Jerusalem que s'ha enfrontat contra ella mateixa, és a dir, que s'ha convertit, podrà entronitzar-se el Senyor com a Rei de tota la terra. Aquests tipus de llenguatge i tota la imatge ens sonen estranys. Però si situem el llibre en el context de les campanyes militars d'Alexandre el Gran, hom pot preguntar si realment el rei Alexandre és realment «el Gran», o si ho és més aviat el Senyor:

El Senyor serà el rei de tota la terra. Aquell dia, tothom el reconeixerà com a únic Senyor i invocarà només el seu nom. (...) Els seus habitants hi viuran segurs; Jerusalem no sofrirà mai més l'extermini. (...) Tots els supervivents dels pobles que havien vingut a atacar Jerusalem hi pujaran cada any per adorar el Rei, el Senyor de l'univers, i per celebrar la festa dels Tabernacles. (...) (Za 14,9.11.16)

A inicis del domini hel·lenístic sobre el Pròxim Orient Antic s'acaben els llibres profètics. Han estat gairebé cinc segles de profetisme. De fer propera la paraula del Senyor. Aquesta paraula no deixarà de fer-se sentir. En part, ara és la Saviesa qui ocupa el lloc dels profetes. Tots aquells valors, maneres de fer, criteris, que transmesos de generació en generació, fan viure de veritat. La Saviesa –una certa saviesa– s'havia reclòs en l'ambient de la cort reial per educar els futurs governants. En un cert moment, la saviesa es democratitza, per dir-ho d'alguna manera: «Cohèlet, a més de ser un savi, també va ensenyar el saber al poble.» (Coh 12,9) El poble accedeix a la saviesa, però també es pot dir que en la saviesa del poble s'hi amaga la saviesa de Déu. En el fons, el sacerdot Esdres, havia fet el mateix amb la Llei de Moisès: posar-la a l'abast del poble, fer-la pública, perquè tothom, del més gran al més petit, conegués i visqués el projecte de Déu. La Llei s'acabarà identificant amb la Saviesa que «ha sortit de la boca de l'Altíssim»:

«Jo sóc la mare del bell amor i de la veneració de Déu, del coneixement i de la santa esperança. Jo ofereixo tots aquests dons als meus fills; jo estic sempre amb els qui Déu ha escollit. Veniu a mi, vosaltres que em desitgeu, i sacieu-vos dels meus fruits. Guardar el meu record és més dolç que la mel, posseir-me és més dolç que la bresca. Els qui em mengen, encara tindran més fam de mi, i

els qui em beuen, encara tindran més set. Qui fa cas de mi no quedarà confós, qui treballa amb mi no pecarà.» Tot això és el llibre de l'aliança de l'Altíssim, la Llei que Moisès ens va prescriure perquè fos l'herència de les comunitats dels descendents de Jacob. (Sir 24,18-23).

La Saviesa esdevindrà aquella paraula del Senyor que estructura les persones i la seva vida. La Paraula integrada com a companya de vida:

Estic enamorat de la Saviesa: li he anat al darrere des de jove i ja la pretenia per esposa, encisat de la seva bellesa. La seva intimitat amb Déu fa resplendir la seva noblesa; se l'estima el Senyor de l'univers. Iniciada en el coneixement de Déu, ella n'escull les obres. Si la riquesa és un bé desitjable en la vida, què hi pot haver de més ric que la Saviesa que fa totes les coses? Si la nostra intel·ligència és eficaç, ¿no ho serà més encara la Saviesa que modela tota cosa? Estimes la rectitud? Doncs bé, les virtuts són fruit dels afanys de la Saviesa, que ensenya la templança, la prudència, la justícia, la fortalesa. No hi ha res més útil en la vida dels homes. Desitges treure profit d'una llarga experiència? La Saviesa coneix el passat i endevina el futur, interpreta les màximes i resol els enigmes, preveu tota mena de senyals i prodigis i els temps i els moments favorables. Per això vaig decidir d'endur-me-la a casa per conuiu amb ella, sabent que seria per a mi bona consellera i em confortaria en les preocupacions i en les penes. (...) Meditava tot això i em deia a dintre meu: Emparentar-se amb la Saviesa assegura la immortalitat, la seva amistat procura un noble goig, el seu treball porta una riquesa inestroncable, tenir-hi tracte freqüent fa ser entenimentat, comunicar les seves paraules dóna anomenada. Per això anava d'ací d'allà cercant de fer-la esposa meva. (...) «Déu dels pares i Senyor misericordiós (...) Dóna'm la Saviesa que seu amb tu en el teu tron. No em tinguis per indigne de ser comptat entre els teus fills. (...) Amb tu hi ha la Saviesa, que coneix les teves obres i era present quan creaves el món: ella sap què et complau i què és conforme als teus manaments. Envia-la des de les altures santes del cel, fes-la baixar del teu tron gloriós, perquè treballi fent-me costat i jo conegui allò que et plau. (...) Quin home podria conèixer els designis de Déu? Qui podria saber què vol el Senyor? (...) Qui hauria conegut mai els teus designis si tu mateix no li haguessis donat la Saviesa, si no li haguessis enviat des de dalt el teu Esperit Sant? Així els habitants de la

terra han trobat el camí dret, els homes han après allò que et
plau. La Saviesa els ha salvat.» (Sv 8,2-9,17)

La Paraula té una funció salvadora. El cristianisme identifica la Paraula del Pare en Jesús. La Paraula s'ha fet carn i ha habitat entre nosaltres. La Paraula ens ha fet "fills" del Pare; ella ha fet "visible" el Déu "invisible" en la vida de les persones (Jn 1,1.12.14.18). En els profetes es va originar aquest recorregut tan fructífer.

PREGUNTES PER A LA REFLEXIÓ PERSONAL O, MILLOR, EN L'EQUIP

*Aquestes preguntes s'haurien de respondre acompanyades, preferentment, amb fets de vida.

1. Després de veure la crida que Déu fa a Isaïes, Jeremies, Ezequiel, i altres profetes, diries que ser militant és una «vocació»? A què i a qui ens envia el Senyor com a militants?
2. Els profetes transmeten la Paraula (el Projecte) de Déu. A través de quins mitjans i de quines persones ens arriba la Paraula a nosaltres? Qui ha estat profeta per a nosaltres? A qui transmetem nosaltres la Paraula?
3. La Paraula dels profetes passa per tota la seva vida. És vida que denuncia, que provoca transformació de les estructures i de les persones. Quina paraula ens tocaria fer vida a nosaltres?
4. Es podria dir que l'ACO és «el servent» del Senyor, la «resta fidel, pobre i humil» que prefigura un món nou?

– F. RAURELL, *Profeta, el forjat per la Paraula*, Barcelona 1993.

– J. L. SICRE, *Con los pobres de la tierra. La justicia social en los profetas de Israel*, Madrid 1985.

– L. MONLOUBOU, *Los Profetas del AT*, Cuadernos Biblicos 43, Estella 1992.

– F. RAMIS, *Qué se sabe de los Profetas*, Estella: Verbo Divino 2010.

